

PAHOINPITELY- JA RAISKAUSRIKOSTEN
TUNNUSMERKISTÖJEN KVALIFIOINTIPERUSTEET
RAISKAUKSEN OMINAISPIIRTEITÄ SILMÄLLÄ
PITÄEN ERITYISESTI TUOREEN HOVIOIKEUS-
KÄYTÄNNÖN VALOSSA

Riku Olli
Pro gradu –tutkielma
Helsingin yliopisto
Oikeustieteellinen tiedekunta
Rikosoikeus
Ohjaaja: professori Sakari Melander
Huhtikuu 2019

Tiedekunta/Osasto – Fakultet/Sektion – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution – Department
Tekijä/Författare – Author Riku Olli		
Työn nimi / Arbetets titel – Title Pahoinpitely- ja raiskausrikosten tunnusmerkistöjen kvalifiointiperusteet raiskauksen ominaispiirteitä silmällä pitäen erityisesti tuoreen hovioikeuskäytännön valossa		
Oppiaine / Läroämne – Subject Rikosoikeus		
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu – tutkielma	Aika/Datum – Month and year 4/2019	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages 2+17+77
Tiivistelmä/Referat – Abstract		
Tämän pro gradu –tutkielman päätarkoituksena on selvittää nykyistä oikeustilaa törkeiden pahoinpitely- ja raiskausrikosten osalta. Törkeän pahoinpitelyn (RL 21:6) ja törkeän raiskauksen (RL 20:2) kvalifiointi- eli ankaroitamisperusteet ovat monelta osin saman sisältöiset, minkä vuoksi ne ovat varsin hyvin vertailtavissa. Lainopillista metodologia hyödyntäen vastataan myös kysymykseen, tulevatko kaikenlaiset moitittavat seksuaalirikoksina pidettävät teot tuomittavaksi RL 20 luvun nojalla, vai onko osa- ja kokonaisuusdistusten muovaamassa seksuaalirikoslainsäädännössämme aukkoja. Tutkimusaineistoon kuuluu lähes 300 tuoretta hovioikeuden pahoinpitely- ja raiskaustuomiota. Vuoden 1889 laissa säädetyt pahoinpitely- ja raiskausrikostunnusmerkistöt ovat muuttuneet olennaisella tavoin niin moraalisten näkemysten avarruttua kuin lainsäädäntötekniikan kehittyttyä. Rikoslain voimassaolon alkuaikoina tunnusmerkistöt olivat avoimia ja rangaistavuuden perustana sovellettiin seurausvastuupia. Myös näkemys päärikoksena pidettävästä rikoksesta erosi nykyisestä. 2000-lukua lähestyttäessä erityisesti seksuaalirikoksia alettiin pitää yhä moitittavampina, mikä näkyy raiskauksen tunnusmerkistön kehityksessä: aviomiehen omistusoikeus suojeltavana oikeushyvinä muuttui uhrin seksuaaliseksi itsemääräämisoikeudeksi. Pahoinpitelysäätelyä on tähän päivään saakka pidetty varsin toimivana kokonaisuutena, mutta seksuaalirikokset aiheuttavat alituisesti kriittistä keskustelua: tutkimuksen tekemisen aikana säädettiin uusi RL 20:7b törkeästä lapsenraiskauksesta ja oikeusministeriössä aloitettiin seksuaalirikoslainsäädännön kokonaisuudistukseen pyrkivä selvitystyö. Pahoinpitelystä voidaan tuomita niin fyysisen väkivallan kuin väkivallalta aiheutetun ruumiillisen tai psyykkisen vamman perusteella. Pahoinpitelyä koskeva oikeuskäytäntö on varsin vakiintunut, ja soveltamisen apuna voidaan yhä käyttää alkuperäisen rikoslain esitöitä ja sitä koskevia ennakkoratkaisuja. Pahoinpitely voi kvalifioitua törkeäksi kolmella eri perusteella: teolla aiheutetaan vakava seuraus, teko on erityisen raaka tai julma, tai teossa käytetään hengenvaarallista välinettä. Edellytyksenä on lisäksi kokonaistörkeyden täyttyminen. Myös törkeän pahoinpitelyn soveltaminen on yhtenevää, joskin erityisesti termit ”hengenvaarallinen tila” ja ”teräaseeseen rinnastettava väline” aiheuttavat rajanvetotilanteissa tulkintavaikkeitä. Raiskauksesta tuomitseminen edellyttää kolmen tunnusmerkistökriteerin täyttymistä: käsillä on oltava 1) seksuaalinen 2) sukupuoliyhteys, joka on 3) saavutettu pakottamalla tai toisen avustusta tilaa hyödyntäen. Hovioikeuskäytäntö osoittaa, ettei tunnusmerkistön soveltamiseen liity juurikaan ongelmia, mutta oikeuskirjallisuudessa ja julkisuudessa on puhuttu tätäkin enemmän sukupuoliyhteyden ja avuttoman tilan määritelmien laajentamisesta. Törkeä raiskaus kvalifioituu törkeäksi samoin perustein kuin pahoinpitely, minkä lisäksi on säädetty kaksi uutta kvalifiointiperustetta ja täydennetty sekä tekotapaan että välineeseen liittyvää perustetta. Hovioikeuskäytännön perusteella voidaan tehdä johtopäätös, jonka mukaan seksuaalirikoslainsäädäntömme on varsin aukoton; suurimmat ongelmat liittyvät näyttöä sekä rangaistuksen mittaamista koskeviin kysymyksiin. Tutkimuksen lopussa verrataan nykyistä oikeustilaa poliisin tilastoista muodostettuun raiskauksen tyyppitilanteeseen. Kantaa otetaan muun muassa tekopaikkaan, henkilöiden väliseen suhteeseen sekä uhrin ikään ja suostumukseen vastattaessa kysymykseen, tulisiko lainsäädäntöä yhä kehittää raiskauksen ominaispiirteitä huomioiden. Huomiota kiinnitetään myös tuomioistuinten käyttämän pro et contra –perustelumethodin laatuun.		
Avainsanat – Nyckelord – Keywords pahoinpitely – raiskaus – törkeä pahoinpitely – törkeä raiskaus – kvalifiointiperuste – kokonaistörkeys – lapsenraiskaus – seksuaalirikos		
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited E-thesis / kirjasto		
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information		

Sisällys

Lähteet	iii
Kirjallisuus	iii
Internet-lähteet	vii
Virallislähteet	vii
Oikeustapaukset	ix
Lyhenteet	xvii
1 Johdanto	1
2 Tutkimuksen taustoista	4
2.1 Sääntelyhistoria	4
2.1.1 Pahoinpitely	4
2.1.1.1 Rikoslaki 39/1889	4
2.1.1.2 Pahoinpitelysääntelyn uudistuminen 1970-luvulla	6
2.1.1.3 Rikoslainsäädännön 1990-luvun kokonaisuudistus	9
2.1.2 Raiskaus	10
2.1.2.1 Rikoslaki 39/1889	10
2.1.2.2 Vuoden 1971 siveellisyysrikosten kokonaisuudistus ja vuoden 1994 avioliittopäivitys.....	12
2.1.2.3 Rikoslainsäädännön 1990-luvun kokonaisuudistus ja 2010-luvun muutokset	14
2.2 Rikoslain törkeys porrastus	16
2.2.1 Törkeys porrastuksen nykytila	16
2.2.2 Törkeys porrastuksen <i>pro et contra</i> –arviointi.....	17
3 Tunnusmerkistötekijät	21
3.1 Aluksi	21
3.2 Pahoinpitely	21
3.2.1 Ruumiillinen väkivalta	21
3.2.2 Ruumiillinen seuraus.....	23
3.3 Raiskaus	25
3.3.1 Sukupuoliyhteys.....	25
3.3.2 Pakottaminen.....	28

3.3.3 Avuton tila.....	32
3.4 Kvalifiointiperusteet.....	33
3.4.1 Aluksi.....	33
3.4.2 Vakava seuraus	34
3.4.3 Raaka tai julma tekotapa.....	38
3.4.4 Hengenvaarallinen väline.....	41
3.4.5 Joukko- ja lapsenraiskaukset.....	43
3.4.6 Kokonaistörkeys.....	45
4 Kvalifiointiperusteet hovioikeuskäytännössä	46
4.1 Aineistosta.....	46
4.2 Vakava seuraus	48
4.2.1 Törkeä pahoinpitely	48
4.2.2 Törkeä raiskaus	51
4.3 Raaka tai julma tekotapa	52
4.3.1 Törkeä pahoinpitely	52
4.3.2 Törkeä raiskaus – raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa.....	54
4.4 Hengenvaarallinen väline.....	57
4.4.1 Törkeä pahoinpitely	57
4.4.2 Törkeä raiskaus – hengenvaarallinen väline ja väkivallan uhka.....	61
4.5 Raiskauksille ominaiset kvalifiointiperusteet	63
4.5.1 Joukkoraiskaukset ja erityinen kärsimys.....	63
4.5.2 Lapsenraiskaukset	65
4.6 Kokoavia havaintoja kokonaistörkeydestä.....	67
5 Raiskauksen ominaispiirteet raiskausrikosten tunnusmerkistöissä.....	70
6 Johtopäätökset ja yhteenveto	74

Lähteet

Kirjallisuus

- Alanen, Aatos* Törkeästä pahoinpitelystä erikoisesti silmälläpitäen käsitettä hengen-
vaarallinen tauti. *Lakimies* 1927, s. 147—157.
- Andenæs, Johs.;*
Bratholm, Anders Spesiell strafferett. 3. painos. Universitetsforlaget 1996.
- Autio, Tiina-Liisa;*
Karjala, Anna Lieventävistä ja ankaroittavista asianhaaroista raiskausrikoksissa.
Teoksessa Lappi-Seppälä, Tapio; Kankaanrinta, Veera (toim.):
Rangaistuksen määrääminen. Hovioikeus 2013.
- Castillo, Melissa* Not So Simple: How Simple Assault and Battery Became Distorted in the
Context of Crimes Involving Moral Turpitude. *Washburn Law Journal*,
Vol. 55, Issue 1/2015, s. 39—58.
- Ehrström, G.* Om “lifsfarlig sjukdom” såsom en art av “svår kroppskada” enligt finsk
lag. *JFT* 1873, s. 1—20.
- Florin, J. A.* Om betydelsen av order “svår kroppskada” och “lifsfarlig sjukdom”
enligt § 4 i nådiga förordningen angående dråp utan uppsåt att döda, och
annan misshandel å person av den 26 November 1866. *JFT* 1872, s.
302—322.
- Forsman, Jaakko* Muistutuksia alamaiseen rikoslain ehdotukseen, jonka on valmistanut
eräs sitä varten asetettu komitea. *JFT* 1877. Lisävihko s. 1—83.
- Frände, Dan;*
Matikkala, Jussi KKO 2000:3. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut
kommentein II/2000, s. 31—38. Kauppakaari/Lakimiesliiton kustannus
2001.
- Frände, Dan* Yleinen rikosoikeus. 2. uud. p. Edita 2012.
- Hahto, Vilja* Uhrin myötävaikutus ja rikoksentekijän vastuu – Rikos- ja vahingon-
korvausoikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä
fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa. Edita 2004.
- Heinonen, Olavi* Henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevat uudet säännökset.
Defensor Legis 1969, s. 340.
- Hirvelä, Päivi* Rikosprosessi lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa. 2. painos.
WSOYpro 2006.
- Hirvonen, Ari* Mitkä metodit? Opas oikeustieteelliseen metodologiaan. Yleisen
oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

<i>Holmqvist, Lena;</i>	Om sexualbrott. Teoksessa Holmqvist, Lena; Leijonhufvud, Madeleine; Träskman, P. O.; Wennberg, Suzanne: Brottsbalken – en kommentar. Del I, Studentutgåva 4. Norstedts Juridik AB 2005.
<i>Honkasalo, Brynolf</i>	Suomen rikosoikeus: Erityinen osa 1.1. Henkilöön kohdistuvat rikokset. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1970.
<i>Hyttinen, Tatu</i>	KKO 2016:25. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2016, s. 237—247. Talentum 2016.
<i>Jareborg, Nils</i>	Allmän kriminalrätt. Iustus Förlag 2001.
<i>JFT 1899</i>	Bör misshandel, som åstadkommit sårskada, bestraffas enligt 11 eller 12 § 21 kap. strafflagen om såret fullständigt läks och något lyte eller kroppsfel ej kvarstår? JFT 1899. s. 255—259.
<i>Jokela, Antti</i>	Rikosprosessioikeus. Alma Talent 2018.
<i>Kanerva, Janne</i>	Seksuaalirikokset lainsäädännössä. Haaste 2/2016, s. 13—15.
<i>Kim, Jane</i>	Taking Rape Seriously: Rape as Slavery. Harvard Journal of Law & Gender 2012, Vol. 35, Issue 1, s. 263—310.
<i>Koskinen, Pekka</i>	Rikosoikeuden yleiset opit ja rikosvastuun perusteet. Teoksessa Hakamies, Kaarlo; Koskinen, Pekka; Lappi-Seppälä, Tapio; Majanen, Martti; Melander, Sakari; Nuotio, Kimmo; Nuutila, Ari-Matti; Ojala, Timo; Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. 3. uud. p. WSOYpro 2009.
<i>Kotanen, Riikka</i>	Seksuaalirikosten sääntelyn perusteet eläneet ajan mukana. Haaste 2/2016, s. 18—19.
<i>Kuklin, Bailey</i>	The Labyrinth of Blameworthiness. University of San Francisco Law Review 2017, Vol. 51. Issue 2, s. 173—202.
<i>Kurkela, Matti</i>	Laki ja oikeus; lainoppi ja oikeustiede. Defensor Legis 3/2009, s. 461—469.
<i>Lahti, Raimo</i>	Rikoslain kokonaisuudistusta 30 vuotta – entä nyt? Lakimies 4/2001 s. 718—725.
<i>Lahti, Raimo</i>	Rikosoikeuden kokonaisuudistus ja seuraamusjärjestelmän kehittäminen. Lakimies 3/2004, s. 412—421.
<i>Lappi-Seppälä, Tapio</i>	Yhtenäisrangaistuksen mittaaminen. Lakimies 1992, s. 648—680.
<i>Lappi-Seppälä, Tapio; Ojala, Timo</i>	Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Hakamies, Kaarlo; Koskinen, Pekka; Lappi-Seppälä, Tapio; Majanen, Martti; Melander, Sakari; Nuotio, Kimmo; Nuutila, Ari-Matti; Ojala, Timo; Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. 3. uud. p. WSOYpro 2009.
<i>Leskinen, Minni</i>	Miten rikosoikeus suojaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta? Haaste 2/2016, s. 16—17.

- Lilius, F. O.* Miten on ”hengenvaarallinen tauti” Rikoslain 21 luv. 5 §:ssä käsitettävä? *Lakimies* 1907, s. 202—203.
- Matikkala, Jussi* Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Kauppakaari/Lakimiesliiton Kustannus 2000.
- Matikkala, Jussi* KKO 2007:87. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2007, s. 148—152. Talentum 2008.
- Matikkala, Jussi* Seksuaalirikokset ja henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Teoksessa Frände, Dan; Matikkala, Jussi; Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti; Wahlberg, Markus; Viljanen, Pekka: Keskeiset rikokset. 3, uud. ja laaj. laitos. Edita 2014.
- Melander, Sakari* Kriminalisointiperiaatteet ja perusoikeuksien rajoitusedellytykset. *Lakimies* 6/2002, s. 938—961.
- Melander, Sakari* KKO 2005:7. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2005, s. 55—62. Talentum 2005.
- Melander, Sakari* Kriminalisointiteoria – rangaistavaksi säättämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalainen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, A-sarja N:o 288, 2008.
- Melander, Sakari* EU-rikosoikeus. 2. uud. p. Talentum 2015.
- Melander, Sakari* Hallituksen esitys (HE) 212/2018 vp eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi. Asiantuntijalausunto. Helsingin yliopisto 2019.
- Niemi, Hannu;
Lappi-Seppälä, Tapio* Seksuaalirikokset. Teoksessa Hannu Niemi (toim.) Rikollisuustilanne 2017. Katsauksia 29/2018, s. 83—106. Helsingin yliopisto.
- Niemi-Kiesiläinen,
Johanna* Rikosoikeuspolitiikka ja sukupuoli. *Oikeus* 2005/3, s. 225—240.
- Niiniviita, Ville* Pahoinpitelyrikoksen törkeäksi tekevät perusteet oikeuskäytännön valossa. *Lakimies* 2012/4, s. 559—581.
- Nousiainen, Tapio* rangaistuksen tuomitsemisesta – käytännöllisiä ohjeita tuomareille virkavirheiden välttämiseksi. 2. painos. Suomen Lakimiesliiton Kustannus Oy 1965.
- Nuutila, Ari-Matti* KKO 1999:59. Teoksessa Timonen, Pekka (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/1999, s. 444-449. Kauppakaari/Lakimiesliiton kustannus 1999.
- Näsi, Matti; Danielsson,
Petri; Aaltonen, Mikko;
Lehti, Martti* Pahoinpitely- ja ryöstörikokset. Teoksessa Hannu Niemi (toim.) Rikollisuustilanne 2017. Katsauksia 29/2018, s. 51—82. Helsingin yliopisto 2018.

<i>Ojala, Timo</i>	Seksuaalirikokset. Edita 2014.
<i>Penttilä, Antti; Hirvonen, Jorma</i>	Vamman vaikeusaste. Teoksessa Penttilä, Antti; Hirvonen, Jorma; Saukko, Pekka; Karhunen, Pekka J. (toim.): Oikeuslääketiede. Kustannus Oy Duodecim 2000.
<i>Pirjatanniemi, Elina</i>	Seksuaalirikoslainsäädäntö uudistuu. Oikeustieto 1a/1998, s. 16—20.
<i>Pohjonen, Soile</i>	Aviovaimoa ei voi raiskata. Lakimies 1991, s. 1023—1042.
<i>Poimintoja</i>	Suomalaisen lakimiesten yhdistyksen ja Suomen kirurgiyhdistyksen kokouksesta. Poimintoja. Lakimies 1934, s. 102—103.
<i>Rautio, Ilkka</i>	Seksuaalirikokset. Teoksessa Hakamies, Kaarlo; Koskinen, Pekka; Lappi-Seppälä, Tapio; Majanen, Martti; Melander, Sakari; Nuotio, Kimmo; Nuutila, Ari-Matti; Ojala, Timo; Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. 3. uud. p. WSOYpro 2009.
<i>Salmiala, Bruno</i>	RL 21 luv. 5 § 1 mom:n ja 13 §:n soveltamisesta. Defensor Legis 1968 B-osio, s. 79—86.
<i>Saraste, J.B. ym.</i>	Saraste, J.B.; Lilius, F.O.; Rautapää, Hugo; Serlachius, Allan (toim.): Kansantajuinen lakiasiaain käsikirja ynnä kaavakokoelma. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino. Porvoo 1914.
<i>Serlachius, Allan</i>	Sananen pahoinpitelystä ja taposta. Lakimies 1909, s. 289—294.
<i>Serlachius, Allan</i>	Suomen rikosoikeuden oppikirja, ensimmäinen osa. 2. painos. Kustannus-osakeyhtiö Otava 1919.
<i>Serlachius, Allan</i>	Suomen rikosoikeuden oppikirja, toinen osa. 2. painos. Kustannus-osakeyhtiö Otava 1924.
<i>Slätis, Pär</i>	Rikosoikeudelliset lääkärintodistukset. Teoksessa Uotila, Unto (toim.): Oikeuslääketiede. 2. p. Werner Söderström Osakeyhtiön kirjapaino 1970.
<i>Stanton-Ife, John</i>	Horrific Crime. Teoksessa Duff, R.A.; Farmer, Lindsay; Marshall, S.E.; Renzo, Massimo; Tadros, Victor (toim.): The Boundaries of The Criminal Law. Oxford Scholarship Online 2010, s. 138—162.
<i>Tapani, Jussi; Tolvanen, Matti</i>	Rikosoikeuden yleinen osa – Vastuuoppi. 2. uud. p. Talentum Media Oy 2015.
<i>Timonen, Pekka</i>	Ohjeita lainopillisen tutkielman kirjoittajille. 2. uudistettu painos. Paragraaffi oy 1992.
<i>Träskman. P.O.</i>	Miksi minun on todistettava, etten ole ”sellainen nainen”? Todistusteemana naisen tahto. Teoksessa Rikosoikeudellisia kirjoitelmia: 5, Sylvi Inkeri Anttilalle 29. 11. 1986 omistettu. Suomalainen Lakimiesyhdistys 1986.

<i>Ulkuniemi, Martti</i>	Ljungo Tuomaanpojan lainsuomennokset. Vaasa Oy:n Kirjapaino. Vaasa 1975.
<i>Utriainen, Terttu</i>	Raiskaus rikosoikeudellisena ongelmana. 2. p. Lapin yliopistopaino 2013.
<i>Vilke, Gary</i>	Neck Holds. Teoksessa Ross, Darrell; Chan, Theodore: Sudden Deaths in Custody, s. 15—38. Humana Press 2006.
<i>Virolainen, Jyrki; Martikainen, Petri</i>	Tuomion perusteleminen. Talentum 2010.

Internet-lähteet

<i>Agricolaverkko.fi</i>	Ruotsin valtakunnan vuoden 1734 laki: Pahategon Caari. http://agricolaverkko.fi/vintti/julkaisut/julkaisusarja/kktk/lait/1734/1175918.html . Sivulla vierailtu 17.4.2019.
<i>A-studio 22.11.2017</i>	A-Studio: Miksi lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä ollut mies ei saanut raiskaustuomiota? 22.11.2017. https://areena.yle.fi/1-4158504 . Sivulla vierailtu 17.4.2019.
<i>A-studio: Talk</i>	A-Talk: Seksuaalirikokset kuriin. 17.1.2019. https://areena.yle.fi/1-4584677 . Sivulla vierailtu 17.4.2019.
<i>Oikeusministeriö</i>	Ministeri Häkkanen: Oikeusministeriö käynnistää raiskauslainsäädännön kokonaisuudistuksen. Tiedote. Oikeusministeriö 15.1.2019. https://valtioneuvosto.fi/artikkeli/-/asset_publisher/1410853/ministeri-hakkanen-oikeusministerio-kaynnistaa-raiskauslainsaadannon-kokonaisuudistuksen . Sivulla vierailtu 17.4.2019.

Virallislähteet

Hallituksen esitykset

HE 68/1966 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
HE 52/1970 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemisesta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
HE 66/1988 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
HE 365/1992 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain väkisinmakaamista ja vapautta loukkaavaa haureutta koskevien säännösten muuttamisesta.

HE 94/1993 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
HE 6/1997 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvia rikoksia sekä seksuaalirikoksia koskevien säännösten uudistamiseksi.
HE 20/2002 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi turvallisuuden edistämistä yleisillä paikoilla koskevien säännösten uudistamiseksi.
HE 44/2002 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
HE 282/2010 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle lasten suojelemista seksuaalista riistoa ja seksuaalista hyväksikäyttöä vastaan koskevan Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymiseksi ja siihen liittyviksi laeiksi.
HE 283/2010 vp	Hallituksen esitys Eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
HE 216/2013 vp	Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 20 luvun muuttamisesta.
HE 155/2014 vp	Hallituksen esitys eduskunnalle naisiin kohdistuvan väkivallan ja perheväkivallan ehkäisemisestä ja torjumisesta tehdyn Euroopan neuvoston yleissopimuksen hyväksymisestä sekä laeiksi yleissopimuksen lainsäädännön alaan kuuluvien määräysten voimaansaattamisesta, rikoslain 1 luvun 11 §:n muuttamisesta ja ulkomaalaislain 54 §:n muuttamisesta.
HE 212/2018 vp	Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Lakivaliokunnan mietinnöt

V. M. Esit. 1/1888 vp	Rikoslakivaliokunnan mietintö N:o 1 Keisarillisen Majesteetin armollisen esityksen johdosta, jossa Suomen Säädyille hyväksyttäväksi on jätetty 1:ksi yleinen rikoslaki Suomen Suuriruhtinaanmaalle, 2:ksi asetus rangaistuksen täytäntöönpanosta sekä 3:ksi asetus rikoslain voimaansaattamisesta ja siitä mitä sen johdosta on vaarinotettavaa.
LaVM 11/1969 vp	Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.
LaVM 11/1970 vp	Lakivaliokunnan mietintö n:o 11 hallituksen esityksen johdosta siveellisyyteen kohdistuvien rikosten rankaisemisesta koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

LaVM 22/1994 vp	Lakivaliokunnan mietintö n:o 22 hallituksen esityksestä rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.
LaVM 28/2002 vp	Lakivaliokunnan mietintö 28/2002 vp hallituksen esityksestä rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.
LaVM 24/2018 vp	Lakivaliokunnan mietintö n:o 28 hallituksen esityksestä eduskunnalle laiksi rikoslain muuttamisesta ja eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Muut valtiopäiväasiakirjat

Arm. esit. 1/1888 vp	Keisarillisen Majesteetin armollinen esitys, jossa Suomen Valtiosäätyjen hyväksyttäväksi jätetään: 1:ksi yleinen rikoslaki Suomen Suuriruhtinaanmaalle, 2:ksi asetus rangaistuksen täytäntöönpanosta sekä 3:ksi asetus rikoslain voimaannapemisesta ja mitä sen johdosta on vaarinotettavaa.

Oikeusministeriön julkaisut

KM 1976:72	Rikosoikeuskomitean mietintö. Oikeusministeriö 1976.
OMJU 13/2012	Selvityksiä raiskausrikoksista. Selvityksiä ja ohjeita. Oikeusministeriö 2012.
OMJU 25/2012	Raiskausrikosten lainsäädännölliset muutostarpeet. Arviomuistio. Oikeusministeriö 2012.
OMJU 7/2018	Arviomuistio rikoslain viimeaikaisesta kehityksestä ja tulevista kehitystarpeista – Eräät seksuaali-, väkivalta-, rattijuopumus- ja talousrikokset. Oikeusministeriö 2018.
OM VN/4346/2018	Lisävastine hallituksen esityksestä 212/2018 vp (törkeät lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset). Oikeusministeriö 2019.

Muut virallislähteet

Rikoslakiprojektin ehdotus 8/1993	Seksuaalirikokset – Rikoslakiprojektin ehdotus. Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 8/1993.
Prop 2004/05:45	Regeringens proposition 2004/05:45 – En ny sexualbrottslagstiftning.

Oikeustapaukset

Korkein oikeus

KKO 1928 II 372	KKO 1932 I 138
KKO 1932 I 7	KKO 1932 II 343

KKO 1935 II 316	KKO 2001:7
KKO 1939 II 246	KKO 2001:62
KKO 1949 II 264	KKO 2004:6
KKO 1950 II 18	KKO 2004:80
KKO 1950 II 179	KKO 2005:7
KKO 1959 II 107	KKO 2005:63
KKO 1964 II 44	KKO 2005:134
KKO 1971 II 41	KKO 2008:65
KKO 1973 II 50	KKO 2009:79
KKO 1975 II 83	KKO 2010:36
KKO 1982 II 189	KKO 2011:96
KKO 1984 II 49	KKO 2012:84
KKO 1988:73	KKO 2013:57
KKO 1992:189	KKO 2013:82
KKO 1993:5	KKO 2013:83
KKO 1993:12	KKO 2013:96
KKO 1993:92	KKO 2014:6
KKO 1994:10	KKO 2014:22
KKO 1994:62	KKO 2014:60
KKO 1994:73	KKO 2014:85
KKO 1995:102	KKO 2014:91
KKO 1996:65	KKO 2016:25
KKO 1998:1	KKO 2017:8
KKO 1998:2	KKO 2017:69
KKO 3550/13.11.1998	KKO 2018:32
KKO 2000:3	

Hovioikeudet

Aineisto

HHO 250, R 11/973	31.1.2012	HHO 17/127147, R 16/2675	6.7.2017
HHO 813, R 11/2969	22.3.2012	HHO 17/128683, R 16/2530	28.7.2017
HHO 1266, R 12/4	15.5.2012	HHO 17/107237, R 16/2297	12.9.2017
HHO 2435, R 11/2334	14.9.2012	HHO 17/149777, R 17/1483	8.12.2017
HHO 2491, R 12/452	20.9.2012	HHO 18/144448, R 18/768	12.2.2018
HHO 1625, R 12/2124	3.6.2013	HHO 18/110080, R 17/2159	9.3.2018
HHO 1766, R 12/2969	14.6.2013	HHO 18/110936, R 16/1713	13.3.2018
HHO 2000, R 12/2224 & 13/207	5.7.2013	HHO 18/110984, R 17/1125	14.3.2018
HHO 317, R 12/2744	12.2.2014	HHO 18/111116, R 17/2576	15.3.2018
HHO 14/116975, R 13/2893	7.5.2014	HHO 18/111554, R 17/2040	16.3.2018
HHO 14/145031, R 14/359	23.10.2014	HHO 18/112467, R 17/1873	22.3.2018
HHO 15/110645, R 14/2556	9.3.2015	HHO 18/112927, R 17/1861	22.3.2018
HHO 15/119735, R 14/2556	7.5.2015	HHO 18/115792, R 18/225	13.4.2018
HHO 15/141276, R 15/775	6.10.2015	HHO 18/116348, R 17/2695	17.4.2018
HHO 15/146667, R 15/1425	27.11.2015	HHO 18/120722, R 17/2341	17.4.2018
HHO 16/101923, R 15/2016	15.1.2016	HHO 18/116352, R 17/821	18.4.2018
HHO 16/105687, R 15/2007	12.2.2016	HHO 18/116383, R 17/1008	18.4.2018
HHO 16/115226, R 15/2115	11.4.2016	HHO 18/116751, R 17/1672	19.4.2018
HHO 16/136344, R 15/2939	9.9.2016	HHO 18/118486, R 16/2314	30.4.2018
HHO 16/137140, R 16/525	16.9.2016	HHO 18/121508, R 17/1852	21.5.2018
HHO 16/140064, R 16/820	30.9.2016	HHO 18/121796, R 17/708	24.5.2018
HHO 16/148959, R 16/1049	23.11.2016	HHO 18/122038, R 17/2162	24.5.2018
HHO 16/150125, R 15/2826	30.11.2016	HHO 18/122625, R 17/2533	25.5.2018
HHO 17/100570, R 16/709	10.1.2017	HHO 18/122313, R 17/1729	31.5.2018
HHO 17/105439, R 16/1142	9.2.2017	HHO 18/123919, R 17/2216	6.6.2018
HHO 17/110687, R 16/1199	16.3.2017	HHO 18/125449, R 17/2260	13.6.2018
HHO 17/118021, R 16/2572&17/612	5.5.2017	HHO 18/127425, R 17/1629	21.6.2018
HHO 17/118787, R 16/2053	9.5.2017	HHO 18/127298, R 17/206	25.6.2018

HHO 18/127536, R 17/1705 26.6.2018
 HHO 18/127960, R 18/1173 28.6.2018
 HHO 18/129187, R 18/220 6.7.2018
 HHO 18/129609, R 18/1631 11.7.2018
 HHO 18/129197, R 18/128 11.7.2018
 HHO 18/130018, R 17/1797 18.7.2018
 HHO 18/132492, R 18/1251 13.8.2018
 HHO 18/135054, R 18/27 29.8.2018
 HHO 18/135438, R 18/1223 29.8.2018
 HHO 18/135967, R 17/2062 4.9.2018
 HHO 18/136752, R 18/94 7.9.2018
 HHO 18/138243, R 18/200 14.9.2018
 HHO 18/139197, R 17/2381 20.9.2018
 HHO 18/140214, R 16/2176 25.9.2018
 HHO 18/140637, R 17/2237 28.9.2018
 HHO 18/143060, R 18/428 12.10.2018
 HHO 18/145187, R 17/1281 24.10.2018
 HHO 18/146174, R 18/1855 31.10.2018
 HHO 18/146732, R 17/2409 31.10.2018
 HHO 18/149294, R 17/2664 14.11.2018
 HHO 18/154190, R 18/600 7.12.2018
 HHO 18/157298, R 18/981 21.12.2018
 HHO 18/157671, R 18/658 31.12.2018
 I-SHO 13/125104, R 13/578 22.11.2013
 I-SHO 15/106167, R 14/896 12.2.2015
 I-SHO 15/156023, R 15/912 29.12.2015
 I-SHO 16/103937, R 15/690 29.1.2016
 I-SHO 16/138716, R 16/456 29.9.2016
 I-SHO 16/140842, R 16/338 13.10.2016

I-SHO 16/145267, R 16/581 4.11.2016
 I-SHO 16/147768, R 16/559 17.11.2016
 I-SHO 16/147744, R 16/425 22.11.2016
 I-SHO 17/111516, R 16/915 21.3.2017
 I-SHO 17/113008, R 17/433 1.3.2017
 I-SHO 17/118358, R 16/1150 23.5.2017
 I-SHO 17/126821, R 17/76 4.7.2017
 I-SHO 17/127487, R 17/117 7.7.2017
 I-SHO 17/137633, R 17/787 2.10.2017
 I-SHO 17/145880, R 17/685 15.11.2017
 I-SHO 17/149653, R 17/937 5.12.2017
 I-SHO 17/149998, R 17/896 7.12.2017
 I-SHO 17/149778, R 17/762 12.12.2017
 I-SHO 17/150980, R 17/678 14.12.2017
 I-SHO 18/100937, R 17/1013 11.1.2018
 I-SHO 18/101730, R 17/1003 17.1.2018
 I-SHO 18/104789, R 17/816 6.2.2018
 I-SHO 18/107475, R 17/454 22.2.2018
 I-SHO 18/107811, R 17/700 26.2.2018
 I-SHO 18/108356, R 17/1140 28.2.2018
 I-SHO 18/109702, R 18/125 6.3.2018
 I-SHO 18/110772, R 18/77 15.3.2018
 I-SHO 18/110774, R 17/1197 15.3.2018
 I-SHO 18/113353, R 18/131 27.3.2018
 I-SHO 18/115162, R 17/802 10.4.2018
 I-SHO 18/115389, R 17/1110 12.4.2018
 I-SHO 18/116705, R 17/1241 19.4.2018
 I-SHO 18/118791, R 18/1 4.5.2018
 I-SHO 18/123539, R 18/315 1.6.2018

I-SHO 18/125080, R 17/1243 13.6.2018
 I-SHO 18/125629, R 18/10 14.6.2018
 I-SHO 18/125759, R 17/853 14.6.2018
 I-SHO 18/127481, R 18/399 21.6.2018
 I-SHO 18/127517, R 18/50 21.6.2018
 I-SHO 18/128635, R 18/503 3.7.2018
 I-SHO 18/134987, R 18/332 30.8.2018
 I-SHO 18/135565, R 18/158 7.9.2018
 I-SHO 18/138559, R 18/423 17.9.2018
 I-SHO 18/138709, R 18/46 19.9.2018
 I-SHO 18/141266, R 18/502 2.10.2018
 I-SHO 18/142629, R 18/793 9.10.2018
 I-SHO 18/143813, R 18/327 15.10.2018
 I-SHO 18/143609, R 18/539 16.10.2018
 I-SHO 18/144538, R 18/574 19.10.2018
 I-SHO 18/149856, R 18/654 15.11.2018
 I-SHO 18/150543, R 18/694 16.11.2018
 I-SHO 18/150771, R 18/472 21.11.2018
 I-SHO 18/152507, R 18/305 4.12.2018
 I-SHO 18/154095, R 17/581 5.12.2018
 I-SHO 18/154314, R 18/376 7.12.2018
 I-SHO 18/154587, R 18/561 13.12.2018
 I-SHO 18/155077, R 17/1245 18.12.2018
 I-SHO 18/154945, R 18/663 21.12.2018
 I-SHO 18/157160, R 18/678 21.12.2018
 RHO 14/132135, R 14/185 13.8.2014
 RHO 15/138634, R 15/435 21.9.2015
 RHO 16/111757, R 115/873 17.3.2016
 RHO 16/126043, R 16/149 16.6.2016

RHO 16/139942, R 16/329 30.9.2016
 RHO 17/121446, R 16/1013 26.5.2017
 RHO 17/122754, R 17/155 6.6.2017
 RHO 17/125460, R 16/981 21.6.2017
 RHO 17/133099, R 16/454 31.8.2017
 RHO 17/134501, R 17/604 7.9.2017
 RHO 17/139459, R 16/707 5.10.2017
 RHO 17/140698, R 16/839 12.10.2017
 RHO 17/140998, R 16/1032 13.10.2017
 RHO 17/141032, R 17/455 13.10.2017
 RHO 17/143921, R 17/573 1.11.2017
 RHO 17/146895, R 17/7 20.11.2017
 RHO 17/147666, R 17/320 23.11.2017
 RHO 17/148284, R 17/449 24.11.2017
 RHO 17/148842, R 17/441 29.11.2017
 RHO 17/149053, R 16/953 30.11.2017
 RHO 17/149235, R 16/1108 1.12.2017
 RHO 17/149906, R 17/239 5.12.2017
 RHO 17/150866, R 17/693 12.12.2017
 RHO 17/153313, R 17/319 28.12.2017
 RHO 18/101467, R 17/936 12.1.2018
 RHO 18/105541, R 17/26 9.2.2018
 RHO 18/105926, R 17/838 12.2.2018
 RHO 18/106226, R 17/920 14.2.2018
 RHO 18/110367, R 18/131 8.3.2018
 RHO 18/110852, R 17/370 12.3.2018
 RHO 18/113180, R 17/236 23.3.2018
 RHO 18/115734, R 17/429 12.4.2018
 RHO 18/116160, R 17/711 16.4.2018

RHO 18/116881, R 17/885 19.4.2018
 RHO 18/118256, R 17/165 27.4.2018
 RHO 18/120999, R 17/548 17.5.2018
 RHO 18/121312, R 17/835 18.5.2018
 RHO 18/123125, R 17/695 30.5.2018
 RHO 18/123313, R 17/1013 31.5.2018
 RHO 18/127868, R 17/696 27.6.2018
 RHO 18/128234, R 18/315 28.6.2018
 RHO 18/130044, R 18/323 17.7.2018
 RHO 18/132463, R 18/108 13.8.2018
 RHO 18/139350, R 18/146 21.9.2018
 RHO 18/147502, R 18/161 2.11.2018
 RHO 18/149686, R 18/597 14.11.2018
 RHO 18/151501, R 18/658 22.11.2018
 RHO 18/153318, R 17/676 30.11.2018
 RHO 18/154847, R 18/2 12.12.2018
 RHO 18/155266, R 18/159 13.12.2018
 RHO 17/153129, R 17/6 22.12.2018
 THO 18/100165, R 17/271 3.1.2018
 THO 18/100965, R 17/695 15.1.2018
 THO 18/101528, R 17/949 15.1.2018
 THO 18/101690, R 17/1765 15.1.2018
 THO 18/101792, R 17/323 16.1.2018
 THO 18/102761, R 16/1851 22.1.2018
 THO 18/103228, R 17/776 31.1.2018
 THO 18/104265, R 17/1593 31.1.2018
 THO 18/105362, R 17/982 7.2.2018
 THO 18/106574, R 17/234 16.2.2018
 THO 18/106942, R 17/1485 16.2.2018

THO 18/107866, R 17/1462 21.2.2018
 THO 18/110748, R 17/1505 16.3.2018
 THO 18/114384, R 17/1684 20.3.2018
 THO 18/112901, R 17/1224 22.3.2018
 THO 18/114300, R 17/2113 3.4.2018
 THO 18/119396, R 17/1844 8.5.2018
 THO 18/120396, R 17/1131 15.5.2018
 THO 18/120670, R 17/1860 16.5.2018
 THO 18/122509, R 18/717 24.5.2018
 THO 18/123918, R 17/1096 1.6.2018
 THO 18/124609, R 17/336 8.6.2018
 THO 18/126970, R 18/368 20.6.2018
 THO 18/127318, R 17/2080 21.6.2018
 THO 18/128183, R 17/781 28.6.2018
 THO 18/129192, R 17/1758 5.7.2018
 THO 18/129991, R 17/183 16.7.2018
 THO 18/130053, R 17/1236 16.7.2018
 THO 18/131218, R 17/1952 2.8.2018
 THO 18/135395, R 17/1863 30.8.2018
 THO 18/135502, R 17/1745 30.8.2018
 THO 18/138273, R 18/155 13.9.2018
 THO 18/138419, R 18/1166 14.9.2018
 THO 18/138558, R 18/276 17.9.2018
 THO 18/142657, R 17/1951 10.10.2018
 THO 18/143884, R 18/1039 16.10.2018
 THO 18/150479, R 18/1564 16.11.2018
 THO 18/150578, R 18/1027 16.11.2018
 THO 18/150967, R 18/1649 20.11.2018
 THO 18/150982, R 18/430 20.11.2018

THO 18/155537, R 18/973 14.12.2018
THO 18/156535, R 17/2077 18.12.2018
VHO 13/129847, R13/850 10.12.2013
VHO 14/106721, R13/897 14.2.2014
VHO 16/105283, R 15/517 8.2.2016
VHO 16/108201, R 15/756 24.2.2016
VHO 16/109471, R 15/634 3.3.2016
VHO 16/110232, R 15/1065 9.3.2016
VHO 16/119011, R 15/670 22.3.2016
VHO 16/116577, R 15/1151 21.4.2016
VHO 16/116846, R 15/778 21.4.2016
VHO 16/118327, R 16/312 29.4.2016
VHO 16/118779, R 15/1033 4.5.2016
VHO 16/119519, R 15/1102 10.5.2016
VHO 16/119764, R 15/1153 11.5.2016
VHO 16/119901, R 15/891 12.5.2016
VHO 16/119946, R 16/51 12.5.2016
VHO 16/129424, R 15/511 13.5.2016
VHO 16/121334, R 15/1113 19.5.2016
VHO 16/121882, R 16/44 24.5.2016
VHO 16/122021, R 15/687 25.5.2016
VHO 16/122674, R 15/1243 27.5.2016
VHO 16/150656, R 16/80 2.12.2016
VHO 16/152551, R 16/319 15.12.2016
VHO 17/120027, R 17/119 18.5.2017
VHO 17/138712, R 17/185 3.10.2017
VHO 17/141163, R 17/189 17.10.2017
VHO 17/149047, R 17/304 30.11.2017

VHO 17/150031, R 17/276 7.12.2017
VHO 17/153364, R 16/980 29.12.2017
VHO 18/107837, R 17/577 22.2.2018
VHO 18/110504, R 18/36 9.3.2018
VHO 18/110795, R 17/95 13.3.2018
VHO 18/110895, R 17/698 13.3.2018
VHO 18/111317, R 16/47115.3.2018
VHO 18/114270, R 17/353 3.4.2018
VHO 18/117333, R 17/940 24.4.2018
VHO 18/117370, R 17/1086 24.4.2018
VHO 18/117985, R 17/584 27.4.2018
VHO 18/118618, R 17/319 3.5.2018
VHO 18/118804, R 17/740 3.5.2018
VHO 18/119096, R 17/798 8.5.2018
VHO 18/122976, R 17/774 31.5.2018
VHO 18/124803, R 17/965 8.6.2018
VHO 18/127722, R 17/1084 27.6.2018
VHO 18/135197, R 17/744 29.8.2018
VHO 18/137009, R 18/678 10.9.2018
VHO 18/141357, R 18/353 4.10.2018
VHO 18/144007, R 17/1071 18.10.2018
VHO 18/144366, R 18/80 19.10.2018
VHO 18/146140, R 18/146 31.10.2018
VHO 18/146884, R 17/420 2.11.2018
VHO 18/149470, R 18/101 15.11.2018
VHO 18/154015, R 18/676 7.12.2018
VHO 18/155571, R 18/1011 14.12.2018

Tutkimusluvut

HHO 43, H 18/2922	15.1.2019
I-SHO 21, H 18/1247	15.1.2019
RHO 37, H 18/922	25.1.2019
THO 29, H 18/1882	15.1.2019
THO 86, H 19/98	1.2.2019
VHO 4, H 18/1129	10.2.2019

Muut ratkaisut

EIT 25.09.1997 Aydın v. Turkki

EIT 4.12.2003 M.C. v. Bulgaria

Lyhenteet

CETS	Council of Europe Treaty Series
EIS	Euroopan ihmisoikeussopimus
EIT	Euroopan ihmisoikeustuomioistuin
HE	hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
HO	hovioikeus
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
JulKL	laki viranomaisten toiminnan julkisuudesta (21.5.1999/621)
KKO	korkein oikeus
KM	komiteamietintö
KO	käräjäoikeus
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
OK	oikeudenkäymiskaari (1.1.1734/4)
OM	oikeusministeriö
OMJU	oikeusministeriön julkaisu
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
THO	Turun hovioikeus
VHO	Vaasan hovioikeus
vp	valtiopäivät
YTJulkL	laki oikeudenkäynnin julkisuudesta yleisissä tuomioistuimissa (30.3.2007/370)

1 Johdanto

Rikoslain yksi tärkeimmistä tehtävistä on suojella tiettyjä yhteiskunnan suosimia intressejä.¹ Tärkeimpänä ja muiden tällaisten intressien eli *oikeushyvien* käyttämisen ehtona voidaan pitää oikeutta elämään.² Oikeudesta elämään voidaan johtaa muita henkilöön suoraan kohdistuvia oikeushyviä, kuten ruumiillinen koskemattomuus, henkilökohtainen vapaus ja turvallisuus (PL 7 §). Toisin kuin vapaus ja turvallisuus, joita saatetaan Suomen kaltaisessa hyvinvointivaltiossa pitää jopa itsestäänselvyytenä, ovat ruumiillinen koskemattomuus ja siihen kohdistuvat loukkaukset läsnä jokapäiväisessä elämässä; erityisesti seksuaalisen väkivallan ilmenneisyys on viimeisen kymmenen vuoden aikana lisääntynyt.³ Tämän vuoksi niihin kohdistuva rikollisuus ja rangaistustasossa ilmenevät epäkohdat herättävät toistuvasti kriittistä keskustelua.

Ruumiillisen koskemattomuuden oikeushyvää voidaan tarkastella monesta näkökulmasta. Se ensinnäkin suojaa *terveyttä*.⁴ RL 21 luvussa säädetään henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista. Terveysten kohdistuvat erityisesti pahoinpitelyrikokset, jotka edellyttävät luvaton kajoamista toisen henkilön kehoon. Pahoinpitelyä on pidetty niin moitittavana tekona, että se on rangaistavissa, vaikka sen kohteena oleva henkilö ei edes kärsisi vahinkoa. Toiseksi ruumiillisella koskemattomuudella on myös seksuaalinen ulottuvuus, jota kutsutaan *seksuaaliseksi itsemääräämisoikeudeksi*. Jokaisella on PL 10 §:n nojalla oikeus päättää omasta seksuaalisesta käyttäytymisestään, ja PL 7 §:n nojalla myös kehostaan. Vakavimmat seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot ovat niitä, joilla puututaan kumpaankin oikeuteen samanaikaisesti. RL 20 luvussa säädetään erikseen näistä kahteen eri oikeushyvään puuttuvista seksuaalirikoksista, joista raiskaus on vakavin.⁵

Tämän tutkimuksen kohteita ovat kaikista moitittavimmat terveyteen ja seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen kohdistuvat rikokset: törkeä pahoinpitely ja törkeä raiskaus. Pahoinpitely- ja raiskausrikokset muistuttavat monelta osin toisiaan, mutta ne myös eroavat toisistaan olennaisesti. Raiskaukseen ja etenkin törkeään raiskaukseen usein sisältyy myös pahoinpitelyksi katsottava teko, sillä molemmat rikokset puuttuvat toisen henkilön ruumiilliseen koskemattomuuteen. Tästä syystä törkeän raiskauksen rikostunnusmerkistö on sanamuodoltaan hyvin paljonjoltin törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön kaltainen. Ne eroavat kuitenkin toisistaan silloin, kun tekoa tarkastellaan loukatun

---

¹ Melander 2008, s. 331.

² Frände 2014, s. 199.

³ Niemi ym. 2018, s. 87.

⁴ Frände 2014, s. 200.

⁵ HE 6/1997 vp, s. 174.

oikeushyvän näkökulmasta. Toisaalta törkeä raiskaus ei ole ainoastaan pahoinpitelyn moniulotteisempi muoto, vaan se voi tapahtua myös täysin ilman pahoinpitelyelementtiä, mitä silmällä pitäen törkeän raiskauksen tunnusmerkistö on laadittu huomattavasti törkeää pahoinpitelyä laajemmaksi.

Tutkimuksen tutkimuskysymys on vertailla törkeän pahoinpitelyn ja törkeän raiskauksen samankaltaisia tunnusmerkistötekijöitä ja sitä kautta selvittää, vastaako törkeän raiskauksen tunnusmerkistö raiskauksen ominaispiirteitä, vai jääkö joitakin olennaisen tärkeitä tekemuotoja rankaisematta. Vertailua tehdään oikeuskirjallisuuden ohella tuoreen hovioikeuskäytännön valossa. Kysymys on relevantti erityisesti viimeisimmän lakiuudistuksen myötä, jonka yhteydessä törkeän raiskauksen tunnusmerkistöön lisättiin uhrin iän perusteella teon törkeäksi tekevä *kvalifointiperuste*. Uudistuksen vuoksi rajanvetokysymyksiä liittyy etenkin lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten sekä pahoinpitely- ja raiskausrikosten oikeushyvien soveltamisaloihin. Mielenkiintoista problematiikkaa kohdistuu myös sanamuodoltaan lähes identtisten tunnusmerkistötekijöiden soveltamiskäytännön yhtenäisyyteen. Raiskauksen ominaispiirteitä ja oikeuskäytäntöä vertaillen voidaan myös tarkastella, onko raiskauslainsäädäntö yhä uudistuksen tarpeessa.⁶ Tutkimuksen ulkopuolelle on jätetty rangaistuksen mittaamiseen liittyvät kysymykset, sillä ne antavat laajuudessaan ja ajankohtaisuudessaan aiheita täysin itsenäiselle tutkimukselle.

Tutkimuksen päämetodi on lainoppi eli oikeusdogmatiikka, jonka avulla on pyritty tekemään tulkintakannanottoja voimassa olevan rikoslain sisällöstä sekä systematisoimaan ja jäsentämään lain tulkinnan kannalta olennaisimpia käsitteitä.⁷ Lainoppi tarkoittaa voimassa olevan oikeusjärjestyksen tuntemista sekä sen oikeuslähteiden oikeaoppista objektiivista⁸ soveltamista esimerkiksi tutkimuksessa niin lähteiden järjestyksen kuin niiden relevanssin osalta.⁹ Tutkimusta alustaa laaja selostus rikoslain yli satavuotisesta sääntelyhistoriasta, jonka osalta on luonnollisesti hyödynnetty enemmän oikeushistoriallisia menetelmiä. Tutkimus on perustunut lähes koko kirjoitusprosessin aikana muuttumattomaan tutkimussuunnitelmaan ja dispositioon, tutkimuksen aineisto on kerätty harkiten ja siihen on suhtauduttu kriittisesti.¹⁰

---

⁶ Oikeusministeriö on keväällä 2019 aloittanut seksuaalirikosten kokonaisuudistushankkeen. Oikeusministeriö 15.1.2019.

⁷ Hirvonen 2011, s. 21—26.

⁸ Erityisesti raiskausrikoksiin liittyvät keskustelut ovat usein varsin tunteellisesti ladattuja, mistä syystä tutkimusta tehtäessä on olennaisessa osassa ollut objektiivinen, ennakkokäsityksistä- ja mielipiteistä irtautunut näkökulma.

⁹ Kurkela 2009, s. 466.

¹⁰ Kysymyksenasettelu, aineiston kerääminen ja kysymyksiin vastaaminen ovat olennaisia osia oikeustieteellisessä tutkimuksessa. Timonen 1992, s. 3—17.

Tutkimuksen päälähteitä ovat voimassa oleva Suomen rikoslaki, sen runsas virallisaineisto, ajankohtainen ja vanhempi oikeuskirjallisuus sekä tuore oikeuskäytäntö. Koska tutkimuksen kohteena on erityisesti kotimainen oikeuskehitys ja suomalaisten hovioikeuksien soveltamiskäytäntö, on oikeusvertailevaa metodia hyödynnetty varsin vähän; pohjoismaisia rikoslakeja ja EU-oikeutta on käytetty vertailukohteena lähinnä silloin, kun kotimaisessa oikeudessa esiintyy mahdollisia aukkoja.

Empiirisen osan (jaksot 4—5) tutkimusaineisto koostuu pääsääntöisesti tuoreista hovioikeuden tuomioista. Tutkimusta varten jokaiseen Suomen viiteen hovioikeuteen lähetettiin aineistopyyntö kattava 40 tuoreinta törkeää pahoinpitelyä ja törkeää raiskausta koskevaa tuomiota. Törkeää raiskausta koskevat tuomiot ovat käytännössä lähtökohtaisesti salassa pidettäviä (YTJulkL 9 ja 24 §)¹¹, mistä syystä raiskaustuomioiden saamista koskevat hakemukset käsiteltiin lainkäyttöasioina (JulkL 13 ja 28 §). Helsingin, Itä-Suomen, Rovaniemen ja Vaasan hovioikeudet myönsivät tutkimusluvut pyydettyihin tuomioihin 10.—25.1.2019.¹² Turun hovioikeus hylkäsi korkeakouluopiskelijan puutteelliseen pätevyyteen ja kykyyn nojautuen sekä alkuperäisen että JulkL 13 §:n mukaisesti yksilöidyn aineistopyynnön, minkä vuoksi aineisto ei siltä osin ole täysin edustava.¹³ Tutkimusta jätettäessä huhtikuussa 2019 myös korkeimmassa oikeudessa on vireillä 1.2.2019 toimitettu aineistopyyntö (H 2019/20), jota koskeva ratkaisu mahdollisine lisäaineistoinen näin ollen jää tutkimuksen ulkopuolelle.

Myönnettyihin tutkimuslupiin on JulkL 23 §:n nojalla lisätty vaitiolovelvollisuus, minkä vuoksi törkeää raiskausta koskevat tuomiot on myös tutkimuksen viittausten osalta salattu. Jotkin raiskaustuomioista toimitettiin myös niiden julkisilta osin aineistopyynnön käsittelyn aikana. Salauksen säilyttämiseksi tapauksista kerrotaan tunnistetietona vain järjestysnumero. Tutkimuseettisistä syistä lista mainituista tuomioista säilytetään erikseen, ja sitä voi tiedustella kirjoittajalta. Aineistopyynnot rajattiin ajallisesti koskemaan vuodesta 2013 alkaen annettuja tuomioita sähköisen toimittamisen helpottamiseksi, mistä syystä kaikista tuomioistuinista ei voitu toimittaa pyydettyä määrää tuomioita. Yhteensä aineistoon kuuluu 195 törkeää pahoinpitelyä ja 89

---

¹¹ Jokela 2018, s. 449.

¹² VHO Nro 4, 10.1.2019; HHO Nro 43, 15.1.2019; I-SHO Nro 21, 15.1.2019; RHO Nro 37, 25.1.2019.

¹³ ”[Hakijalla] ei siten voida katsoa vielä olevan vaadittavaa tieteellistä pätevyyttä. Ei ole myöskään ilmeistä, että hänellä vielä tässä vaiheessa opintojaan on kykyä käsitellä ja suojata erittäin arkaluonteisia tietoja asianmukaisella tavalla.” THO Nro 29, 15.1.2019, s. 2. Myös THO Nro 86, 1.2.2019.

törkeää raiskausta koskevaa hovioikeuden tuomiota, mitä on pidettävänä tutkimuksen kannalta riittävänä otoksena tutkimuskysymyksiin vastaamiseksi.

Tutkimusta taustoittaa deskriptiivinen kuvaus pahoinpitely- ja raiskaussääntelyn sekä voimassa olevan törkeysporrastuksen historiallisesta kehityksestä (jakso 2). Jaksossa 3 käsitellään pahoinpitely- ja raiskausrikostunnusmerkistöjä yksityiskohtaisesti ja jaksossa 4 niitä peilataan tuoreeseen hovioikeuskäytäntöön. Tutkimuksen lopussa jaksossa 5 vastataan toiseen tärkeimmistä tutkimuskysymyksistä koskien raiskauksen ominaispiirteiden ja rikostunnusmerkistöjen välistä yhtenäisyyttä. Tutkimus päättyy johtopäätöksiin ja yhteenvetoon (jakso 6).

2 Tutkimuksen taustoista

2.1 Sääntelyhistoria

2.1.1 Pahoinpitely

2.1.1.1 Rikoslaki 39/1889

Tänäkin päivänä voimassa olevan rikoslain (RL 19.12.1889/39) alkuperäiset säännökset perustuivat aivan erilaiselle maailmankuvalle kuin sittemmin yli vuosisadan ajan osa osalta päivitetty säännökset. Henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevia, varsin kasuistisia (joskaan ei yhtä kasuistisia kuin lain edeltäjät maanlaeissa ja vuoden 1734 laissa)¹⁴ lainkohtia muutettiin ensimmäisen kerran vasta 80 vuoden kuluttua lain voimaantulosta. Siihen asti pahoinpitelyn – kuten olennaisesti muidenkin rikosten – rangaistavuus edellytti seurausvastuun täyttymistä. Toisin kuin nykyään, tehtäessä valintaa törkeän ja perusmuotoisen tekemuodon välillä ratkaisevaksi seikaksi muodostui rikoksen *seuraus*;¹⁵ seurausvastuuperiaatteen mukaan teon seuraus määritteli teon rangaistavuuden

---

¹⁴ Kuriositeettina mainittakoon esim. vuoden 1442 Kuningas Kristofferin maanlain tahallisia pahoinpitelyjä (mieli wilian hauoista) koskevan luvun 7 §: "Hakatan miestä selkän, käsiuarten eli ialkahan njn että hän sitä tule käyräxi, raiarikoxi eli wiackahaxi olkan sittä wigan maxo 6 marca. Jollei hän tule käyräxi, raiarikoxi eli wirhillisexi nin ey pidhä wirhin maxoa noutaman." Ulkuniemi 1978, s. 34. Vuoden 1734 laista esim. rikoskaaren (pahategon caari) pahoinpitelyjä koskevan XXXIV luvun (jos jocu haawoitta toisen caswon eli caulan; eli hacka poicki jäsenen / eli lyö ulos hambaita.) 1 §: "Jos jocu hacka toista caswoon, eli caulaan; eli lyö pois eli turmele nenän, corwan, käden, käsiwarren, eli jalaan: elickä lyö ulos silmän, njn että hän sijtä wirhen saa; njn tehkön wirhe-sackoa wijsikymmendä talaria, ja haawoittamisesta colmekymmendä talaria. Jos usiammat jäsenet, cuin yxi, tulewat poislyödyxi eli turmelluxi; maxacon jocaitzen edestä sekä wirhe-että haawa-sacon, cuin sanottu on. Wirhe-sacon nautitcon asianomainen yxinäns, ja haawa-sacot käykön colmijacoon: ne pitä wijmeisexi ulosotettaman." Agricolaverkko.fi 2018.

¹⁵ Matikkala 2014, s. 189.

syylisyydestä riippumatta.¹⁶ Tekijän seuraukseen kohdistuvalla tahallisuudella oli merkitystä vain kaikista törkeimmissä pahoinpitelyteoissa.¹⁷

Jo alkuperäisessä RL:ssä pahoinpitelyä koskevat säännökset oli sijoitettu 21 lukuun, joka oli otsikoitu nimellä ”Murhasta, taposta ja muusta pahoinpitelystä.”¹⁸ Huomionarvoista on, että vaikka ajan tapaan ei kuulunut otsikoida pykälää, puhuttiin jo viimeistään 1900-luvun alun oikeuskirjallisuudessa kolmesta eriasteisesta pahoinpitelyrikoksesta.¹⁹ Lainkohtien sijoittelun perusteella vaikuttaa siltä, että törkeää pahoinpitelyä pidettiin itse asiassa pahoinpitelyrikosten päätekomuotona:²⁰ RL 21:5:ssä säädettiin törkeästä pahoinpitelystä ja – vastoin nykyistä vakiintunutta mallia, jossa samaa rikostyyppiä koskevat säännökset sijoitetaan peräkkäin – törkeätä lievemmästä ja lievästä pahoinpitelystä säädettiin RL 21:11:ssä ja RL 21:12:ssä:²¹

5 §: Jos joku tahallansa on pidellyt toista niin pahoin, että tämä siitä on saanut vaikean ruumiinvamman, ja jos vaikeata ruumiinvammaa tarkoitettiin; rangaistakoon kuritushuoneella korkeintaan kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Jos vaikeata ruumiinvammaa ei tarkoitettu; tuomittakoon kuritushuonetta korkeintaan kuusi vuotta taikka vankeutta vähintään kolme kuukautta.

Vaikea ruumiinvamma on: puheen, näön tahi kuulon kadottaminen, vaikea vika tai muu vaikea ruumiinvirhe, pysyväinen vaikea terveydenhaitta taikka hengenvaarallinen tauti.²²

11 §: Jos joku tahallansa pitelee toista pahoin, niin että tämä siitä saa vähemmän vian, ruumiinvirheen tahi taudin, kuin 5 §:ssä sanotaan; tuomittakoon vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi taikka vähintään viidenkymmenen markan sakkoon. Jos asianhaarat ovat erittäin raskauttavat; olkoon rangaistus kuritushuonetta korkeintaan kolme vuotta.

---

¹⁶ Seurausvastuuajatteluun kohdistui jo rikoslain alkuaikoina kritiikkiä. Ks. Serlachius 1909, s. 289.

¹⁷ Serlachius 1924, s. 27.

¹⁸ Luvussa oli säännökset henkirikoksista ja pahoinpitelystä sekä muita pahoinpitelyn kaltaisia tunnusmerkistöjä. Esimerkiksi 21:7:ssä säädettiin myrkyttämisrikoksesta. 20:13:ssä säädettiin lisäksi kuppataudin levittämisestä.

¹⁹ Alanen 1927, s. 147.

²⁰ Tätä tukee myös törkeän pahoinpitelyn rikoslakivaliokunnan mietinnössä saamat perustelut, joihin törkeätä lievemmän pahoinpitelyn perusteluissa viitataan. V. M. Esit. 1/1888, s. 74—76.

²¹ Lisäksi 21:13:ssä säädettiin pahoinpitelyissä huomioitavista raskauttavista asianhaaroista. Ks. 13 §:n tulkinnasta ja lainsäädäntökehityksestä Salmiala 1968, s. 79—86.

²² Lain esitöissä puhuttiin vaikean vian ja ruumiinvirheen sijaan vaikeasta rujostuksesta (joka mitä ilmeisimmin oli vähemmän käytetty muoto sanasta rujo) ja ruumiinvasta sekä taudin sijaan sairaudesta. Arm. esit. 1/1888 vp, s. 48.

Tässä §:ssä mainitun vähemmän ruumiinvamman tuottamuksesta olkoon rangaistus sakkoa enintään kaksisataa markkaa.

Vaikean ruumiinvamman käsite herätti toistuvasti keskustelua niin lakimiesten kuin lääkärienkin keskuudessa.²³ Selvänä pidettiin, ettei *tauti*-sanalla tarkoitettu rikosoikeuden kontekstissa samaa kuin arkikielessä taikka lääketieteessä. Katsottiin myös, että kasuistisuudesta huolimatta ruumiinvammaa kuvaileva lista oli ainoastaan ohjeellinen.²⁴ Suurimmaksi ongelmaksi sen sijaan muodostui säännönmukaisesti rikoksen seurauksen lopullisuus: Toisaalta argumentoitiin, että mikäli tosiasiallisista olosuhteista johtui hengenvaaralta välttyminen, ei rikoksen tunnusmerkistö täyttyisi hengenvaarallisen taudin osalta.²⁵ Näin vaikutti heti lain voimaantulemista seuraava oikeuskäytäntö muodostuneen.²⁶ Ajan kuluessa sijaa sai kuitenkin katsontakanta, jonka mukaan hengenvaaraa arvioitaessa tulisi huomioon ottaa ainoastaan alkuseurauksen vaarallisuus *in casu*, riisuen tilanteen kehittymiseltä kaikki lopputulokseen vaikuttavat olosuhteet.²⁷

2.1.1.2 Pahoinpitelysääntelyn uudistuminen 1970-luvulla

RL 21 luku koki ensimmäisen suuren uudistuksen vuonna 1970, kun jo vuonna 1954 valmisteltavaksi asetettu laki rikoslain muuttamisesta (14.7.1969/491) astui voimaan. Hallituksen esityksessä (HE 68/1966 vp) ehdotetut pahoinpitelyä koskevat säännökset olivat hyvin paljon edeltäjiensä kaltaisia: Varsinaisia epäkohtia ei katsottu tuolloin voimassa olleeseen lakiin liittyvän.²⁸ Perusrikoksena pidettiin edelleen törkeää pahoinpitelyä, jota lievempi teko johti tavallisesta pahoinpitelystä tuomitsemiseen. Uutta törkeää pahoinpitelyä koskevan RL 21:9:n tunnusmerkistössä oli

---

²³ Ks. esim. Florin 1872, Ehrström 1873, Lilius 1907, Serlachius 1924, s. 23—25, Alanen 1927 ja Nousiainen 1965. Ilmiö ei ole Pohjoismaissa tuntematon: esimerkiksi Norjassa keskustelua on herättänyt rikoslain (lov om straff) § 11:ssä säädetyn vaikean ruumiillisen ja terveydellisen haitan legaalimääritelmään kuuluvan termin ”*langvarig sykdom*” sisältö. Andenæs & Bratholm 1996, s. 68.

²⁴ Näin ollen ruumiinvammana pidettiin esimerkiksi säikähdyksestä johtunutta mielisairautta ja hengenvaarallista verenvuotoa. Alanen 1927, s. 148—150. Suuntaa-antavuus todetaan myös 1960-luvun uuden pahoinpitelysääntelyn esitöissä. HE 68/1966 vp, s. 7.

²⁵ Samoja periaatteita noudatettiin törkeätä lievemmän pahoinpitelyn edellyttämän taudin osalta. Esimerkiksi vuonna 1899 lausuttiin eräässä kannanotossa taudin pysyvyydestä: ”[O]m sårskadan, under de i frågan förutsatta omständigheter i öfrigt, i och för sig varit så pass betydande, att den misshandlade under läkningen af såret för en vardaglig uppfattning ej framstått såsom frisk, misshandelnd bör hänföras under 11 § 21 kap. strafflagen, om ock läkningen gått sin normala gång, men i annat fall bestraffas enligt 12 § samma kapitel.” JFT 1899, s. 257.

²⁶ Lilius 1907, s. 202 ja Saraste ym. 1914, s. 364.

²⁷ LM 1934: Poimintoja, s. 102—103.

²⁸ Heinonen 1969, s. 333.

törkeysausekkeen ja rikoksen nimen lisääminen 1 momenttiin²⁹ sekä vaikean ruumiinvamman käsitteen ylettäminen niin sanotun laajemman pahoinpitelykäsityksen mukaiseksi.³⁰

Hallituksen esityksen lakiehdotuksessa ei vielä luovuttu törkeän pahoinpitelyn sisäisistä sivuasteikoista, mikä oli omiaan pitämään tavallisen pahoinpitelyn soveltamisalan törkeän pahoinpitelyn varjossa.³¹ Esitöissä tätä perusteltiin erikoisesti toteamalla, että monen eri törkeysasteisen tekemuodon ylläpitäminen olisi liian yksityiskohtaista oikeuskäytännön ja rikollisuutta vastaan taistelemisen kannalta.³² Ristiriitaisuutta lisäsi se seikka, että kun yhtäältä perustunnusmerkistön osalta kasuistisuutta lisättiin, lieventäviä asianhaaroja koskevat edellytykset jätettiin lainsoveltajan ratkaistavaksi.³³ Hallituksen esityksessä myös lievä tekemuoto poistettiin kokonaan. Toisin sanoen törkeän pahoinpitelyn soveltamisalaa perusrikoksena haluttiin muiden tunnusmerkistöjen kustannuksella laajentaa entisestään.

Sovitusajattelun alettua väistyä yleisestävyyteen pyrkivien relatiivisten rangaistusteorioiden tieltä katsottiin edellytettävän seurausvastuuperiaatteesta ja kasuistisuudesta luopumista.³⁴ Kolme vuotta hallituksen esityksen antamisen jälkeen lakivaliokunnassa pahoinpitelyä koskevat 21 luvun ehdotetut pykälät kokivat täydellisen muutoksen:

HE 68/1966 vp (ehdotus)

9 §: Jos joku tahallaan pahoinpitelee tai muulla tavoin vahingoittaa toista niin, että tämä siitä saa vaikean ruumiinvamman tai ankaria tuskia taikka jos pahoinpitelyä tai vahingoittamista muuten teon raakuuden tai häikäilemättömyyden vuoksi on pidettävä törkeänä, tuomittakoon rikoksenteijä törkeästä pahoinpitelystä kuritushuoneeseen enintään kahdeksaksi vuodeksi.

LaVM 11/1969 vp (voimaan tullut laki 491/1969)

5 §: Joka tahallaan aiheuttaa toiselle ruumiinvamman tai sairauden, tuomittakoon pahoinpitelystä vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai sakkoon.

6 §: Jos 5 §:ssä mainitulla rikoksella tahallisesti aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaara tahi jos rikos tehdään erityistä raakuutta tai julmuutta

²⁹ HE 68/1966 vp, s. 16. Ehdotuksen mukaan ruumiinvamman syntymisen lisäksi törkeästä pahoinpitelystä tuomittaisiin, ”jos pahoinpitelyä tai vahingoittamista muuten teon raakuuden tai häikäilemättömyyden vuoksi on pidettävä törkeänä”.

³⁰ Pahoinpitely laajassa mielessä käsitti fyysisen väkivallan lisäksi myös muut terveydelliset haittavaikutukset. Matikkala 2014, s. 191.

³¹ HE 68/1966 vp, s. 1.

³² Ibid., s. 6.

³³ Ibid., s. 7.

³⁴ Sovitusajattelu perustui rikoslain voimaantullessa yleisesti hyväksyttyyn rangaistusideologiaan, jonka mukaan rangaistuksella ainoastaan hyvitettiin tehdyllä rikoksella aiheutettu vääryys. Heinonen 1969, s. 336.

Yritys on rangaistava.

Jos aiheutetun seurauksen perusteella törkeäksi katsottava pahoinpitely on tapahtunut lieventävissä olosuhteissa, olkoon rangaistus kuritushuonetta enintään neljä vuotta taikka vankeutta.

Vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan puhekyvyn, näön tai kuulon menettämistä tai huomattavaa heikkenemistä, muuten vaikeaa vikaa tai ruumiinvirhettä, raskauden keskeytymistä naisen tahtomatta, pysyväistä tai pitkäaikaista vaikeaa terveydenhaittaa, haavaa tai tautia, joka on aiheuttanut hengenvaaran tahi joka kokemuksen mukaan on pidettävä luonteeltaan hengenvaarallisena, taikka muuta näihin rinnastettavaa ruumiin tahi ruumiillisen tai henkisen terveyden vahingoittumista.

10 §: Joka tahallaan pahoinpitelee tai muulla tavoin vahingoittaa toista, tuomittakoon, jollei teko ole 8 tai 9 §:n mukaan rangaistava, pahoinpitelystä vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi tai sakkoon.

osoittavalla tavalla taikka siinä käytetään asetta tai muuta hengenvaarallista välinettä, ja pahoinpitelyä on edellä mainituissa tai muissa tapauksissa, huomioon ottaen rikokseen johtaneet ja siitä ilmenevät seikat kokonaisuudessaan, pidettävä törkeänä, tuomittakoon rikoksentekijä törkeästä pahoinpitelystä kuritushuoneeseen enintään kymmeneksi vuodeksi.

Perusrikoksena pidettiin nyt tavallista pahoinpitelyä (5 §), jonka varaan törkeä (6 §) ja lievä (7 §) pahoinpitely rakennettiin. Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistössä säilytettiin ei-tyhjentävä³⁵ ohjeluonteinen luettelo tekemuodoista, mutta vaikean ruumiinvamman määritelmä poistettiin. Seurauksiin sen sijaan lisättiin vakava sairaus ja konkreettinen³⁶ hengenvaara. Vaikka valiokunta muuttikin ehdotuksen sanamuodon kokonaisuudessaan, olennaisimpana muutoksena pidettiin kuitenkin seurausvastuuperiaatteen väistymistä:³⁷ seuraukseen vaikuttavien satunnaisten seikkojen

³⁵ Honkasalo 1970, s. 37.

³⁶ Heinonen 1969, s. 343.

³⁷ Oikeuskirjallisuudessa itse asiassa katsottiin, että lain soveltaminen ei todennäköisesti muuttuisi niin tunnusmerkistön kuin rangaistuskäytännönkään osalta. Heinonen 1969, s. 340 ja 343.

sijaan rangaistavuus ratkaistiin teon vaarallisuutta ilmentävien seikkojen perusteella, joita olivat muun muassa tekijän tarkoitus, tekotapa ja tekoväline.³⁸

2.1.1.3 Rikoslainsäädännön 1990-luvun kokonaisuudistus

Pian pahoinpitelysääntelyn uudistamisen jälkeen alettiin pitää tarpeellisena tuolloin jo lähes satavuotisen rikoslain täydellistä uudistamista. Yhä monilta osin alkuperäisessä muodossaan ollutta lakia pidettiin vanhentuneena, eikä se enää vastannut aikansa käsityksiä rikoksista ja rangaistuksista. Poikkeuksena pääsääntöön pidettiin kuitenkin erityisesti henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten asemaa: toisin kuin monen muun rikoksen kohdalla, väkivallan tuomittavuutta haluttiin entisestään korostaa.³⁹

Rikoslain kokonaisuudistus toteutettiin pääosin kolmessa mittavassa osassa laeilla 24.8.1990/769, 21.4.1995/578 ja 24.7.1998/563.⁴⁰ Pahoinpitelysääntelyn uudistamista silmällä pitäen on tarkasteltava kahta ensimmäistä lakia koskevia esitöitä, sillä kokonaisuudistuksen tärkeimmät periaatteet ja linjaukset käsiteltiin ensimmäisessä ja muun muassa RL 21 luvun kokonaisuudistus vastaavasti toisessa vaiheessa.⁴¹ Kokonaisuudistuksen eräinä kantavina tausta-ajatuksina olivat selkeä törkeys porrastus ja kvalifioivien seikkojen tyhjentävästi luetteleminen.⁴² Pahoinpitelysäännösten osalta tämä tarkoitti luonnollisesti sitä, että pahoinpitelystä törkeän tekevät ankaroitamisperusteet tuli kirjoittaa yhä helpommin ymmärrettävämmiin niin, ettei niitä enää voisi pitää esimerkinluonteisina. Muita muutoskohteita olivat lievän pahoinpitelyn tunnusmerkistöön sisältyvä viittaus perustunnusmerkistön mukaiseen rikokseen sekä pahoinpitelyn merkityssisällön

---

³⁸ LaVM 11/1969 vp, s. 2.

³⁹ Matikkala 2014, s. 192—193.

⁴⁰ Neljäntenä vaiheena on pidetty 2000-luvun yleisten oppien kokonaisuudistusta (laki 13.6.2003/515, HE 44/2002 vp), joiden lisäksi kokonaisuudistukseen kuului myös pienempiä osauudistuksia. LaVM 28/2002 vp, s. 4 ja Lahti 2001, s. 1.

⁴¹ Ks. ensimmäistä osaa koskeva HE 66/1988 vp ja toista osaa koskeva HE 94/1993 vp. Kolmannessa vaiheessa uudistettiin seksuaalirikokset sekä oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan kohdistuvat rikokset. HE 6/1997 vp.

⁴² HE 66/1988 vp, s. 19. Törkeys porrastuksesta lisää jaksossa 2.2.

monipuolisuuden korostaminen.⁴³ Lopputuloksena syntyi olennaisilta osin⁴⁴ yhä voimassa oleva RL 21 luku, jonka muuttamiselle ei vielä vuonna 2019 ole nähty tarvetta.⁴⁵

5 § (21.4.1995/578) Pahoinpitely

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

6 § (13.7.2001/654) Törkeä pahoinpitely

Jos pahoinpitelyssä

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikos tehdään erityisen raakalla tai julmalla tavalla tai
- 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksentekijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

2.1.2 Raiskaus

2.1.2.1 Rikoslaki 39/1889

Maanlaeissa väkisinmakaamisen uhreina pidettiin naisen sijaan tämän isää tai aviomiestä, eikä vuoden 1734 lakiakaan kirjoitettu juurikaan naisen näkökulmasta.⁴⁶ Vuoden 1889 yhä voimassa olevaan rikoslakiinkin väkisinmakaaminen sijoitettiin alun perin vapausrikosten lukuun 25⁴⁷, mikä

---

⁴³ HE 94/1993 vp, s. 95—96. Esitöissä painotetaan aikaisemman lakiuudistuksen tavoin perustunnusmerkistön tärkeyttä rikoksen sisällön osoittajana.

⁴⁴ Pienistä muutoksista mainittakoon tärkeimpänä törkeän pahoinpitelyn minimirangaistuksen korottaminen puolesta vuodesta yhteen vuoteen lailla 654/2001. Törkeän pahoinpitelyn osalta on vuonna 2013 (L 435/2013) kriminalisoitu myös kyseisen rikoksen valmistelu (RL 21:6a).

⁴⁵ OMJU 7/2018, s. 108.

⁴⁶ Kotanen 2016, s. 18—19 ja Pohjonen 1991, s. 1027. Esim. vuoden 1734 lain XXII luvun (luku waimowäen-rauhasta) 3 §:n mukaan ”[j]ocainen cuin wäkisin otta ja poiswie toisen miehen waimon eli morsiamen, wastoin hänen tahtoans; olcon hengens rickonut, waicka hän ei olis händä maannut. Jos macaminen sijhen tygö tule; olcon myös rickonut caiken irtaimen caluns.”. Agricolaverkko.fi 2018.

⁴⁷ Toki jo lain esitöiden aikaan heräsi keskustelua myös lainkohdan sijoittamisesta siveellisyysrikoksia koskevaan lukuun. Forsman 1877, s. 61.

oli merkki yhä vallitsevasta ajatuksesta miehen omistusoikeudesta vaimoonsa.⁴⁸ Vaikka 20 luvussa säädettiin lapsiin sekaantumisesta, sukurutsasta ja muista siveellisyysrikoksista (”haureudesta”), väkisinmakaamisen ei tällöin katsottu kuuluvan mainittuun lukuun. Ajan henkeen kuului, että väkisinmakaaminen, joka tarkoitti eksklusiivisesti pakotettua, heteroseksuaalista eli ”luonnollista” sukupuoliyhteyttä, saattoi tapahtua ainoastaan avioliiton ulkopuolella; sen tekijänä oli mies ja kohteena nainen.⁴⁹ Raiskausrikosten osalta törkeän tekemuodon painottaminen päärikoksena korostui jopa pahoinpitelyrikoksia enemmän: vielä 1970-luvun muutoksenkaan jälkeen törkeää ja vähemmän törkeää tekemuotoa ei lainsäädäntöterminologisesti pidetty edes saman rikosnimikkeen alaisina.⁵⁰

4 §. Jos joku pakottaa naisen luvattomaan sekaannukseen väkivallalla, tahi uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, taikka jos joku makaa naisen, jonka hän sitä tarkoitusta varten on saattanut tunnottomaan tilaan, tahi kykenemättömäksi itseänsä puolustamaan; rangaistakoon väkisinmakaamisesta kuritushuoneella korkeintaan kymmeneksi vuodeksi, taikka, jos asianhaarat ovat erittäin lieventävät, vankeudella vähintään kuudeksi kuukaudeksi.

Yritys on rangaistava.

5 §. Jos joku makaa naisen, joka muuten on tunnottomassa tilassa, tahi kykenemätön itseänsä puolustamaan; tuomittakoon kuritushuoneeseen korkeintaan neljäksi vuodeksi tahi vankeuteen.⁵¹

Lain esitöissä väkisinmakaamisrikosten sisältöä pidetään varsin itsestään selvänä. Pohdittavaksi on nostettu ainoastaan uhkauksen ja väkivallan käsitteet. Oikeushyvän arviointia tai moraalista keskustelua ei esitöissä sen sijaan esiinny.⁵² Vuoden 1889 rikoslaille tyypilliseen tapaan törkeän tekemuodon tunnusmerkistöön sisällytettiin lievempää sivurangaistusasteikkoa koskeva lauseke. Esitöiden mukaan erittäin lieventävällä asianhaaralla tarkoitettiin esimerkiksi sitä seikkaa, että nainen oli jo ennestään ”julkisesti antautunut haureuteen”.⁵³ Väkisinmakaamisen vapausrikoksellista asemaa voidaan selventää vielä huomaamalla, että esitöihin kuuluvan lakiehdotuksen mukaan puhuttiin

---

⁴⁸ Pohjonen 1991, s. 1030.

⁴⁹ Miehen pakottamisesta sukupuoliyhteyteen tekijä tuomittiin pakottamisesta. Serlachius 1924, s. 73.

⁵⁰ Tällöin rikosnimikkeet olivat väkisinmakaaminen ja vapautta loukkaava haureus (L 16/1971 20:1—2). On toisaalta huomattava, että alkuperäisen lain vielä voimassa ollessaankin tunnottoman naisen makaamista pidettiin toki väkisinmakaamisen *kaltaisena* rikoksena. Serlachius 1924 s. 78.

⁵¹ ”Tunnottoman naisen makaaminen on aina luvaton sekaannusta eikä siis saata tulla kysymykseen aviopuolisojen kesken.” Serlachius 1924, s. 78.

⁵² V. M. Esit. 1/1888, s. 85.

⁵³ Asia on todettu nimenomaisesti myös KKO:n väkisinmakaamista koskevassa ratkaisussa KKO 1939 II 246. Käsityksestä kuitenkin luovuttiin jo kauan ennen lakiuudistusta, viimeistään 1970-luvulle tultaessa. Teon moitittavuuteen ei enää vaikuttanut, oliko uhri ”naitu tai naimaton, virgo intacta vaiko yleinen portto.” Honkasalo 1970, s. 99.

”salavuoteuden pitämisestä” luvattoman sekaannuksen sijaan; voitaneen itse asiassa jopa kysyä, olisiko rikoksen sijoittaminen aviorikosten alle 19 lukuun ollut ajan käsitykset huomioon ottaen luontevampi vaihtoehto.

2.1.2.2 Vuoden 1971 siveellisyysrikosten kokonaisuudistus ja vuoden 1994 avioliittopäivitys

1970-luvulle tultaessa näkemykset siveellisyydestä olivat muuttuneet, eikä sukupuolimoraalin ylläpitämiseksi voitu keinona enää käyttää rikoslakia.⁵⁴ Näin ollen lailla 15.1.1971/16 muutetusta siveellisyysrikoksiksi uudelleennimetystä 20 luvusta poistettiin muun muassa samaan sukupuoleen ja mielipuoliin liittyvät haureuskriminalisoinnit. Vaikka väkisinmakaamista pidettiin nyt yhtenä törkeimmistä siveellisyysrikoksista, muutokset lain sisällössä olivat lähinnä näennäisiä:⁵⁵ Uuden lain myötä myös nainen voi olla tunnusmerkistössä mainittu pakottaja, mutta ei edelleenkään sukupuoliyhteyden alistava osapuoli. Sen sijaan kohteena voi edelleenkin olla ainoastaan nainen, lain soveltamisalan ulkopuolelle rajattiin avioliiton sisällä tapahtuneet väkisinmakaamiset, ja törkeä tekemuoto sisälsi edelleen lieventäviä asianhaaroja koskevan alemman rangaistusasteikon. Myös tuomittavan rangaistuksen minimimäärää alennettiin.⁵⁶ Törkeysporttatuksen rakenne seurasi edeltäjänsä: törkeän tekemuodon katsottiin edelleen olevan päärikos, johon törkeätä lievemmän tekemuodon tunnusmerkistössä viitataan.

20 Luku. (L 15.1.1971/16)

1 §: Joka pakottaa naisen avioliiton ulkopuolella tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen väkivallalla taikka sellaisella uhkauksella, jossa pakottava vaara on tarjona, on tuomittava *väkisinmakaamisesta* kuritushuoneeseen enintään kymmeneksi vuodeksi. Jos asianhaarat, huomioon ottaen sen suhteen, joka vallitsee tekijän ja naisen välillä, tai muuten ovat erittäin lieventävät, olkoon rangaistus vankeutta. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan naisen saattaminen tunnettomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.

Yritys on rangaistava.

2 § 1 mom.: Joka muussa kuin 1 §:ssä tarkoitetussa tapauksessa väkivallalla tai uhkauksella pakottaa toisen henkilön avioliiton ulkopuolella tapahtuvaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun haureuteen, on tuomittava *vapautta loukkaavasta haureudesta* kuritushuoneeseen enintään neljäksi vuodeksi tai

---

⁵⁴ HE 52/1970 vp, s.1.

⁵⁵ Ibid., s. 2 ja Matikkala 2014, s. 114.

⁵⁶ Törkeän tekemuodon alennetun rangaistusasteikon rangaistuksesta poistettiin kuuden kuukauden minimi ja törkeätä lievemmästä tekemuodosta tuomittaviin rangaistusvaihtoehtoihin lisättiin sakko. Vastalauseesta ks. LaVM 11/1970 vp, s. 12.

vankeuteen taikka sakkoon. Väkivallan ja uhkauksen veroiseksi katsotaan toisen henkilön saattaminen tunnottomaan tilaan tai kykenemättömäksi puolustamaan itseään.⁵⁷

2 § 3 mom.: Yritys on rangaistava.

Lain esitöissä keskustelua herätti erityisesti väkisinmakaamisrikoksen soveltamisalan rajaaminen avioliiton ulkopuolelle. Vaikka näkemykset avioliiton luonteesta olivatkin muuttuneet jokseenkin yhdenvertaisemmaksi – aviomiehen valtaan ei enää kuulunut seksuaalisesta kanssakäymisestä määrääminen – katsottiin, että rajaamiselle oli muita perusteita.⁵⁸ Ensinnäkin hallituksen esityksessä todetaan, ettei avioliitossa sukupuoliyhteyden voi lain tarkoittamalla tavalla pakottaa avioliiton perustaessa puolisoitten välille oletuksen suostumuksesta seksuaaliseen kanssakäymiseen. Toiseksi perusteltiin, että koska aviopuolisoiden välillä tapahtuva väkisinmakaaminen ei ole erittäin häpeällinen teko, ei sen kriminalisointi siksikään tule kysymykseen. Kolmanneksi myös ”käytännölliset syyt” – toisin sanoen todisteluvaikeudet, jotka tosin kuuluvat olennaisena osana väkisinmakaamisrikoksiin ylipäänsä⁵⁹ – puolsivat avioliiton jättämistä tunnusmerkistön ulkopuolelle. Toisaalta esitöissä todetaan, että vaikka väkisinmakaaminen ei tulisi aviopuolisoiden välisissä tilanteissa kyseeseen, voidaan aviomies kuitenkin vastaavanlaisissa tilanteissa edelleen tuomita pahoinpitelystä tai pakottamisesta.⁶⁰ Oikeuskirjallisuudessa lain on katsottu tukevan naista esineellistävää ja miehen tarpeiden tärkeyttä naisen kustannuksella vaalivaa asennetta;⁶¹ esitöissä ainoastaan lakivaliokunnan mietinnön vastalauseessa puolustetaan naisten oikeuksia ja avioliiton tasa-arvoisuutta.⁶² Aika ei ollut vielä kypsä kyseessä olevalle muutokselle yli kahteenkymmeneen vuoteen.

Vuonna 1994, muutama vuosi ennen rikoslain kokonaisuudistuksen valmistumista pidettiin viimein tärkeänä laajentaa väkisinmakaamisrikosten soveltamisalaan kuuluvaksi myös aviopuolisot.⁶³ Ensinnäkin taustalla oli kansainvälisellä tasolla tapahtuva seksuaalirikosten kehittäminen: Euroopan parlamentti antoi vuonna 1986 suosituksen, jossa kehoitettiin asettamaan seksuaalirikosten soveltamisalalla aviopuolisot samanarvoiseen asemaan kuin avioliiton ulkopuoliset henkilöt. Tämän jälkeen Suomi allekirjoitti sisällöltään vastaavanlaisen Brysselissä annetun julistuksen vuonna

---

⁵⁷ 2.2 §:ssä säädetään muista kuin väkivallalla tai uhkauksella aiheutetuista vapautta loukkaavista haureustilanteista.

⁵⁸ Pohjonen 1991, s. 1030.

⁵⁹ Ks. viimeaikaisista tilastoista esim. OMJU 7/2018, s. 66.

⁶⁰ HE 52/1970 vp, s. 2.

⁶¹ Pohjonen 1991 s. 1030.

⁶² LaVM 11/1970 vp, s. 12.

⁶³ Matikkala 2014, s. 115.

1991.⁶⁴ Toiseksi Suomessa alettiin korostaa yhdenvertaisuusajattelua ja myös aviovaimolle kuuluvan seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tärkeyttä. Avartuva näkemys sukupuolielämän ulottumisesta myös avioliiton ulkopuolelle, uusien parisuhteen muotojen yleistyminen sekä avioliiton merkityksen muuttuminen muutenkin auttoivat murtamaan vanhat väkisinmakaamiseen liittyvät käsitykset.⁶⁵ Vaikka väkisinmakaamisen tunnusmerkit ei edelleenkaan ollut täysin tasa-arvoinen – vain nainen saattoi joutua uhriksi – ei avioliiton solmiminen enää heikentänyt vaimon oikeudellista eikä seksuaalista asemaa.⁶⁶

2.1.2.3 Rikoslainsäädännön 1990-luvun kokonaisuudistus ja 2010-luvun muutokset

Lähestyttäessä vuosituhannen vaihdetta olivat käsitykset seksuaalisuudesta muuttuneet yhä tasa-arvoisemmiksi. Seksuaalisuus katsottiin jokaiselle kuuluvaksi oikeudeksi, jonka rikkomisella on myös miesten osalta suuria negatiivisia vaikutuksia; seksuaalisen itsemääräämisoikeuden vahingoittaminen ei ole riippuvaista kussakin tilanteessa käytössä olevista sukupuolielimistä. Näin ollen raiskaussäännökset saivat neutraalin asun niin sukupuolen kuin seksuaalisen suuntautumisen⁶⁷ osalta. Koska huomattiin myös, ettei yhdenmukaisen seksuaalikäyttäytymisen ohjaaminen ole mielekästä kriminalisoinnin keinoin, rikoslain tarkoituksiksi katsottiin enää vain sellaiseen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden käyttämiseen puuttuminen, joka tapahtuu toisen henkilön vastaavan oikeuden kustannuksella.⁶⁸ Myöhemmät RL 20 luvun uudistukset ovat korostaneet seksuaalisen itsemääräämisoikeuden tärkeyttä entisestään.⁶⁹ Toinen periaatteellinen muutos oli avioliiton ja vakiintuneiden parisuhteiden luomien sukupuolielämän hyväksyttävyyteen liittyvien oletusten mureneminen, kun lieventäväksi asianhaaraksi ei enää katsottu osapuolten välistä suhdetta *per se*.⁷⁰ Raiskausrikosten vakavuutta korostettiin lisäksi ankaroittamalla rangaistusasteikkoja.⁷¹

---

⁶⁴ Myös Suomen vuonna 2014 implementoima Istanbulin sopimus (CETS 210, 36 artikla) velvoittaa kriminalisoimaan parisuhdekumppaneiden ja aviopuolisoiden väliset raiskaukset. Melander 2015, s. 27—28.

⁶⁵ HE 365/1992 vp, s. 3.

⁶⁶ Matikkala 2014, s. 115.

⁶⁷ Homo- ja heteroseksuaalien tasavertaista kohtelua edellyttivät muun muassa Euroopan neuvoston ja Pohjoismaiden neuvoston antamat suositukset vuosilta 1981 ja 1984. Ks. rikoslakiprojektin ehdotus 8/1993, s. 8—9.

⁶⁸ HE 6/1997 vp, s. 161—164.

⁶⁹ Ks. HE 283/2010 vp ja HE 216/2013 vp.

⁷⁰ HE 6/1997 vp, s. 164.

⁷¹ Raiskauksen perusmuodolle asetettiin kuuden kuukauden ja törkeälle raiskaukselle kahden vuoden minimivankuusrangaistus. HE 6/1997 vp, s. 175.

Tunnusmerkistöstä poistettiin pakottavan vaaran edellytys, jota on sittemmin EIT:n käytännössä pidetty EIS:n vastaisena.⁷²

Kokonaisuudistuksen kolmannessa vaiheessa sen pääsäännöt implementoitiin lailla 24.7.1998/563 myös uudelleen nimetyn 20 luvun seksuaalirikoksiin: *Ensinnäkin* ei-törkeästä rikoksesta – joka nyt nimettiin johdonmukaisesti ja kansankielisesti raiskaukseksi⁷³ – tehtiin raiskausrikosten perusrikos (1 §), johon törkeän tekemuodon (2 §) tunnusmerkistössä viitataan.⁷⁴ Lisäksi syyskuuhun 2014 asti oli voimassa asiallisesti lievää raiskausta koskeva säännös (3 §, joka oli otsikoitu nimellä ”Pakottaminen sukupuoliyhteyteen”), joka lopulta poistettiin ja siirrettiin uudeksi momentiksi 1 §:ään lailla 27.6.2014/509.⁷⁵ *Toiseksi*, olkoonkin, että kokonaisuudistuksen jälkeen oli poikkeuksellista sisällyttää törkeydeltään eriasteisia tekemuotoja samaan pykälään, koskivat kvalifiointi- ja privilegiointiperusteita rajoittavat säännöt luonnollisesti myös raiskausrikoksia: teosta vähemmän vakavan tekevät seikat⁷⁶ on kuvailtu sekä välittömästi kokonaisuudistuksen myötä että uudemmissakin laeissa tarpeeksi tarkasti viitaten perusrikokseen ja ankaroittamisperusteet on vuorostaan lueteltu tyhjentävästi. *Kolmanneksi* törkeän raiskauksen tunnusmerkistöön lisättiin kokonaistörkeyden vaatimus.

Pahoinpitelyrikosten tavoin raiskausrikoksetkaan eivät ole juurikaan muuttuneet rikoslaissa periaatteellisella tai lain soveltamiseen vaikuttavalla tavalla viimeisen kahden vuosikymmenen aikana.⁷⁷ Rikostunnusmerkistöt, niiden soveltamisohjeet, törkeysporttastus ja rangaistusten ankaruus ovat kestäneet varsin hyvin pluralisoituvan moraalikäsitteen ja arkipäiväistyneen sukupuolielämän esiintuoman kritiikin.⁷⁸ Viime aikoina keskustelua on kuitenkin herättänyt erityisesti suostumuksen

---

⁷² EIT M.C. v. Bulgaria, tuomion perustelujen kohta 166, jossa todetaan uhrilta fyysisen vastustelun edellyttämisen olevan ihmisoikeussopimuksen vastaista.

⁷³ HE 6/1997 vp, s. 172. ”Väkininmakaamista” pidettiin vanhanaikaisuutensa lisäksi riittämättömänä kuvaamaan kriminalisoinnin piiriin kuuluvia tekemuotoja. Rikoslakiprojektin ehdotus 8/1993, s. 9.

⁷⁴ Aiemmin voimassa olleen lain mukaan rikosnimikkeet olivat päinvastaisessa järjestyksessä, joskin terminologisesti rikokset eivät kuuluneet samaan kategoriaan (väkininmakaaminen ja sitä lievempi ”muu” vapautta loukkaava haureus). Lainsäädäntöteknisesti ja esimerkiksi konkurrenssikysymysten osalta kyse on kuitenkin ollut kahdesta saman tyyppisestä, mutta eritasoisesta rikoksesta.

⁷⁵ 1 §:ään oli tehty aiemmin ja tehtiin myös tämän myötä muitakin pieniä muutoksia. Samalla törkeän raiskauksen kvalifiointiperusteisiin lisättiin alaikäistä koskeva 3 kohta. HE 216/2013 vp, s. 38.

⁷⁶ Termi ”lievemmät asiahaarat” jätettiin uusimmasta laista pois, jotta välttyttäisiin vääriltä käsityksiltä vähemmän vakavan eli lievemmän teon moitittavuudesta. HE 216/2013 vp, s. 57.

⁷⁷ Ks. voimassa olevat lainkohdat jaksossa 3.3.1 ja 3.4.1 sekä avutonta tilaa koskevasta muutoksesta jaksossa 3.3.3.

⁷⁸ OMJU 7/2018, s. 88.

asema raiskauksen tunnusmerkistötekijänä, ja erittäin voimakasta se on ollut lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten osalta.⁷⁹ Tammikuussa 2019 oikeusministeri *Antti Häkkänen* ilmoitti asettavansa työryhmän, jonka tehtävänä on valmistella raiskaussääntöjen kokonaisuudistus.⁸⁰

2.2 Rikoslain törkeys porrastus

2.2.1 Törkeys porrastuksen nykytila

Rikoslain erityisen osan olennainen sisältö koostuu niistä teoista, joita on pidetty tarpeeksi moitittavina niiden kriminalisoimiseksi – toisin sanoen rikoksista. Alkuperäisessä asussaan vuodesta 1889 alkaen rikoslain erityiseen osaan sisältyivät luvut 10–44. Tänä päivänä erityinen osa koostuu RL luvuista 11–51, jotka pitävät sisällään yhteensä noin 400 rikosnimikettä. Rikoslaki perustuu muun muassa ajatukselle, jonka mukaan erikoissäännöstä sovelletaan yleissäännöksen asemasta (*lex specialis derogat legi generali*).⁸¹ Periaate mahdollistaa konkurrenssisääntöjen rinnalla rikosnimikkeiden jaottelun niin, että saman tyyppisiin tekoihin voidaan itse teon ja muiden olosuhteiden perusteella soveltaa pääsääntöisesti yhtä korkeintaan kolmesta vaihtoehtoisesta, törkeyden mukaan porrastetusta rikosnimikkeestä. Mikäli käsillä olevien olosuhteiden valossa esimerkiksi jokin törkeän raiskauksen viidestä kvalifiointiperusteesta sekä kokonaistörkeyden edellytykset täyttyvät, voidaan tekijä tuomita törkeästä raiskauksesta, mikä vastaavasti sulkee pois perusmuotoisen raiskaussäännöksen soveltamisen.

Törkeys porrastuksen rakenne on muuttunut perustavanlaatuisella tavalla viimeisen 130 vuoden aikana. Kun aikaisemmin rikoslain luvut jaettiin sijoittamalla törkeimmät tekemuodot luvun alkuun ja lievemmät tekemuodot irrallisina luvun loppupuolelle, ovat nykyisin samaan rikostyyppiin kuuluvat tekemuodot luvuissa niin, että rikoksen perusmuotoa seuraavat törkeä (kvalifioitu) ja lievä (privilegioitu) tekemuoto, mikäli niiden säätäminen on katsottu tarpeelliseksi. Lisäksi kvalifioitujen ja privilegioitujen rikosten tunnusmerkistöissä viitataan perusrikokseen (esimerkiksi RL 20:2: ”Jos raiskauksessa --.”) Tällä tavoin on mahdollista viestiä, että ”törkeys” rikoslain kontekstissa tarkoittaa teon erityistä moitittavuutta suhteessa perustunnusmerkistön mukaiseen tekoon.⁸² Rikoslain kokonaisuudistuksessa omaksutun kolmitasoisien törkeys porrastuksen yhteydessä myös törkeiden tekemuotojen kvalifiointiperusteiden laatuvaatimuksia tiukennettiin: sen lisäksi, että törkeältä teolta

---

⁷⁹ Ks. esim. HE 212/2018 vp, LaVM 24/2018 vp sekä A-studio: Talk: Seksuaalirikokset kuriin. 17.1.2019.

⁸⁰ Oikeusministeriö 15.1.2019. Tiedote.

⁸¹ Matikkala 2014, s. 308.

⁸² HE 94/1993 vp, s. 93.

tuli edellyttää kokonaistörkeyttä, tuli ankaroittamisperusteet kirjoittaa lakiin tyhjentävästi ja ytimekkäästi.⁸³ Kokonaisuudistuksen myötä omaksuttiin myös seuraamusten osalta rangaistusasteikkoja standardoimaan pyrkinyt kuusiportainen rikosten törkeysluokitus, joka pääpiirteittäin vastaa rikosnimikkeiden törkeysporrastusta.⁸⁴

Vaihtoehtoa törkeysporrastukseen perustuvalla lainsäädäntötekniikalla olisi kaikkien törkeysasteiden luetteleminen samassa pykälässä taikka ainoastaan yhden rangaistusasteikon käyttäminen jättäen lainsoveltajalle huomattavasti enemmän harkintavaltaa. On myös esitetty, että kokonaistörkeysarviointia koskeva säännös olisi voitu säätää myös rikoslain yleiseen osaan.⁸⁵ Seuraavassa jaksossa käydään läpi törkeysporrastuksen hyötyjä sekä toisaalta sen saamaa kritiikkiä.

2.2.2 Törkeysporrastuksen *pro et contra* –arviointi⁸⁶

Mielikuvitus on rajana yritettäessä luoda esimerkiksi erilaisten pahoinpitelyrikosten spektriä. On itsestään selvää, että erilaiset teot eroavat toisistaan oikeudellisesti törkeyden osalta.⁸⁷ Tekojen törkeyden korostaminen on seurausta tekorikosoikeudellisten seikkojen omaksumisesta. Toisen puukottaminen on varmastikin kenen tahansa mielestä törkeämpi ja siten myös moitittavampi teko kuin vaikkapa toisen hiuksista repiminen. Tekomuodon lisäksi myös esimerkiksi tahallisuuden aste vaikuttaa asenteisiin teon moitittavuudesta ja rangaistuksen asteesta.⁸⁸ Paha tahto tai muut tekijän persoonaan liittyvät seikat eivät sen sijaan itsessään konstituoi rikosoikeudellista vastuuta.⁸⁹ Suhteellisuusperiaatteesta johtuu, että samanlaisista rikoksista on tuomittava rangaistukseen samalla

---

⁸³ HE 66/1988 vp, s. 19.

⁸⁴ Suositusmuotoisen luokituksen mukaan lievän rikoksen mahdollisia rangaistusasteikkoja ovat sakko, sakko tai (korkeintaan) kuusi kuukautta vankeutta, tai sakko tai yksi vuosi vankeutta. Törkeän tekomuodon mahdollisia rangaistusasteikkoja ovat vastaavasti neljästä kuukaudesta neljään vuoteen vankeutta tai kahdesta kymmeneen vuoteen vankeutta. Perusmuotoisen rikoksen rangaistusasteikot asettuvat luonnollisesti lomittain lievän ja törkeän teon välille. HE 66/1988 vp, s. 17. Käytännössä asteikkoja on kuitenkin hyvin paljon enemmän, sillä kankeat minimi- ja maksimirangaistussuositukset eivät ota huomioon rikosten ominaispiirteitä. Myös EU-tason sääntely on vaikuttanut asteikkoihin. OMJU 7/2018, s. 19.

⁸⁵ Melander 2008, s. 116.

⁸⁶ Jaksossa ei lähtökohtaisesti erotella lievä – perusmuoto – törkeä -porrastukseen ja rikosoikeuskomitean ehdottamaan rangaistusasteikkojen törkeysluokitteluun kohdistuvia perusteluja, sillä porrastukset ovat periaatteellisella tasolla yhteneviä.

⁸⁷ Näin esimerkiksi jo vuoden 1889 laista Serlachius 1919, s. 209.

⁸⁸ Bailey 2017, s. 173.

⁸⁹ Muutoin näkökulma olisi tekijärikosoikeudellinen. Lappi-Seppälä 1992, s. 658.

asteikolla ja vastaavasti erilaisista rikoksista on tuomittava toisistaan poikkeavalla tavalla.⁹⁰ Tämän takaavat ja mahdollistavat rikoksista tuomittavien rangaistustyyppien vaihtelevuus sekä sakko- ja vankeusrangaistusten rangaistusasteikot, toisin sanoen suhteellisesti määrätyt rangaistusmääräykset.⁹¹ Suhteellisuusperiaatteesta johdetun oikeudenmukaisuuden⁹² lisäksi törkeysperusteisten rangaistusasteikkojen on katsottu lisäävän niin lainkäytön ennustettavuutta⁹³ kuin rangaistuksen erityisestävää vaikutusta⁹⁴.

Rikosoikeuskomitea, jonka valtioneuvosto asetti 6.4.1972 valmistelemaan rikoslain kokonaisuudistusta, ottaa mietinnössään laajasti kantaa laajan ja järjestelmällisen törkeysporrastuksen hyötyihin.⁹⁵ Vaikka törkeysporrastus onkin luonteva jatke törkeysarviointiin perustuvalla rangaistusasteikolle, sen hyödyt perustuvat jokseenkin erilaisiin näkökulmiin. Näitä ovat etenkin rangaistusten ennustettavuus sekä oikeusturvan lisääntyminen: selvästi erotellut ja ytimekkäästi kirjoitetut tunnusmerkistöt yhtäältä vähentävät rangaistusten hajontaa ja toisaalta vähentävät rangaistuksien yllätyksellisyyttä.⁹⁶ Oikeusturvaa lisää myös törkeysporrastukseen olennaisena osana kuuluva kvalifiointiperusteiden tyhjentävästi luetteleminen.⁹⁷ Näin tekijällä on jo ennen tekoon ryhtymistään mahdollista olla selvempi tulevaisuudenvision saamastaan rangaistuksesta. Törkeysporrastuksella on myös lain subjekteja ohjaava moraalinen sivuvaikutus⁹⁸, sillä se viestii joidenkin tekojen olevan toisia paheksuttavampia.⁹⁹ Toisaalta on katsottu, että törkeysporrastuksen omaksuminen on ollut omiaan tarkoituksettomasti lieventämään rangaistustasoa, kun sinänsä perusmuotoista törkeämmistä rikoksista ei enää voitaisi tuomita ankaraa rangaistusta

---

⁹⁰ Ks. suhteellisuusperiaatteesta esim. Jareborg 2001, s. 62. Suhteellisuusperiaate on vaikuttavana ajatuksena myös rangaistuksen mittaamista koskevassa RL 6:4:ssä, jonka mukaan "[r]angaistus on mitattava niin, että se on oikeudenmukaisessa suhteessa rikoksen *vahingollisuuteen ja vaarallisuuteen*, teon vaikuttamiin sekä *rikoksesta ilmenevään* muuhun tekijän syyllisyyteen [lainkohdasta on kursivoitu tekorikosoikeudelliset seikat]."

⁹¹ Serlachius 1919 s. 209.

⁹² Lappi-Seppälä 1992, s. 658.

⁹³ Autio ym. 2013, s. 1.

⁹⁴ Serlachius 1919, s. 209.

⁹⁵ KM 1976:72.

⁹⁶ Ibid., s. 161.

⁹⁷ Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa kvalifioitujen tekemuotojen tunnusmerkistöt ovat avoimia. Sen sijaan Islannissa kvalifiointiperusteiden luettelot ovat sanamuodon perusteella tyhjentäviä (hegningarlög 195 ja 218 gr.)

⁹⁸ Koska törkeysporrastuksella ei lähtökohtaisesti pyritä *ainoastaan* ohjaamaan yhteiskunnan moraalikäsitteitä, se ei ole ristiriidassa moraliin perustuvan kriminalisoinnin kiellon kanssa. Kiellosta ks. Melander 2008, s. 368—369 ja Matikkala 2014, s. 133.

⁹⁹ KM 1976:72, s. 161.

kvalifiointiperusteen jäämättä täyttymättä.¹⁰⁰ Samasta syystä törkeysporttastusta on myös kritisoitu siksi, että se lieventäisi suhtautumista miesten tekemiin rikoksiin suhteessa naisiin, jotka tilastojen valossa käyttävät useammin jotakin kvalifiointiperusteessa mainittua hengenvaarallista välinettä.¹⁰¹ On toisaalta tiedostettava, että muun muassa edellä mainituista syistä tuomioistuimien voi tarpeen tullen tuomita normaalia pahoinpitelyä myös keskirangaistusta ankarampaan rangaistukseen.

Erityisesti raiskausrikosten kohdalla on esitetty tunteita voimakkaasti herättävä vaatimus, jonka mukaan jokainen raiskaus olisi katsottava törkeäksi.¹⁰² Niin kutsuttu yleinen oikeustaju edellyttäisi, ettei niin paheksuttavaa tekoa kuin raiskaus voida pitää ”lievänä” tai edes ”tavallisena”.¹⁰³ Todettakoon kuitenkin, että ongelma on lähinnä terminologinen¹⁰⁴; vaikka jokainen rikos ei ole oikeudellisessa kielenkäytössä *törkeä*, se seikka ei poista teolta sen *moitittavuutta*¹⁰⁵ – muutenhan tekoa ei olisi kriminalisoitu.¹⁰⁶ Samaan lopputulokseen päädytään erottelemalla teon pahuus ja vääräys: kaikkien rikosten tekeminen on kiistatta *väärin*, mutta vain rikokset, jotka ovat lisäksi erityisen *pahoja*, herättävät yleisessä (moraalisessa) keskustelussa vahvan tunteellisia reaktioita¹⁰⁷, joiden perusteella tunnusmerkistöjen ja rangaistusten muovaaminen olisi moraaliin perustuvan kriminalisoinnin kiellon vastaista.¹⁰⁸ Yleiseen oikeustajuun liittyy terminologisen epätarkkuuden

---

¹⁰⁰ Lahti 2004, s. 417 ja Castillo 2015, s. 39–40.

¹⁰¹ Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 231. Sukupuoliin liittyviä fyysisiä voimasuhteita on hieman arveluttavaa käyttää vasta-argumenttina rikosentekijän puolesta. Osuvampaa saattaisi olla kritiikin kohdistaminen hätävarjeluoppeihin.

¹⁰² Autio ym. 2013, s. 1. Raiskausta on toisaalta pidetty myös rikoslain näkökulmasta yhtenä vakavimmista rikoksista. OMJU 25/2012, s. 81. Ks. myös Stanton-Ife 2010, 149–157.

¹⁰³ Ristiriitaisesti on toisaalta sanottu, ettei oikeustaju myöskään hyväksyisi erilaisten tekojen rankaisemista yhtenevällä tavalla. Serlachius 1919, s. 209

¹⁰⁴ Yhdysvaltalaisessa oikeuskirjallisuudessa huolta on herättänyt myös ”vain-raiskausten” (*rape-rape-alone*) vähättelevä suhteessa pahoinpitelyteon sisältäviin raiskauksiin (*rape-rape-and*). Kim 2012, s. 270. Kuitenkin suomalaisessa rikoslakikontekstissa tämäkin ongelma on lähinnä terminologinen, sillä (törkeän) raiskauksen tunnusmerkistö täyttyy myös väkivaltaa käyttämättä. Toisaalta lieenee myös selvää, että seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkaamisen voimakkuus on jonkinasteisessa riippuvuussuhteessa sukupuoliyhteyden saavuttamiseksi käytettyyn voimaan. Ks. rangaistuksen mittaamisesta Utriainen 2013, s. 161 ja OMJU 13/2012, s. 71–81.

¹⁰⁵ Päinvastoin esimerkiksi vuonna 2018 noin neljänsadan nimikkeen joukosta rikoslaissa on vain 24 rikosta, joiden rangaistusasteikko on törkeää raiskausta ankarampi. Näistä rikoksista suurin osa liittyy Suomen valtioon tai terrorismiin. Vastaavat luvut törkeän pahoinpitelyn ja perusmuotoisen raiskauksen osalta ovat 32 ja 50. OMJU 7/2018, s. 24–28.

¹⁰⁶ Juuri tätä kielellistä väärinkäsitystä pyrittiin välttämään poistamalla asiallisesti lievää raiskausta koskeva säännös vuonna 2014. Ks. jakso 2.1.2.3.

¹⁰⁷ Stanton-Ife 2010, s. 145.

¹⁰⁸ Kiellosta ks. Melander 2008, s. 368–369 ja Matikkala 2014, s. 133.

lisäksi muitakin ongelmia, kuten esimerkiksi raiskaustuomioista valikoiva uutisoiminen ja ankarimpiin tuomioihin lähtökohtaisesti liittyvä salassapitovelvoite.¹⁰⁹

Kritiikkiin vastaamiseksi olisi teknisesti mahdollista arvostella kaikkia perusrikoksen kaltaisia tekoja yhden laajan tunnusmerkistön perusteella, jolloin luonnollisesti myös rangaistusasteikot olisivat huomattavasti laajempia. Poikkeuksellisesti näin on paikoittain tehtykin.¹¹⁰ Tätä on kuitenkin lähtökohtaisesti pidetty huonona ratkaisuna maassa, jossa kansalaiset tuntevat voimassa olevan oikeuden riittävän hyvin.¹¹¹ Vastauksena voitaisiin esittää myös rikosnimikkeiden käyttämisestä luopuminen kokonaan palaten vuoden 1889 rikoslain alkuperäiseen säätämistekniikkaan, mikä taas olisi oikeuskäytännön ja lain luettavuuden kannalta varsin kömpelö ratkaisu.

Kolmantena vaihtoehtona voitaisiin kaikille törkeysasteeltaan eritasoisille tekemuodoille antaa kokonaan uudet nimet. Ilmiö ei ole käytännössäkään täysin poikkeuksellinen – onhan rikoslaissa aikaisemminkin säädetty muun muassa ”vapautta loukkaavasta haureudesta” sekä ”sukupuolilyhteyteen pakottamisesta”, jotka molemmat olivat asiallisesti raiskausrikoksiin kuuluvia. Henkirikokset on niin ikään nimetty ikään kuin ne olisivat tyypiltään eri rikoksia. Surma ja murha ovat kuitenkin konkurrenssisääntöjen sekä lain sanamuodon nojalla samasta perusrikoksesta eli taposta johdettuja.¹¹² Pääsääntöisesti – mikäli esimerkiksi historiallisista tai moraalisista syistä ei muuta johdu¹¹³ – törkeys porrastusta on kuitenkin pidetty ennustettavuuden ja oikeusturvan kannalta parhaana rikoslainsäätämisen vaihtoehtona.

---

¹⁰⁹ OMJU 7/2018, s. 80.

¹¹⁰ Esimerkkinä mainittakoon sukupuolilyhteyteen pakottamisen yhdistäminen raiskauksen perusmuotoon. Pohjoismaista Tanskassa perusmuotoisesta ja törkeästä raiskauksesta säädetään samassa pykälässä (straffeloven § 216).

¹¹¹ KM 1976:72, s. 162. Mietintö on mielenkiintoisella tavalla (ehkä hieman karrikoiden) johdonmukainen alkuperäisen rikoslain sanamuodon ja sen aikaisen kansan sivistyksen oikeuskirjallisuudessa saaman kritiikin kanssa: Pahoinpitelystä voitiin tuomita alun perin korkeintaan kymmeneksi vuodeksi kuritushuoneeseen ja törkeätä lievemmänkin pahoinpitelyn asteikko nousi kolmen vuoden vankeuteen (ks. jakso 2.1.1.1). Samaan aikaan oikeuskirjallisuudessa kansan sivistyskanta arvioitiin alhaiseksi. Ks. Serlachius 1909, s. 289.

¹¹² Matikkala 2014, s. 203.

¹¹³ Esimerkiksi ”lievän tapon” sijaan käytetään rikosnimikettä ”surma”. Ensinnäkin ”lievä tappo” olisi vähättelevä, toisaalta ”lieventävät asianhaarat” rikosnimikkeessä vaikeuttavat lain lukemista. Toiseksi ”surma” on suomen kielessä historiallisesti vakiintunut termi, minkä vuoksi se on ollut helposti sisäistettävissä. HE 94/1994 vp, s. 94.

3 Tunnusmerkistötekijät

3.1 Aluksi

Rikossäännös koostuu rikoksen nimestä, tunnusmerkistöstä ja rangaistussäännöksestä.¹¹⁴ Tunnusmerkistöosa sisältää kiellon tai käskyn, jonka rikkominen johtaa tunnusmerkistön täyttymiseen. RL 21:6:n törkeän pahoinpitelyn ja RL 20:2:n törkeän raiskauksen säännöksissä ei edellytetä ainoastaan jonkin kvalifointiperusteen ja kokonaistörkeyden, vaan myös perusrikoksen tunnusmerkistön täyttymistä. Tämä on ilmaistu laissa sanoin ”jos pahoinpitelyssä” ja ”jos raiskauksessa”. Tämän vuoksi on tarkoituksenmukaista tarkastella törkeiden tekumuotojen tunnusmerkistöjen lisäksi perusmuotoisten rikosten tunnusmerkistöjä, joiden tunteminen on edellytys törkeitä tekumuotoja koskevien säännösten yksityiskohtaisessa tulkinnassa.

3.2 Pahoinpitely

3.2.1 Ruumiillinen väkivalta

RL 21:5:ssä säädetään pahoinpitelystä:

Joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, on tuomittava pahoinpitelystä sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö voidaan jakaa kahteen tarkasteltavaan osaan sen mukaan, onko tekijän ruumiinliikkeistä muodostunut kokonaisuus käsillä olevassa kontekstissa rangaistavaa *per se*, vai edellytetäänkö tekemuodosta riippumatonta kiellettyä seurausta. Jako on oleellinen, ei pelkästään tunnusmerkistötekijöihin sovellettavien vaihtelevien yleisten oppien¹¹⁵ näkökulmasta, vaan myös törkeän tekemuodon kvalifointiperusteiden kannalta. Voitaneen esimerkiksi olettaa, että pahoinpitelyrikokset, jotka koostuvat ainoastaan toisen saattamisesta tiedottomaksi ruumiillista väkivaltaa käyttämättä, eivät voi tulla arvioitavaksi törkeiksi tekovälinekvalifikaation perusteella; puhtaan seurausrikoksen luonnollisin kvalifointiperuste on hengenvaarallista seurausta edellyttävä.

Pahoinpitelystä tuomitaan ensinnäkin se, joka ”tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa”. Ruumiillinen väkivalta tarkoittaa pahoinpitelemistä sen lainsäädäntöhistoriallisesti alkuperäisessä sekä arkikielisessä merkityksessä: rangaistavuus edellyttää tekijältä toisen henkilön ruumiilliseen

---

¹¹⁴ Tapani & Tolvanen 2015, s. 147.

¹¹⁵ Tärkeimpinä mainittakoon tahallisuus- ja hätävarjelukysymykset.

koskemattomuuteen puuttumista niin, että teko kohdistuu uhrin terveyteen.¹¹⁶ Säännöksen sanamuotoa ahtaasti tulkiten ruumiilliselta väkivallalta ei edellytetä minkäänlaista seurausta, vaikka kipu, ruumiinvammat ja muut haitalliset fyysiset vaikutukset liittyvätkin olennaisesti väkivaltaan.¹¹⁷

Lain esitöiden mukaan pahoinpitelyteolta edellytetään toisen koskemattomuuden *loukkaamista*,¹¹⁸ joka terminä viittaa erityisesti siihen, että sinänsä tunnusmerkistön täyttävän pahoinpitelyteon oikeudenmukaisuuden voi poistaa pätevällä tavalla annettu suostumus.¹¹⁹ Näin ollen väkivalta ei viittaa tehtyyn rikokseen esimerkiksi silloin, kun se on olennainen osa urheilulajia (kasvojen luiden murtaminen nyrkkeilyottelussa), kirurgista operaatiota (sisäelinten leikkeleminen leikkaussalissa) tai seksuaalista mieltymystä (kuristaminen sukupuoliyhteyden yhteydessä).

Väkivallan ymmärretään helposti tarkoittavan nyrkein ja puukoin tehtävää pahoinpitelyä, mutta sitä voi olla myös muunlainen ruumiilliseen koskemattomuuteen puuttuminen.¹²⁰ Esimerkkinä rangaistavasta väkivallasta, jolla ei lähtökohtaisesti ole minkäänlaisia perinteisen pahoinpitelyn seurauksia, mainitaan usein toisen hiusten leikkaaminen luvatta.¹²¹ Korkein oikeus on myös muun muassa linjannut poikalasten perusteettoman ympärileikkausten täyttävän pahoinpitelyn tunnusmerkistön senkin osalta, joka antaa lapsensa operoitavaksi.

Korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2016:25 koski poikavauvan ympärileikkausta. Nigerialaistustainen A vei neljän kuukauden ikäisen poikansa kulttuurisista syistä ympärileikattavaksi. Koska ympärileikkaus on sallittua ainoastaan terveydellisin perustein sekä uskonnollisista syistä silloin, kun sillä puututaan lapsen ruumiilliseen koskemattomuuteen vain vähäisissä määrin ja kun se on lapsen edun mukaista, korkein oikeus tuomitsi A:n Helsingin KO:n tavoin pahoinpitelystä. Vaikka rikos täytti törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön teräaseen osalta, sen ei katsottu olevan kokonaisuutena törkeä. Peruuttamaton seuraus ei kuitenkaan mahdollistanut myöskään lievästä pahoinpitelystä tuomitsemista. A:n poikaa operoinut lääkäri vapautettiin syytteistä RL 4:3:n mukaisen erehdyksen perusteella.¹²²

---

¹¹⁶ Matikkala 2014, s. 231.

¹¹⁷ Mikäli säännös olisi kirjoitettu muotoon ”*tekemällä* toiselle ruumiillista väkivaltaa -- vahingoittaa toisen terveyttä --”, olisi pahoinpitely myös tältä osin seurausrikos.

¹¹⁸ HE 94/1993 vp, s. 95.

¹¹⁹ Suostumukseen ei tässä perehdytä tarkemmin, sillä se ei lähtökohtaisesti sovellu törkeisiin rikoksiin. Suostumuksesta ks. Frände 2012, s. 145—148 ja Koskinen 2009, s. 169—170.

¹²⁰ Ks. pakkokeinojen liioittelua koskeva KKO 2007:87, jossa OC-pippurikaasusumuttimella kasvoihin suihkuttaminen katsottiin pahoinpitelyksi. Pippurikaasusumuttimen käyttö voidaan katsoa pahoinpitelyksi niin tekotavan kuin pelkän seurauksenkin perusteella. Ks. tapauksesta Matikkala 2007, s. 148—152.

¹²¹ Honkasalo 1970, s. 34 ja Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 505.

¹²² Ks. tapauksesta tarkemmin Hyttinen 2016, s. 237—247.

3.2.2 Ruumiillinen seuraus

Vuoden 1889 rikoslaissa oli alkuperäisessä muodossaan useita erilaisia pahoinpitelytunnusmerkistöjä. Muusta kuin pahoinpitelystä tuomittiin esimerkiksi myrkyttämisestä¹²³ ja kuppataudin levittämisestä. Nykyisin kaikenlaisista terveyteen kohdistuvista loukkauksista voidaan rangaista yhtä rikosnimikettä soveltaen, sillä pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistö pitää sisällä myös väkivallalta aiheutetun terveydellisen haitan. RL 21:5:n mukaan pahoinpitelystä tuomitaan nimittäin myös se, joka ”väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan”. Tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää seurauksen syntymistä. Kuten on asianlaita muidenkin seurausrikosten osalta, ongelmaksi nousee täten seuraustahallisuuden täyttyminen; tekorikosten tahallisuuskysymykset ovat sen sijaan usein melko suoraviivaisia.¹²⁴

Rikosoikeudellisesti relevantti pahoinpitelytunnusmerkistön täyttävä seuraus voidaan aiheuttaa monella eri tavalla. Ilman väkivaltaa voi aiheuttaa kipua ja vahingoittaa toisen terveyttä muun muassa juottamalla tälle myrkytettyä juomaa tai altistamalla tämä hengenvaaralliselle kaasulle. Tunnusmerkistön täyttäneen myös esimerkiksi toiselle tahallisen allergiareaktion aiheuttaminen valehtelemalla elintarvikkeen raaka-aineista sekä laserosoittimella sokaiseminen. Myös laiminlyönti voi johtaa rangaistusvastuuseen, joskin tilanteessa edellytettäneen lähtökohtaisesti jonkinlaista uhrin ja tekijän välistä riippuvuussuhdetta.¹²⁵ Toisaalta rangaistavaa pahoinpitelyä on erilaisten vakavien tautien tartuttaminen toiseen henkilöön.¹²⁶ Näin ollen sinänsä hyväksyttäväkin toiminta kuten suojaamaton sukupuoliyhteys voi johtaa pahoinpitelyyn sukupuolitaudin tartuttua sairaudesta tiedottomaan seksikumppaniin.¹²⁷ Kuluvan vuosikymmenen aikana onkin annettu muutamia korkeimman oikeuden ennakkoratkaisuja, jotka liittyvät sinänsä sallitun sukupuolielämän

---

¹²³ Ks. alkuperäisen lain voimassaolon aikana annetut myrkytysratkaisut KKO 1946 II 169 ja KKO 1965 II 14. Tapauksissa myrkytyksen tunnusmerkistön täyttivät jaloviinan ja unilääkkeen sekoitus sekä rotanmyrkky. Tätä tuoreemmasta myrkytyksiin liittyvästä oikeuskäytännöstä ks. KKO 1994:10 ja KKO 2001:7, jotka koskivat alkoholin ja unilääkkeiden sekoitusta sekä lapselle aiheutettua alkoholimyrkytystä.

¹²⁴ Seuraustahallisuudesta ks. esim. Frände 2014, s. 121—130 ja Tapani & Tolvanen 2015, s. 199—234.

¹²⁵ Honkasalo on maininnut esimerkkinä laiminlyöntipahoinpitelyistä lapsen ruokkimatta ja potilaan lääkitsemättä jättämisen. Honkasalo 1970, s. 34. Ks. myös HE 94/1993 vp, s. 96 ja tässä jaksossa selostettu KKO 2001:7.

¹²⁶ HE 94/1993 vp, s. 95.

¹²⁷ Matikkala kutsuu tätä ”hyvinpitelyksi”. Myös pelkästään potentiaalisesta tartuntahetkestä alkanutta lääketieteellisten tulosten saamisessa kuluvan karenssiajan aiheuttamaa uhrin elämään vaikuttavaa epävarmuuttakin voitaisiin pitää terveysvahinkona. Matikkala 2000, s. 107—108.

viettämisen kautta tarttuneisiin HIV-infektioihin.¹²⁸ Tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan voi toisen saattaa lain esitöiden mukaan esimerkiksi nukuttamalla tai hypnotisoimalla.¹²⁹

Terveysvahingot voidaan karkeasti jakaa fyysisiin, funktionaalisiin ja psyykkisiin vahinkoihin. Fyysisiä terveystahinkoja ovat alkuperäisen lain sanamuodossakin mainitut erilaiset sairaudet, vammat ja ruumiinviat. Sairausten kestolla ei ole arvioinnissa merkitystä, ja esimerkiksi lyhytaikaisen ripulin aiheuttaminen voi täyttää tunnusmerkistön.¹³⁰ Vaikeaa vähäisemmistä vammoista voidaan mainita esimerkkeinä hoitoa vaativat mustelmat, lievät luunmurtumat ja haavat.¹³¹ Ruumiinvikoja ovat sen sijaan esimerkiksi sormen halvaantuminen¹³² ja erilaiset kosmeettiset vauriot. Fyysisiin vahinkoihin lähtökohtaisesti kuuluviin funktionaalisiin terveystahinkoihin sisältyvät erilaiset aistivauriot ja raajojen halvaantumiset.¹³³ Psyykkisiä terveystahinkoja ovat erityisesti erilaiset mielenterveysongelmat.¹³⁴ Funktionaaliset vahingot perustunevat pääsääntöisesti fyysisiin vaurioihin, mutta psyykkisiä vahinkoja voi esiintyä myös itsenäisesti.¹³⁵ Lain sanamuodolla pyritäänkin kuvaamaan pahoinpitelyn kiellettyjä seurauksia mahdollisimman laajasti, jotta esimerkiksi henkisen väkivallan aiheuttamat vaivat kuuluisivat lain soveltamisalaan.¹³⁶

Terveystahinkoihin ja erityisesti niiden vakavuuteen on kohdistunut lain säätämisestä asti suuri määrä soveltamisongelmia. Sen sijaan pahoinpitelyn mahdollisista seurauksista (fyysinen)¹³⁷ kipu sekä tiedoton tai muu vastaava tila lienevät varsin helppotulkintaisia. Tiedottomassa tilassa on esimerkiksi tajuton¹³⁸ taikka nukkuva henkilö, ja vastaavanlainen tunnusmerkistön täyttävä seuraus on muun muassa vakava päihtymystila.

Tapauksessa KKO 2001:7 oli kyse laiminlyönnillä aiheutetusta tiedottomuudesta vastaavasta tilasta: A oli antanut 12-vuotiaalle B:lle tämän pyynnöstä useita lasillisia väkevää alkoholijuomaa. B jouduttiin

---

¹²⁸ Ks. KKO 2015:83, KKO 2015:84 ja KKO 2017:8.

¹²⁹ HE 94/1993, s. 96.

¹³⁰ Honkasalo 1970, s. 34.

¹³¹ Penttilä ym. 2000, s. 199.

¹³² KKO 1930 II 535, jossa nimettömän ”kuihtuminen” katsottiin vaikeata lievemmäksi vammaksi.

¹³³ Matikkala 2014, s. 232.

¹³⁴ Ks. psyykkisestä vahingosta esim. KKO 2001:7: 12-vuotias B ei voinut käydä lähes kolmeen kuukauteen koulussa hänelle koituneesta päihtymistilasta aiheutuneen häpeän vuoksi.

¹³⁵ Ainoastaan psyykkisiä vahinkoja voi syntyä esimerkiksi koulu- tai työpaikkakiusaamisen johdosta. Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 505. Ks. jaksossa 4.2.1 selostettu RHO 17/140698.

¹³⁶ HE 94/1993, s. 91.

¹³⁷ Matikkala 2014, s. 232.

¹³⁸ Ks. esim. KKO 1994:10.

viemään sairaalaan ”tiedotonta tilaa vastanneen humalatilansa” vuoksi. Tiedottoman tilan, terveysvahinkojen ja kipujen lisäksi B:lle aiheutui alkoholin nauttimisesta depressio-oireita, joiden vuoksi hän ei uskaltanut käydä kahteen ja puoleen kuukauteen koulussa, mikä lopulta johti toiseen kouluun ja sijaiskotiin siirtämiseen. Asiassa oli muun ohella kyse nuoren henkilön antamasta pätevistä suostumuksesta. A tuomittiin pahoinpitelystä 40 päiväsakkoon.

3.3 Raiskaus

3.3.1 Sukupuoliyhteys

RL 20:1:ssä säädetään raiskauksesta:

Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen käyttämällä henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa, on tuomittava *raiskauksesta* vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kuudeksi vuodeksi.

Raiskauksesta tuomitaan myös se, joka käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.

Jos raiskaus huomioon ottaen uhkauksen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat on kokonaisuutena arvostellen vähemmän vakava kuin 1 ja 2 momentissa tarkoitetut teot, rikoksentehtäjä on tuomittava vankeuteen vähintään neljäksi kuukaudeksi ja enintään neljäksi vuodeksi. Samoin tuomitaan se, joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen. Mitä edellä tässä momentissa säädetään, ei sovelleta, jos raiskauksessa on käytetty väkivaltaa.

Yritys on rangaistava.

Raiskaustunnusmerkistö kietoutuu sukupuoliyhteyden määritelmän ympärille. Raiskauksesta tuomitaan RL 20:1:n mukaan se, joka ”pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen” tai käyttämällä hyväkseen toisen avutonta tilaa ”on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.” Arkikäytössä sukupuoliyhteydellä on lähtökohtaisesti tarkoitettu ”perinteistä” vaginaalista, miehen ja naisen välillä tapahtuvaa sukupuolielinten yhtymistä. Sukupuolielämään liittyvien käsitysten avartuessa ja ajan katsomusten muuttuessa yhtä suvaitsevammiksi on jouduttu sukupuoliyhteyden määritelmää tarkentamaan epäselvyyksien välttämiseksi, sillä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden voimakkuus ei ole riippuvainen osapuolten seksuaalisesta suuntautumisesta tai sukupuolesta.¹³⁹ RL 20:10.1:n legaalimääritelmän mukaan ”[s]ukupuoliyhteydellä tarkoitetaan -- sukupuolielimellä tehtävää taikka sukupuolielimeen tai peräaukkoon kohdistuvaa seksuaalista tunkeutumista toisen kehoon taikka

---

¹³⁹ HE 6/1997 vp, s. 164.

toisen sukupuolielimen ottamista omaan kehoon.”¹⁴⁰ Tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää näin ollen 1) tunkeutumista, joka on 2) tehty sukupuolielimellä, tai joka kohdistuu sukupuolielimeen tai peräaukkoon, ja joka on 3) luonteeltaan seksuaalista.

Tunkeutuminen rikosoikeudellisena terminä viittaa *luvattomaan* pääsyyn joko alueelle (kotirauhan rikkominen RL 24:1, hyökkäysrikos RL 11:4a), tietojärjestelmään (yritysvakoilu RL 30:4, tietomurto RL 38:8) tai – kuten raiskauksen osalta – toisen kehoon. Tunkeutuminen ei toisin sanoen tarkoita sitä, että teon olisi oltava mekaanisesti työlästä,¹⁴¹ tunnusmerkistön täyttymiseen ei näin ollen vaikuta esimerkiksi se, että osapuolen sukuelin ei ole erektiossa,¹⁴² tai että teossa on käytetty kitkaa vähentävää ainetta. Toiseksi tunkeutumisella tarkoitetaan *sisään* pääsemistä. Oikeuskirjallisuudessa on sukupuoliyhteydeltä vaadittu miehen siittimen etenemistä naisen ulkoisten synnytykselinten ohi ulkosynnyttimien sisälle.¹⁴³ Anaalisen ja oraalisen tunkeutumisen osalta sovellettaneen rajatilanteessa samoja periaatteita.¹⁴⁴ Tunnusmerkistön täyttää myös uhrin sukupuolielimen *ottaminen* omaan kehoonsa, mikä seikka suojaa myös erityisesti miesten seksuaalista itsemääräämisoikeutta. Olennaista molempien tekemuotojen osalta on ruumiinosien meneminen sisäkkäin.¹⁴⁵

Tapausaineistoon kuulumattomassa tuoreessa HO:n ratkaisussa HHO 18/157671 on otettu kantaa tunkeutumisen määritelmään. Tapauksessa A oli esitetyn selvityksen mukaan nuollut nukkuvan B:n klitoriksen aluetta noin 15 minuutin ajan. HO katsoi, että uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden kannalta on yhdentekevää, kohdistuuko loukkaus ulkoisiin sukupuolielimiin vai niitä syvemmälle. Laillisuusperiaate¹⁴⁶ sekä raiskauksen luonne kaikista moitittavimpana seksuaalirikoksena kuitenkin estävät tulkinnan, jonka mukaan nuolemista pidettäisiin RL 20:10:n mukaisena tunkeutumisena. Tekijä tuomittiin pakottamisesta seksuaaliseen tekoon.

---

¹⁴⁰ RL 20:10:ään lisättiin vuonna 2013 sukupuoliyhteyden määritelmään sisältyväksi myös anaalinen tunkeutuminen. Aikaisemmin esineen työntäminen peräaukkoon ei täyttänyt raiskauksen tunnusmerkistöä sukupuolielimen tarkkarajaisen määritelmän vuoksi. HE 216/2013 vp, s. 12.

¹⁴¹ Ojala 2014, s. 70.

¹⁴² Utriainen 2013, s. 152.

¹⁴³ Träskman 1986, s. 325 ja Ojala 2014, s. 70. Alkuperäisen rikoslain väkisinmakaamisrikoksen täyttymiseltä edellytettiin ”siittimen yhtymistä”. Saraste ym. 1914, s. 888 ja Honkasalo 1970, s. 101.

¹⁴⁴ Eräessä hovioikeuden ratkaisussa todetaankin, että ”riittävää on, että tunkeutuminen on edennyt asianomistajan ulkoisten häpyhuulien *ohi*, peräaukkoon tai huulien *väliin*” (kurs. RO). HO #43.

¹⁴⁵ Näin ollen raiskauksen tunnusmerkistöä ei koskettelun ohella täytä esimerkiksi nuoleminen tai työntäminen toisen pakaroiden väliin. Ojala 2014, s. 70–71.

¹⁴⁶ RL 3:1: ”Rikokseen syylliseksi saa katsoa vain sellaisen teon perusteella, joka tekohetkellä on laissa nimenomaan säädetty rangaistavaksi.”

Sukuelinten koskettaminen toisiinsa tai muu sukuelinten koskettelu ei toisin sanoen riitä täyttämään raiskauksen tunnusmerkistöä.¹⁴⁷ Koskettamisen – nuoleminen mukaan lukien – rajaamista raiskauksen tunnusmerkistön ulkopuolelle voitaneen perustella teon *fyysisen* itsemääräämisoikeuden loukkaavuuden vakavuudella.¹⁴⁸ Toisaalta on huomattava, että raiskauksen tunnusmerkistön ulkopuolelle jääviä tekoja voidaan yhä tarkastella muiden RL 20 luvun säännösten valossa. Koskettamisen sisällyttämistä RL 20:1:n soveltamisalaan puoltaisi teon sinänsä ei-seksuaaliset seuraukset – erityisesti raskaus ja sukupuolitautilien leviäminen – jotka eivät ole riippuvaisia työntymisen syvyydestä. Myös rajanvetotilanteet, joissa on ollut sattuman- tai tulkinnanvaraista, onko teko edennyt tietyn ihmiskehon rajan yli, antavat aihetta kyseenalaistaa nykyisen RL 20:10.1:n määritelmän sitomisen tunkeutumiseen. Toisaalta voidaan myös kysyä, tulisiko raiskauksen soveltamisalaa laajentaa huomattavasti rikoksen arkikielisen merkityksen ulkopuolelle ennalta-arvattavuuden kustannuksella, kun tehokkaampi ratkaisu voisi olla ennemminkin muiden seksuaalirikosten rangaistusasteikkojen korottaminen.

Raiskauksen tekovälineiden joukkoa ei ole rajattu, mikäli teko kohdistuu uhrin sukupuolielimeen tai peräaukkoon – toisaalta mitä epätavallisempi esine on kyseessä, sitä todennäköisemmin täyttyy pahoinpitelyn tunnusmerkistö.¹⁴⁹ Toisin sanoen esineen työntäminen toisen suuhun ei voi täyttää raiskauksen tunnusmerkistöä, vaikka se olisikin tehty seksuaalisessa tarkoituksessa.¹⁵⁰ Sen sijaan sukupuolielimellä tehtyt vaginaaliset, oraalisen ja anaaliset tunkeutumiset on mahdollista katsoa raiskaukseksi. Pääsääntöisesti esineiden ohella tunkeutuvana objektina on miehen sukupuolielin, vaikkei voitane sulkea pois myös naisen ulkoisia sukupuolielimiä. Tuoreessa oikeuskäytännössä on

---

¹⁴⁷ Ruotsin rikoskaaren (brottsbalk 6:1) sanamuoto ”tai muuhun seksuaaliseen tekoon” (*sexuell handling*) on mahdollistanut tuomitsemisen myös sukuelinten kollisiotilanteessa. Prop. 2004/05:45, s. 31 ja Holmqvist 2005, s. 6:8. Norjassa operoitava ”seksuaalinen kanssakäyminen” (*seksuell omgang*) mahdollistaa saman tulkinnan (lov om straff § 291). Norjan osalta on tosin mainittava, että miehen sukupuolielintä käyttäen tehtyt raiskaukset sekä esineellä tehtyt vaginaaliset ja anaaliset raiskaukset mahdollistavat ankaramman rangaistusasteikon käyttämisen (§ 292). Toisin sanoen tekomuodot ovat rangaistavuudeltaan jo lain sanamuodon perusteella eriarvoisia yhteisestä rikosnimikkeestä huolimatta.

¹⁴⁸ HE 216/2013 vp, s. 59. Esitöiden seksuaalista ahdistelua (RL 20:5a) koskevissa perusteluissa erotellaan henkinen ja fyysinen seksuaalinen itsemääräämisoikeus. Koskettelua ja siihen rinnastettavia tekoja sekä epämiellyttäviä seksuaalisia huomautuksia pidetään henkiseen itsemääräämisoikeuteen puuttuvina tekoina ennemminkin seksuaalisena häirintänä kuin raiskauksena.

¹⁴⁹ HE 216/2013 vp, s. 12. Ks. tunnusmerkistön täyttäneistä palavista kynttilöistä, savukkeista ja lasipulloista Utriainen 2013, s. 152 ja KKO 1993:12, jossa uhrin vaginaan työnnettiin jääpaloja.

¹⁵⁰ Ojala 2014, s. 67.

omaksuttu kanta, jonka mukaan tekoväline (tai –elin) ei lähtökohtaisesti vaikuta teon törkeys- tai lievyysarviointeihin *per se*.¹⁵¹

Tunkeutumisen on edellä mainitun lisäksi oltava vähintään yhden osapuolen kannalta *seksuaalista*. Seksuaalisuuden tarkastelu on objektiivista: teon seksuaalisen itsemääräämisoikeuden olennaista loukkaavuutta arvioidaan yhteiskunnassa vallitsevien näkemysten valossa.¹⁵² Pääsääntöisesti onkin katsottu, että niin sukupuolielimeillä tapahtuva kuin sukupuolielimeen kohdistuva tunkeutuminen on seksuaalista.¹⁵³ *Terttu Utraisen* mukaan ei olisi tarkoituksenmukaista jättää tekijää tuomitsematta raiskauksesta silloin, kun raiskaukseen rinnastettavaan rikokseen on liittynyt uhrin seksuaalinen nöyryytys ja (seksuaalisen) itsemääräämisoikeuden loukkaaminen.¹⁵⁴ Kuitenkaan pelkästään se, että teon kohteena on seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen olennaisesti liittyvä (sukupuoli)elin, ei tee teosta aina seksuaalista. Esimerkiksi pahoinpitelytarkoituksessa esineen työntäminen peräaukkoon tai sukuelimen puraiseminen loukkaa lähtökohtaisesti uhrin ruumiillista koskemattomuutta *terveyden* kannalta etenkin, mikäli tekemuotoja on samassa yhteydessä monia.¹⁵⁵

3.3.2 Pakottaminen¹⁵⁶

Sukupuoliyhteyden rinnalla raiskauksen tunnusmerkistön täyttymisen toinen vaihtoehtoista edellytyksistä on sukupuoliyhteyteen pakottaminen (RL 20:1.1). Pakottamista edellyttämällä on otettu huomioon sukupuolielämän lähtökohtainen sallittavuus: rikoslailla ei puututa sukupuoliyhteyksiin, joihin liittyy molemminpuolinen suostumus. Myöskään esimerkiksi lääketieteelliset toimenpiteet eivät kuulu säännöksen soveltamisalaan.¹⁵⁷

---

¹⁵¹ Ks. HHO 18/149294 ja KKO 2017:69, jossa sormin tehtyä raiskausta ei pidetty muunlaista raiskausta vähemmän törkeänä. On tosin huomattava, että kvalifiointiperusteen täyttävissä tilanteissa tekoväline tai -elin voidaan ottaa huomioon kokonaistörkeyttä vastaan puhuvana seikkana, kuten mainitussa HO:n ratkaisussa on tehtykin.

¹⁵² Pirjatanniemi 1998, s. 18.

¹⁵³ Ojala 2014, s. 67 ja 69. Samaan lopputulokseen päädyttiin ratkaisussa HO #21.

¹⁵⁴ Utriainen 2013, s. 110.

¹⁵⁵ HE 216/2013 vp, s. 12 ja Matikkala 2014, s. 120. Ks. jaksossa 3.4.3 käsiteltävä kidutusta koskeva KKO 2014:22, jossa yhtenä tekemuotona oli ruuvimeisselin työntäminen uhrin peräsuoleen. Tekijät tuomittiin ainoastaan törkeästä pahoinpitelystä, toisaalta heitä ei edes syytetty raiskauksesta. Ratkaisussa HO #7 avaimenperän työntämistä uhrin peräaukkoon ei pidetty seksuaalisena, koska teon motiivina oli kosto, ja koska tapauksessa oli selviä nöyryyttämisen piirteitä. Vrt. HO #21, jossa esineen työntämistä sukupuolielimeen pidettiin seksuaalisena, koska sen motiivina oli tekijän mustasukkaisuus, ja koska tekijällä ei ollut pahoinpitelytarkoitusta.

¹⁵⁶ Tässä jaksossa käsitellään pakottamista vain RL 20:1:n 1 ja 2 momentin tarkoittamassa merkityksessä.

¹⁵⁷ Samaan johtopäätökseen päästään myös seksuaalisen luonteen puuttumisen vuoksi. Ks. jakso 3.3.1.

Pakottaminen voi tapahtua joko väkivaltaa käyttäen tai väkivallalla uhaten. Lain sanamuoto viitanee siihen, että väkivallalla tarkoitetaan samaa kuin RL 21:4:ssä; toisin sanoen pakottaminen käsittää vain suppean pahoinpitelyn määritelmän eli ”perinteisen” väkivallan. Esimerkiksi uhkaaminen HI-viruksen tartuttamisella tai muulla pahoinpitelytunnusmerkistön tarkoittamalla seurauksella eivät täyttäne pakottamisen edellytyksiä.¹⁵⁸ On tärkeää huomata, että vähäisenkin väkivallan käyttäminen mahdollistaa myös pahoinpitelyn tunnusmerkistön täyttymisen. Lähtökohtaisesti raiskauksen tekemiseen liittyvää väkivaltaa tarkastellaan raiskauksen tunnusmerkistöön kuuluvaksi, mikä on otettu huomioon myös rangaistusasteikossa. Mikäli väkivaltaa tehdään muuten kuin raiskauksen yhteydessä tai enemmän kuin mikä riittäisi raiskauksen tekemiseksi, tulee sovellettavaksi joko raiskaus- ja pahoinpitelysäännökset yhdessä tai törkeää raiskausta koskeva RL 20:2.¹⁵⁹

Raiskausta voidaan pitää niin sanottuna yhdistettynä rikoksena, jonka toteuttamiseen osallistuneet henkilöt voidaan tuomita samasta teosta, vaikkeivat he kaikki olisivatkaan olleet osallisia kaikkiin tunnusmerkistön täyttäneisiin osatekoihin edellyttäen kuitenkin, että he ovat toimineet yhteisymmärryksessä.¹⁶⁰ Tekijänä voidaan toisin sanoen tuomita sekä sukupuoliyhteydessä oleva pakottaja että muullakin tavalla pakottamiseen osallistuva henkilö.¹⁶¹ Ääritapauksessa tekijän tai tekijöiden ei tarvitse itse osallistua sukupuoliyhteyteen, jos uhri saadaan pakottamalla tekemään itselleen tunnusmerkistön täyttävä teko, jolloin sovelletaan RL 5:4:n välillistä tekemistä koskevaa säännöstä.¹⁶²

Tapauksessa HO #14 tekijä sai uhkausten vuoksi pelon vallassa olleen uhrin itse työntämään RL 20 luvun 1 ja 2 §:n tunnusmerkistön täyttävällä tavalla lukuisia epätavallisia esineitä sukupuolielimeensä ja peräaukkoonsa. HO katsoi käsillä olleen RL 5:4:n mukainen välillinen tekeminen, kun uhri oli tekijän toiminnalla ja käskyillä saatu tekemään itselleen häneltä vaaditut erityisen nöyryyttävät ja kärsimystä aiheuttaneet teot. Molemmat oikeusasteet hyväksyivät lisäksi kokonaistörkeyden täyttyneen syytteen

---

¹⁵⁸ Tällöin tulee sovellettavaksi RL 20:1.3:n lievempi tekemuoto.

¹⁵⁹ Sama sääntö soveltuu myös törkeän raiskauksen ja törkeän pahoinpitelyn ollessa samanaikaisesti käsillä. HE 6/1997 vp, s. 173.

¹⁶⁰ Honkasalo 1970, s. 98.

¹⁶¹ Vaikka pakottajan henkilöstä on puhuttu vasta 1970-luvun lainmuutoksen esitöissä, on väkisinmakaamisesta tuomittu tekijänä muitakin kuin sukupuoliyhteydessä olleita henkilöitä tätä aiemminkin. Ks. KKO 1964 II 44.

¹⁶² ”Tekijänä tuomitaan se, joka on tehnyt tahallisen rikoksen käyttäen välikappaleena toista, jota ei voida rangaista siitä rikoksesta syyntakeettomuuden tai tahallisuuden puuttumisen vuoksi taikka muusta rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiin liittyvästä syystä.” Norjassa välillinen tekeminen on otettu huomioon raiskauksen tunnusmerkistössä: Norjan rikoslain § 291 c kohdan mukaan raiskauksena pidetään myös seksuaaliseen kanssakäymiseen rinnastettavaa tekoa, jonka uhri väkivallalla tai sen uhkaa käyttäen saadaan tekemään itselleen.

mukaisesti siksi, että teko oli tapahtunut uhrin kotona avopuolison tekemänä ja useita tekovälineitä käyttäen.¹⁶³

Pakottamisen tulee luonnollisesti kohdistua uhriin itseensä. Sen sijaan väkivallan tai sen uhan kohteena voi olla niin raiskauksen uhri kuin joku muukin luonnollinen henkilö.¹⁶⁴ Esimerkiksi uhrin lapsen (väkivaltainen) pahoinpiteleminen tai tällä teolla uhkaaminen on laissa tarkoitettua henkilön pakottamista.

Pakottamisella on aiemmin viitattu ainoastaan *vis absoluta* –tyyppiseen fyysiseen, uhrin ruumiinvoimien ylittävään väkivaltaan.¹⁶⁵ Ennen vuoden 1998 lakiuudistusta pakottamiselle oli laissa asetettu lisäedellytykseksi pakottavan vaaran käsilläolo. Oikeuskäytännössä uhrille asetettiin vaatimus kaikin keinoin vastustaa raiskausyritystä, joskin kynnystä alennettiin lähestyttäessä kokonaisuudistusta.¹⁶⁶ Viimeistään lainuudistuksen jälkeen riittävää on ollut uhrin osoitus sukupuoliyhteyden vastustamisesta.¹⁶⁷ Ääritilanteissa mitään vastustamista ei edellytetä, vaan riittävää on tekijän tahallisuuden ulottuminen tietoon siitä, ettei sukupuoliyhteys perustu vapaaehtoisuuteen.¹⁶⁸ Esimerkiksi tuntemattomaan henkilöön kohdistuvat hyökkäysraiskaukset (niin sanotut ”puistoraiskaukset”) tapahtuvat usein tekijän toimesta niin nopeasti, ettei uhri ehdi juurikaan reagoimaan väkivaltaan. Tällöin on ilmeistä, että sukupuoliyhteys on saavutettu pakottamalla, vaikkei mitään konkreettisia vastustelutoimia ole tehtykään.¹⁶⁹

Rikosoikeudellisen suostumusopin näkökulmasta ja seksuaalisen itsemääräämisoikeuden takaavan suojan vuoksi on täysin sallittua muuttaa mielensä sukupuoliyhteydestä sen jo alettua. Toisaalta kuka tahansa voi vastusteluistaan huolimatta myöhemmin suostua yhdyntään, toisaalta koska tahansa voi myös kieltää yhteisymmärryksessä aloitetun toiminnan jatkamisen.¹⁷⁰ Se, että uhri alistuu

---

¹⁶³ Vaikka ratkaisussa ei sitä mainitakaan, on yksi kokonaistörkeyden puolesta puhuva seikka ylikorostuneet kvalifointiperusteet. Tapauksissa, joissa tekijän ja uhrin välillä ei ole ollut fyysistä kontaktia (ja erityisesti välillistä tekemistä koskeissa tapauksissa), tulisi se seikka ehdottomasti ottaa huomioon kokonaistörkeyttä vastaan puhuvana seikkana, vaikka se ei lopputulokseen vaikuttaisikaan. Ks. kokonaistörkeyden arviointiin liittyvistä ongelmista jakso 4.6.

¹⁶⁴ HE 6/1997 vp, s. 172.

¹⁶⁵ Matikkala 2014, s. 126.

¹⁶⁶ HE 6/1997 vp, s. 164.

¹⁶⁷ Pirjatanniemi 1998, s. 16. Ks. esim. KKO 2001:62, jossa uhrin fyysinen vastustaminen oli verrattain vähäistä.

¹⁶⁸ Rautio 2009, s. 428.

¹⁶⁹ Väkipalasta pakottamista on myös esimerkiksi parisuhderiidan jälkeen kumppanin kaataminen sängylle, kunhan tämä ilmaisee edes passiivisesti haluttomuutensa sukupuoliyhteyteen. Ojala 2014, s. 73—74 ja 76.

¹⁷⁰ Ojala 2014, s. 77—78. *Ojalan* mukaan, mikäli toinen osapuolista ilmoittaa haluavansa lopettaa sukupuoliyhteyden, vaaditaan raiskaustunnusmerkistön täyttymiseltä vähintäänkin lievää väkivaltaa. Lienee kuitenkin selvää, että käsillä

sukupuoliyhteyteen joutumiselle, ei vielä konstruoi suostumusta.¹⁷¹ Toisaalta sukupuoliyhteyden päätyttyä tapahtunut suostumuksen peruminen, taikka vastaavasti väkivalta ja sillä uhkailu eivät luonnollisestikaan tee teosta enää jälkikäteen raiskausta.¹⁷²

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2013:96 oli kyse pakottamisen jatkamisesta. Tapauksessa A oli lähennellyt seksuaalisesti B:tä. B:n kielloista sekä rimpuilemisesta huolimatta A muun ohella kaatoi tämän sängylle ja aloitti sukupuoliyhteyden tämän kanssa. Se, että B ojensi A:lle sukupuolitautilien pelossa kondomin juuri ennen sukupuoliyhteyden alkamista, ei estänyt väkivaltaisen pakottamisen edellytysten täyttymistä. A tuomittiin pakottamisesta sukupuoliyhteyteen.

Lain tarkoittama uhkailu voi olla niin verbaalista kuin non-verbaalistakin: Pelkät aggressiiviset eleet riittävät, mikäli uhri on tietoinen kieltäytymisen johtamisesta väkivaltaan.¹⁷³ Uhan laaja määritelmä mahdollistaa paremman puuttumisen erityisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaan. Olennaista on joka tapauksessa uhrin tahdon murtaminen (*vis compulsiva* –tyyppinen pakottaminen); tunnusmerkistön täyttymisen kannalta ei ole riittävää, että sukupuoliyhteys on ei-haluttua.¹⁷⁴ Mikäli väkivaltaa ei käytetä, on sen uhan varteenotettavuudelle asetettu tiettyjä edellytyksiä: huomiota kiinnitetään teko-olosuhteisiin kokonaisuudessaan, mikä pitää sisällään muun muassa uhatun väkivallan vakavuuden ja uhkauksen toteutumisen uskottavuuden arvioimisen.¹⁷⁵ Esimerkiksi uhkaus hyvin pitkän ajan kuluttua tapahtuvasta väkivallasta ei enää täytä tunnusmerkistöä.

RL 20:3:n lievän tekemuodon siirtäminen uudeksi momentiksi raiskaussäännöksen alle on laajentanut asiallisesti pakottamisen määritelmää. Raiskauksesta on vuodesta 2014 lähtien voitu RL 20:1.3:n mukaan tuomita muun ohella myös se, ”joka muulla kuin 1 momentissa tarkoitetulla uhkauksella pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen”. Tarkoitettu uhkaus ei edellytä väkivallan elementtiä, vaan se voi olla jopa sinänsä ”laillinen”. Lain esitöissä esimerkkinä on mainittu pakottaminen uhkaamalla paljastaa uhrista jokin haitallinen tieto.¹⁷⁶ Näin ollen raiskauksesta tuomitaan esimerkiksi henkilö, joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen uhkaamalla kertoa

---

olevassa tilanteessa myös tarpeeksi vakava ja varteenotettava uhkaus voidaan katsoa pakottamiseksi. Ks. HHO 18/122625 (julkinen osa), jossa tekijää ei tuomittu edes perusmuotoisesta raiskauksesta, kun esitetyn näytön perusteella oli mahdollista, että sukupuoliyhteys oli lopetettu välittömästi toisen osapuolen peruttua suostumuksensa. Korkein oikeus on antanut asiassa valitusluvan (VL:2018-69).

¹⁷¹ Ks. KKO 2013:96 perustelujen kohta 48.

¹⁷² Utriainen 2013, s. 162.

¹⁷³ Ojala 2014, s. 80. Ks. esim. KKO 1948 II 49.

¹⁷⁴ Matikkala 2014, s. 126–128.

¹⁷⁵ HE 6/1997 vp, s. 173.

¹⁷⁶ HE 216/2013 vp, s. 57.

osapuolten välisestä salasuhteesta tämän aviopuolisolle. Tämä saattaa olla problemaattista arvioitaessa, voiko RL 20:1.3:n mukaista uhkaa käyttäen tehty raiskaus tulla kvalifioituksi törkeäksi. Voiko esimerkiksi alle 18-vuotiaan raiskaaminen olla RL 20:2:n tavalla törkeää, jos sukupuoliyhteys on saavutettu uhkaamalla kertoa osapuolten välisestä suhteesta uhrin vanhemmille? Olkoonkin, että RL 20:2:ssä viitataan RL 20:1:ään kokonaisuudessaan (”Jos raiskauksessa”), lienee ongelmallista ajatella tilannetta, jossa muulla kuin väkivaltaa sisältävällä uhkauksella saavutettu sukupuoliyhteys täyttäisi kokonaistörkeyden kriteerin.¹⁷⁷

3.3.3 Avuton tila

Raiskaus voi tapahtua myös pakottamatta uhria sukupuoliyhteyteen. RL 20:1 2 momentin mukaan raiskauksesta tuomitaan myös se, joka ”käyttämällä hyväkseen sitä, että toinen tiedottomuuden, sairauden, vammaisuuden, pelkotilan tai muun avuttoman tilan takia on kykenemätön puolustamaan itseään tai muodostamaan tai ilmaisemaan tahtoaan, on sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.” Lainkohtaa muutettiin olennaisesti vuonna 2011, jota ennen tunnusmerkistö täyttyi ainoastaan tekijän itse aiheutettua käsillä olevan avuttoman tilan. Toisen tilan hyväksikäyttötilanteissa tekijä tuomittiin seksuaalisesta hyväksikäytöstä, sillä tekoa pidettiin tekijän syyllisyyttä vähemmän ilmentävänä. Lain esitöissä kuitenkin huomautetaan, että uhrin seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vakavuus ei lähtökohtaisesti ole riippuvuussuhteessa uhrin tiedottomuuden syiden kanssa.¹⁷⁸ Tekijän tahallisuuden kannalta on yhdentekevää, onko hän itse aiheuttanut uhrin avuttoman tilan vai ei: uhrin ollessa tilassa, jossa hän ei voi ilmaista tahtoaan, ei tekijä voi pätevästi vedota edes konkludenttiseen tai aiemmin annettuun suostumukseen, joka on itsessään täysin laillisen seksuaalisen teon vähimmäisedellytys.¹⁷⁹

Tiedottomuudella viitataan muun muassa alkoholin tai muun huumausaineen vaikutuksesta sammuneeseen, koomaan vaipuneeseen taikka nukahtaneeseen henkilöön.¹⁸⁰ Näyttökynnyksen kannalta vaikeissa rajanvetotilanteissa, joissa henkilö on ollut esimerkiksi päihtymisen vuoksi

---

¹⁷⁷ HE 216/2013 vp, s. 58. Oikeustila on tällä hetkellä avoin, mutta mahdollisuutta ”törkeästä lievästä raiskauksesta” tuomitsemiselle ei ole suljettu pois. Mahdollista voisi olla esimerkiksi aiemmin mainittu HI-viruksella taikka muulla pahoinpitelyn väkivaltaa käyttämättä aiheutettavalla seurauksella uhkaaminen.

¹⁷⁸ HE 283/2010 vp, s. 2 ja 7—8. Norjan rikoslain § 292 d kohta mahdollistaa ankaramman rangaistusasteikon soveltamisen silloin, kun avuton tila on aiheutettu raiskaustarkoituksessa, mikä lienee myös Suomessa vartenotettava rangaistuksen mittaamisessa huomioitava seika.

¹⁷⁹ Ojala 2014, s. 84.

¹⁸⁰ HE 216/2013 vp, s. 6. Tiedottomuudesta, sen tasosta ja erehdystilanteista laajemmin ks. Ojala 2014, s. 86—87.

näennäisesti hereillä mutta passiivinen, on tarkastelussa olennaisessa osassa tekijän tahallisuus.¹⁸¹ Pelkotilalla tarkoitetaan lain esitöiden mukaan pelon aiheuttamaa tilaa, jonka vuoksi uhrin puolustuskyky tai tahdonilmaisukyky on voimakkaasti rajoittunut.¹⁸² Pelkotila voi johtua esimerkiksi olosuhteiden vaarallisuudesta¹⁸³ tai jo aiemmin – esimerkiksi perheväkivaltatilanteissa¹⁸⁴ – koetusta väkivallasta.¹⁸⁵

Alentunut puolustus-, tahdonmuodostus- tai tahdonilmaisukyky tarkoittaa, että uhrin toiminnan perusteella ei käy ilmi hänen haluttomuutensa olla sukupuoliyhteydessä tekijän kanssa. Päinvastoin vastusteleminen johtaisi 1 momentin soveltamiseen. Toisin sanoen henkilö ei ole puolustuskyvyn pelkästään sen vuoksi, että hän on huumaan aineen vaikutuksen alaisena ja sen vuoksi estottomampi.¹⁸⁶ Avuttomuuden kestolla ei ole merkitystä, vaan siksi katsotaan niin pysyvä, pitkäaikainen kuin ohimeneväkin tila.¹⁸⁷ Näin ollen henkilö on 2 momentin tarkoittamassa avuttomassa tilassa, vaikka hän havahtuisikin heti sukupuoliyhteyden alettua.

3.4 Kvalifointiperusteet

3.4.1 Aluksi

Pahoinpitely voi kvalifioitua törkeäksi kolmen keskenään vaihtoehtoisen kvalifointiperusteen täytyttyä. RL 21:6:n mukaan tekijä tuomitaan törkeästä pahoinpitelystä, mikäli pahoinpitelyssä

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai
- 3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä.

Raiskauksen osalta kvalifointiperusteita on sen sijaan viisi. RL 20:2:n mukaan tekijä tuomitaan törkeästä raiskauksesta, mikäli raiskauksessa

---

¹⁸¹ Ojala 2014, s. 89.

¹⁸² HE 216/2013 vp, s. 173.

¹⁸³ Ks. KKO 1984 II 49, jossa pelkotila osittain johtui rajoitetuista pakenemismahdollisuuksista, kun raiskausteko suoritettiin kylmänä yönä autossa kaukaisessa sijainnissa.

¹⁸⁴ Ojala 2014, s. 74.

¹⁸⁵ Olosuhteisiin tai aiempiin kokemuksiin perustuvan väkivallan uhasta johtuvan pelkotilan hyväksikäyttö menee osittain päällekkäin vain elein tapahtuvan väkivallalla uhkaamisen kanssa, mikä on omiaan helpottamaan kaikenlaisten uhkatilanteiden saattamista raiskauksen soveltamisalaan.

¹⁸⁶ HE 216/2013 vp, s. 173 ja Matikkala 2014, s. 130.

¹⁸⁷ Matikkala 2014, s. 130.

- 1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,
- 2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuvaa henkistä tai ruumiillista kärsimystä,
- 3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,
- 4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai
- 5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla.

Huomataan, että tarkastelun kohteena olevat rikokset jakavat keskenään olennaisilta osiltaan kolme kvalifiointiperustetta.¹⁸⁸ Tässä jaksossa tarkastellaan erityisesti seurausta, tekotapaa ja tekovälinettä koskevia kvalifiointiperusteita (RL 21:6:n kohdat 1, 2 ja 3 sekä RL 20:2:n kohdat 1, 4 ja 5). Perusteet käsitellään yhdessä yleisellä tasolla, minkä lisäksi mainitaan niiden mahdolliset eroavaisuudet. On tärkeä huomata, että törkeä raiskaus on tunnusmerkistöltään varsin uusi rikos. Vaikka vuonna 1971 säädetyn väkisinmakaaminen-haureus –vastakkainasettelun soveltamiskäytännöstä voisikin saada tulkinta-apua, ei tuolloin laissa edellytetty minkään kokonaisuudistuksessa omaksutun kvalifiointiperusteen täyttymistä. Koska törkeää raiskausta koskevia tapauksia on edennyt korkeimpaan oikeuteen suhteellisen vähän, koskee valtaosa tämän jakson esimerkeistä törkeää pahoinpitelyä.¹⁸⁹ Jakson lopuksi sivutaan vielä lyhyesti törkeälle raiskaukselle ominaisia kvalifiointiperusteita (RL 20:n kohdat 2 ja 3).

3.4.2 Vakava seuraus

Rikoslain säätämisestä alkaen törkeältä pahoinpitelyltä edellytetyt seuraukset ovat aiheuttaneet soveltamisongelmia.¹⁹⁰ Erityisesti hengenvaaran käsite on ollut kiivaan keskustelun kohteena. Kulloinkin voimassa olleen lain soveltamista on kuitenkin helpottanut se seikka, että kokonaisuudistusten yhteydessä ei ole tarkoitettu kvalifiointiperusteiden asiallista muuttamista.¹⁹¹ Näin ollen vuonna 2018 voimassa olevaa lakia tulkittaessa voidaan käyttää apuna vuoden 1889 laissa säädettyä vaikean ruumiinvamman käsitettä. Vakava sairaus lienee perusteista helppotulkintaisin: sairauden vakavuutta tulkitaan lääketieteen kehittymistä silmällä pitäen. Sen sijaan ”hengenvaarallisen tilan” on katsottu olevan suppeampi käsite kuin aiemmin laissa käytetty

---

¹⁸⁸ Myös ryöstö kvalifioituu törkeäksi lähes samoin perustein (RL 31:2), minkä vuoksi erityisesti tekovälinettä koskevassa jaksossa 3.4.3 on hyödynnetty tulkinta-apuna törkeään ryöstöön liittyvää oikeuskäytäntöä ja lain esitöitä.

¹⁸⁹ Väkisinmakaamisratkaisujakin on vuosisadan aikana kertynyt verrattain vähän. Ks. kuitenkin esim. KKO 1932 II 343, KKO 1949 II 264, KKO 1950 II 179, KKO 1971 II 41 ja KKO 1973 II 50.

¹⁹⁰ Ks. jakso 2.2.1.

¹⁹¹ HE 68/1966 vp, s. 6 ja HE 94/1993 vp, s. 96.

”hengenvaara”. Törkeän raiskauksen ja törkeän pahoinpitelyn seurausta koskevat kvalifiointiperusteet ovat keskenään identtiset, minkä vuoksi törkeän raiskauksen yhteydessä tarkasteltavaa vaikeaa ruumiinvammaa, vakavaa sairautta tai hengenvaarallista tilaa tulee lähtökohtaisesti arvioida kuin jos vastaavanlainen seuraus olisi aiheutettu pahoinpidellen. Törkeitä seurauksia koskevat samat lähtökohdat kuin mitä pahoinpitelyn seurauksia koskevassa jaksossa 3.2.2 on esitetty. Olennaista on, että seurauksen on oltava siinä määrin vakava, että on syytä soveltaa käsillä olevan rikoksen ankarinta rangaistusasteikkoa.

Vaikean ruumiinvamman legaalimääritelmä oli vuoden 1889 rikoslaissa ”puheen, näön tahi kuulon kadottaminen, vaikea vika tai muu vaikea ruumiinvirhe, pysyväinen vaikea terveydenhaitta taikka hengenvaarallinen tauti.” On huomattava, että nykyään vaikea terveydenhaitta ja hengenvaarallinen tauti on erotettu ruumiinvamman käsitteestä. Vaikean ruumiinvamman on joka tapauksessa katsottu tarkoittavan mainittujen aistien tai aistielinten menetystä, mutta myös näiden olennainen heikkenemistä.¹⁹² Oikeuskäytännössä vaikean ruumiinvirheen käsitteen on katsottu pitävän sisällään muun muassa erilaiset kosmeettiset seuraukset.¹⁹³ Esimerkiksi korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 1932 I 7 vaikeina ruumiinvammoina pidettiin rumentavaa arpea ja nenänjuuren rumentavaa sisäänpainumaa. Vaikeita vikoja ovat sen sijaan esimerkiksi raaja-amputaatiot¹⁹⁴, vakavat luunmurtumat¹⁹⁵, tyttöjen ympärileikkauksesta aiheutuneet vauriot¹⁹⁶ sekä aivo- ja kaulavammat.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2018:32 oli kyse kuolemaan johtaneesta auton ja polkupyörän yhteentörmäyksestä. Tapauksessa autoileva A oli hermostuttuaan hänen edellään pyöräilevän B:n aggressiivisesta käytöksestä kiilannut tämän eteen ja jarruttanut äkisti sillä seurauksella, että B oli lentänyt pyöränsä ohjaustangon yli lyöden päänsä tiehen. A ei jäänyt rikospaikalle, vaan jatkoi

---

¹⁹² Ks. KKO 1933 I 51, KKO 1975 II 79 (silmän menettäminen nyrkiniskun johdosta), KKO 1939 II 121, KKO 1955 II 49 (silmän näkökyvyn oleellinen vähentyminen) sekä KKO 1953 II 130 (kuulon kadottaminen toisesta korvasta; aivotärähdyistä, kasvojen ruhjehaavoja ja muutamia luunmurtumia ei pidetty vaikeina ruumiinvammoina).

¹⁹³ Niiniviita 2012, s. 560

¹⁹⁴ 1970-luvulla funktionaalisten ruumiinvammojen vakavuutta arvioitiin ensisijaisesti uhrin ammatin ja muiden yksilöllisten seikkojen näkökulmasta. Menetetyltä ruumiinosalta edellytettiin myös objektiivisesti tietyntäsoista merkityksellisyttä ihmiskehon toiminnan kannalta. Honkasalo 1970, s. 38—40. Nykyään voitaneen yhtyä objektiivisen merkityksellisuuden edellytykseen – esimerkiksi hiusten tai varpaiden menettämistä ei todennäköisesti katsottaisi vaikeaksi ruumiinvammaksi – mutta yhdenvertaisuusperiaatteen vuoksi lienee pääsääntöisesti yhdentekevää, kuinka tärkeä käsillä oleva elin uhrille on.

¹⁹⁵ Ojala 2014, s. 109.

¹⁹⁶ LaVM 22/1994 vp, s. 12. Huomionarvoista on, että poikien ympärileikkausta ei lähtökohtaisesti kvalifioida törkeäksi pahoinpitelyksi. Ks. jakso 3.2.1. Tyttöjen ympärileikkauksen kriminalisoinnista erikseen omana seksuaalirikoksenaan on käyty viime aikoina keskustelua. LaVM 28/2018 vp, s. 23.

pysähtymättä matkaansa. B:lle koitui maahan iskeytymisestä vakavia pää- ja kaulaydinvammoja, joihin hän lopulta menehtyi. A tuomittiin muun ohella törkeästä pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta.¹⁹⁷

Raiskaukselle tyypillisiä vakavia seurauksia ovat sukupuolielimiin ja peräaukkoon kohdistuvat repeämät ja niistä aiheutuvat ruumiinvammat ja –viat, joskin ne voivat luonnollisesti olla seurausta myös näihin ruumiinosiin kohdistuneesta pahoinpitelystä. Myös esimerkiksi oraalisesta sukupuoliyhteydestä aiheutunut leukaluun dislokaatio voinee tulla katsotuksi vaikeaksi viaksi.

Vakava sairaus voi ilmetä esimerkiksi sukupuolitautila tai muuna hengenvaarallisena tartuntatautina¹⁹⁸, sairauskohtauksena, tajuttomuutena tai vakavana mielenterveyden häiriönä.¹⁹⁹ Tautien vakavuuden arviointi on altis muutoksille lääketieteen kehittyessä, mutta vakavuudesta ei toisaalta lähtökohtaisesti viesti sairauden parannettavuus tai kehittymisen hillitsemismahdollisuus.²⁰⁰ Lähtökohtana tunnusmerkistön täyttymisen kannalta on joka tapauksessa sairauden hengenvaarallinen luonne.²⁰¹ Esimerkiksi tajuttomuutta ei itsessään pidetä vakavana sairautena, vaan tilaa tarkastellessa otetaan huomioon muun muassa tajunnan menettämisen syntymekanismit. Näin ollen esimerkiksi väkivalloin aiheutettua lyhytaikaista²⁰² tajuttomuutta voidaan pitää vakavaa lievempänä, kun taas myrkytyksellä aiheutettuna tajuttomuus voi olla hengenvaarallinen (KKO 1994:10).

Vakava sairaus –peruste on jäänyt oikeuskäytännössä ja –kirjallisuudessa vähälle käytölle, mikä johtunee erityisesti *eventualis*-tahallisuuden varsin korkeasta alarajasta: tartuntariskin tai vakavan

---

¹⁹⁷ KKO:n vakavaa seurausta koskeva argumentaatio on varsin suppeaa (perustelujen kohta 12), mikä johtunee päähän kohdistuneen kuolemaan johtaneen vamman ilmeisestä vakavuudesta. Mielenkiintoisessa ratkaisussa oli kysymys myös tekijän kärsimän aivovamman jälkitilan syyllisyyttä alentavasta luonteesta sekä tapauksen saaman julkisuuden vaikutuksesta rangaistuksen mittaamiseen.

¹⁹⁸ Tunnusmerkistön täyttäviä tauteja rajattaessa voitaneen varovaisesti ottaa suuntaa valtioneuvoston asetuksesta tartuntataudeista (146/2017), jossa listataan valvottaviksi taudeiksi muun muassa klamydia ja vesikauhu sekä esimerkiksi Norjan rikoslaista (lov om straff), jonka § 293 c kohdan mukaan sukupuolitaluti on aina lain tarkoittama vakava vamma.

¹⁹⁹ Liikennevahinkolautakunnan normien ja ohjeiden mukaan vaikeana psyykkisenä haittana pidetään muun muassa vammaa, jonka psykiatrinen hoitaminen kestää yli 12 kuukautta. Ojala 2014, s. 109.

²⁰⁰ Niinivirta 2012, s. 564. Vaikka HIV-infektio ei olekaan enää nykylläketieteen keinoin hoidettuna lähtökohtaisesti tappava, tartuntaa pidetään tyyppiesimerkkinä vakavasta sairaudesta erityisesti siksi, että sen hoito edellyttää sitoutumista loppuelämän kestävään lääkitykseen. Ks. HI-viruksen oikeudellisesta arvioinnista KKO 1993:92, KKO 2013:83, KKO 2012:84, KKO 2013:82, KKO 2017:8 sekä HHO 18/116352.

²⁰¹ HE 68/1966 vp, s. 16.

²⁰² Hengenvaarallisena voidaan pitää esimerkiksi aivoruhjevammasta aiheutunutta yli 24 tunnin tajuttomuutta. Slätis 1970, s. 51.

mielenterveysongelman puhkeamisen todennäköisyyden ollessa alhainen tulee sovellettavaksi ainoastaan tarkoitustahallisuus, jonka toteennäyttämiseen liittyy paljon ongelmakohtia.²⁰³ Toisaalta joitakin vakavia sairauksia voidaan hengenvaaran edellytyksen vuoksi arvioida myös hengenvaarallisen tilan näkökulmasta.

Hengenvaarallisen tilan edellytystä sovellettaessa saadaan muita vähemmän apua aikaisemmasta oikeuskäytännöstä. 1900-luvun aikana hengenvaarallisen taudin käsite kehittyi tarkoittamaan hoitotoimenpiteiden ja muiden olosuhteiden johdosta aiheutuneen lopullisen hengenvaaran sijaan rikoksentekohetkellä käsillä olevaa hengenvaaraa.²⁰⁴ Vuonna 1969 hengenvaarallisen taudin käsitteen korvasi hengenvaara, ja yhä vuonna 1995 hengenvaara korvattiin termillä hengenvaarallinen tila; tuoreimmilla muutoksilla ei kuitenkaan tarkoitettu puututtavan lainsoveltamiskäytäntöön. Viimeisimmällä sanamuodon täsmennyksellä pyrittiin korostamaan, että pelkkä objektiivisesti hengenvaarallinen tekotapa ei riitä täyttämään törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.²⁰⁵ Rikoksen uhri on hengenvaarallisessa tilassa, mikäli hän on rikoksentekohetkellä käsillä olevissa olosuhteissa todellisessa, konkreettisessa vaarassa kuolla.²⁰⁶ Konkreettisesta hengenvaarasta viestii muun muassa tarve elvyttää uhri.²⁰⁷ Hengenvaarallinen tila on mahdollista todeta esimerkiksi lääkärinlausunnolla, jonka mukaan uhri olisi menehtynyt ilman välittömiä hoitotoimenpiteitä.²⁰⁸ Esimerkkeinä hengenvaarallisen tilan *aiheuttavista vammoista* voidaan mainita penetroivat aivovammat, yli seitsemän kylkiluun murtumat ja kahden tai useamman vatsaelimen samanaikainen vaurioituminen. Hengenvaarallisesta *tilasta* on automaattisesti kyse esimerkiksi silloin, kun uhrin verenhukka ylittää 50 %.²⁰⁹

Oikeuslääketieteessä on jo 1930-luvulla omaksuttu sääntö, jonka mukaan konkreettinen hengenvaara on käsillä silloin, kun vamma johtaa tilastollisesti kuolemaan vähintään 10 %:ssa tapauksista.²¹⁰ Niin

---

²⁰³ Ks. esim. Ojala 2014, s. 103—105. Todennäköisyydestä lisää ks. Frände 2014, s. 128—130 ja Tapani & Tolvanen 2015, s. 209—219.

²⁰⁴ Ks. Saraste ym. 1914, s. 364. Ks. oikeuskäytännöstä esim. KKO 1928 II 372, jossa puukon osumista keuhkoon pidettiin hengenvaarallisena sairautena, ja KKO 1932 I 138, jossa veitseniskusta johtunutta haavakuumetta pidettiin hengenvaarallisena sairautena. Vrt. KKO 1935 II 316, jossa tekijä tuomittiin törkeätä lievemmästä pahoinpitelystä osittain siksi, että vaikeita lievemmät puukoniskuista aiheutuneet vammat niskassa ja hartioissa olivat myöhemmin parantuneet.

²⁰⁵ LaVM 22/1994 vp, s. 12 ja myös raiskauksen osalta HE 6/1997 vp, s. 174.

²⁰⁶ Niiniviita 2012, s. 566 ja Penttilä ym. 2000, s. 201.

²⁰⁷ Penttilä ym. 2000, s. 201.

²⁰⁸ KKO 2008:65 perustelujen kohta 9.

²⁰⁹ Slätis 1970, s. 51.

²¹⁰ Ibid., s. 51.

sanotusta ”10 %:n säännöstä” on kuitenkin osittain jouduttu luopumaan lääketieteen ja kuolleisuustilastojen monimutkaistuksessa.²¹¹ Kuoleman aiheutumiselta ei joka tapauksessa voitane vaatia kovin suurta todennäköisyyttä, sillä varsin todennäköisenä seuraus johtaisi lähtökohtaisesti tapon yrityksestä tuomitsemiseen.²¹² Toisaalta todennäköisyyden on oltava varteenotettava, mistä syystä esimerkiksi kuristamisia ei voida kvalifioida törkeiksi pelkästään heijasteellisen sydänpysähdyksen mahdollisuuden vuoksi.²¹³

Oikeuskirjallisuudessa on säännönmukaisesti käytetty tyyppiesimerkkinä hengenvaarallisen tilan arvioimisesta korkeimman oikeuden ratkaisua KKO 1998:1.²¹⁴ Tapauksessa A oli kuristanut B:tä usean sekunnin ajan kaksin käsin ja vuoroin housujen vyöllä niin voimakkaasti, että B:lle oli aiheutunut muun muassa tajunnan menettäminen. Syytteet tapon yrityksestä ja törkeästä pahoinpitelystä hylättiin, sillä heijasteellisen sydänpysähdyksen vaara ei ollut yleisesti tiedossa, ja käsillä olevissa olosuhteissa hengenvaarallista tilaa ei syntynyt.

Selostettua tapausta tulisi lukea rinnakkain toisen kuristamista koskevan ratkaisun kanssa. Tapauksessa KKO 1998:2 uhri oli kuollut heijasteelliseen sydänpysähdykseen, joka oli aiheutunut äkillisestä yhden käden kuristuksesta ja kieliluun murtumisesta. Kuoleman ollessa yllätyksellinen ja äkillinen tekijä tuomittiin perusmuotoisesta pahoinpitelystä ja törkeästä kuolemantuottamuksesta. Ratkaisu tukee aikaisemmassa ratkaisussa esitettyä kantaa, jonka mukaan menehtymisen todennäköisyyden on oltava teoreettista korkeampi.

3.4.3 Raaka tai julma tekotapa

Toinen pahoinpitelystä ja raiskauksesta törkeän tekevä kvalifiointiperuste on erityisen raaka tai julma tekotapa.²¹⁵ Kun tunnusmerkistön sanamuoto muutettiin nykyiseen asuunsa, oli tarkoituksena korostaa raakuuden ja julmuuden olevan osoitus *teon* todellisesta luonteesta, eikä enää niinkään

---

²¹¹ Penttilä ym. 2000, s. 201.

²¹² Ratkaisussa KKO 2005:63 oli kyse tehokkaasta katumisesta. Hengenvaarallinen tila oli aiheutunut lähelle vatsa-aorttaa osuneista veitseniskuista. Puukotusta kuvailtiin vakavaksi ja hengenvaaralliseksi, joka ”hoitamattomana olisi aiheuttanut hengenvaaran”. Kuvauksesta käy ilmi, että hengenvaaran ja hengenvaarallisen tilan käsitteitä käytetään jokseenkin toistensa synonyymeina. Tekijä tuomittiin hengenvaarallisen tilan aiheuttamisen vuoksi törkeästä pahoinpitelystä.

²¹³ Karotissinuksen (*sinus caroticus*) puristamisesta johtuvan äkillisen sydämenpysähdyksen todennäköisyyttä on pidetty erittäin alhaisena, jopa teoreettisena. Vilke 2006, s. 28—29.

²¹⁴ Ks. esim. Ojala 2014, s. 110, Niiniviita 2012, s. 567, Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 512.

²¹⁵ Tulkinta-apua saa myös raakaa ja julmaa murhaa koskevasta oikeuskäytännöstä, joskin suurin osa ennakkoratkaisujen tekemuodoista sisältää myös hengenvaarallisen teräaseen käyttämisen. Ks. esim. KKO 1988:73 (pitkittynyt tekotapa ja kuristaminen) ja KKO 2004:6 (ojaan hukuttaminen).

tekijän ominaisuuksista.²¹⁶ Vaikka monissa lain esitöissä sekä oikeuskirjallisuudessa on säännönmukaisesti siteerattu törkeää pahoinpitelyä koskevaa vuoden 1993 hallituksen esitystä, jonka mukaan raakuudella ja julmuudella on ”vivahe-ero”²¹⁷, ja vaikka samaan viittaa myös korkeimman oikeuden ratkaisuisissa kvalifiointiperusteen soveltaminen raakuutta ja julmuutta juurikaan erottelematta, on ero teoriassa tätä huomattavasti monivivahteisempi.²¹⁸

Teon raakuus viittaa erityisesti tekijän kylmäverisyyteen, häikäilemättömyyteen ja päättäväisyyteen.²¹⁹ On huomattava, että tekotavan on oltava *erityisen* raaka tai julma. Tämä on seurausta henkilöön kohdistuvien rikosten jo lähtökohtaisesta raakuudesta ja julmuudesta. Erityiseltä raakuudelta voidaan edellyttää esimerkiksi, että tekokuvauksen selostaminen on omiaan herättämään kuulijassa kuvotusta tai ällistystä.²²⁰ Erityistä raakuutta ilmentävät pitkittynyt tekotapa sekä tekovälineiden ja –tapojen lukuisuus; esitöissä raakuuden tyypiesimerkkinä on käytetty päähän potkimista.²²¹ Raakuuden arviointi kohdistuu julmuutta selvemmin itse tekoon: esimerkiksi uhrin tietoisuudelle ei anneta juurikaan merkitystä.²²² Oikeuskäytännössä erityisen raaka on katsottu esimerkiksi maahan kaatuneen pahoinpiteleminen (KKO 2005:134, KKO 2011:96, KKO 2014:60) ja vaatteiden sytyttäminen tuleen (KKO 1994:62). Erityisen raakana ei sen sijaan ole pidetty uhrin pitelemistä paikallaan toisen lyödessä (KKO 1996:65) tai pahoinpitelyn kohdistumista lapseen (KKO 1988:73)²²³. Ääritapauksen esimerkkinä mainittakoon kidutusta koskeva korkeimman oikeuden ratkaisu KKO 2014:22, jossa raakojen tekomuotojen katsottiin loukkaavan törkeällä tavalla uhrin ihmisarvoa.

---

²¹⁶ Teon objektiivista arviointia painotti edellinen sanamuoto ”erityistä raakuutta tai julmuutta osoittaen”. HE 94/1993 vp, s. 93. Ks. myös Frände ja Matikkala 2000, s. 33.

²¹⁷ HE 94/1993 vp, s. 96.

²¹⁸ Ks. esim. HE 6/1997 vp, s. 174; HE 216/2013 vp, s. 7; HE 212/2018 vp, s. 12; OMJU 7/2018, s. 56, Niiniviita 2012, s. 580 ja Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 512.

²¹⁹ Ks. KKO 2004:80: Uhria oli ammuttu useita kertoja lähietäisyydeltä, mikä oli korkeimman oikeuden mukaan osoitus päättäväisyydestä ja kylmäverisyydestä.

²²⁰ Mikäli tekotapa herättää kysymyksen ”voiko ihminen tehdä tällaista”, on teko ollut mahdollisesti erityisen raaka. Frände ja Matikkala 2000, s. 33.

²²¹ Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 490, HE 94/1994 vp, s. 96.

²²² Ks. murhaa koskeva KKO 2000:3, jossa KKO toteaa, että teon raakuuteen ei vaikuta uhrin meneminen tajuttomaksi. Tapauksesta Frände ja Matikkala 2000, s. 31–33. Samoin myös ratkaisussa KKO 1995:102.

²²³ Vrt. Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 492, joiden mukaan pikkulapsen pahoinpitelyä tulisi lähtökohtaisesti pitää erityisen raaka tavalla tehtynä. Arvioinnissa otettaneen huomioon lapsen ikä; 10-vuotiaan pahoinpitely ei KKO:n mukaan vielä indisoi teon erityisestä raakuudesta, mutta tulkinta voisi olla toinen uhrin ollessa tätä huomattavasti nuorempi.

Tapauksessa A ja B olivat pahoinpidelleet C:tä kolmen tunnin aikana muun muassa seuraavasti: C oli kuristettu tajuttomaksi, häntä oli lyötä mailalla ja pampulla kasvoihin, hänet oli riisuttu alasti, hänen kaulaansa oli laitettu koiran kuristuspanna, hänen kätensä ja jalkansa oli sidottu, hänen peräsuoleensa oli työnnetty ruuvimeisseli, hänet oli huumattu, hänen kasvojaan ja sukupuolielimiään oli kärvennetty kaasupolttimella, hänen korvastaan oli leikattu saksilla pala, joka hänelle oli hänen oman ulosteensa lisäksi syötetty, ja hänen pakaraansa oli viilletty mattoveitsellä hakaristi.

Erityisellä julmuudella tarkoitetaan erityisesti teon puolustuskyvyttömän uhrin kärsimyksiä korostavaa luonnetta.²²⁴ Ylikansallisella tasolla teon julmuudesta on viestinyt myös valta- tai auktoriteettiaseman käyttäminen.²²⁵ Ratkaisussa KKO 2005:7 korkein oikeus katsoi, että erityisestä julmuudesta viesti teon jatkaminen uhrin valittelusta ja anelemisesta välittämättä. Tätä voidaan pitää osoituksena tunnusmerkistön tekijärikosoikeudellisista jäänteistä, sillä julmuuden on katsottu viittaavan itse tekijään ja hänen havaintoihinsa uhrin kokemista kärsimyksistä.²²⁶ Kantaa tukee myös se seikka, että julmuus piirteenä lienee helpommin liitettävissä henkilön luonteeseen kuin tekoon.

Raiskausten osalta on esitetty, että erityinen julmuus tulisi lähtökohtaisesti sovellettavaksi vain väkivalloin tai sillä uhaten tehtyihin rikoksiin.²²⁷ Tämä on sinänsä luonteva päätelmä, sillä avuttoman tilan hyväksikäyttöön liittyviin raiskauksiin liittyy jo sanamuodon perusteella uhrin puolustuskyvyttömyys; toisaalta uhrin tuskia ja kärsimyksiä arvioidaan lähtökohtaisesti joukkoraiskaukskvalifiointia soveltaen. Osoitus erityisestä julmuudesta on useiden erilaisten sukupuoliyhteyksien käyttäminen sekä uhrin pakottaminen luonnottomiin asentoihin.²²⁸

Törkeä raiskaus voidaan suorittaa myös erityisen nöyryyttävällä tavalla. Koska raiskaus on lähtökohtaisesti perusmuotoisenaankin nöyryyttävä rikos, ei *erityisen* nöyryyttävyyden edellytys täyty kovinkaan kevyesti.²²⁹ Erityisen nöyryyttävää on esimerkiksi ruumiineritteiden käyttäminen raiskauksessa, niin uhriin kuin tekijäänkin kohdistuva sadomasokistinen toiminta sekä uhrin

---

²²⁴ Julmuuden tyyppiesimerkkinä on käytetty puolustuskyvyttömään kohdistuvaa pahoinpitelyä. HE 94/1993 vp, s. 96.

²²⁵ EIT 25.09.1997 Aydin v. Turkki, kohta 83: ”Rape of a detainee by an official of the State must be considered to be an especially grave and abhorrent form of ill-treatment given the ease with which the offender can exploit the vulnerability and weakened resistance of his victim.” Raiskausta kuvailtiin myös erityisen julmaksi, ”*especially cruel*” (kohta 86).

²²⁶ Melander 2005, s. 56. Vrt. Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 488, jossa päinvastoin erityistä tuskallisuutta pidetään kvalifiointiperusteiden *tekorikosoikeudellisena* perustana.

²²⁷ Ojala 2014, s. 123.

²²⁸ Ibid., s. 125.

²²⁹ Ks. KKO 2017:69, jossa julkisella paikalla tapahtunutta kolmen henkilön suorittamaa raiskausta ei pidetty erityisen nöyryyttävänä.

altistaminen tämän läheisten katseille. Sanallista nöyryyttämistä lienee pidettävän erityisen nöyryyttävänä vain erittäin poikkeuksellisesti.²³⁰

3.4.4 Hengenvaarallinen väline

Kolmas pahoinpitelylle ja raiskaukselle yhteinen teosta törkeän tekävä kvalifiointiperuste on teossa käytetty hengenvaarallinen väline. Lähtökohtana on, että terä- tai ampuma-aseen käyttäminen rikoksen yhteydessä on siinä määrin moitittavaa, että se itsessään viestii teon suuremmasta tuomittavuudesta.²³¹ Rikokset kuitenkin eroavat toisistaan rinnastuvuuden osalta: törkeässä pahoinpitelyssä käytetyn välineen on oltava vähintäänkin terä- tai ampuma-aseeseen *rinnastettava* hengenvaarallinen väline, kun taas törkeän raiskauksen voi tehdä mitä tahansa hengenvaarallista välinettä käyttäen tai vakavalla väkivallalla uhaten. Eroa on perusteltu sillä, että raiskauksessa tekijän ja uhrin välinen fyysinen läheisyys ”pientää aseiden ja muiden hengenvaarallisten välineiden vaarallisuuden eroa.”²³² Peruste itsessään saattaa aiheuttaa tulkintavaikeuksia, mutta eroa voidaan perustella myös moitittavuuden näkökulmasta: Koska pahoinpitelyssä erilaisten tekovälineiden käyttäminen on teon luonteen vuoksi varsin yleistä, ja koska teoriassa mitä tahansa esinettä voi käyttää hengenvaaran aiheuttaen, vaaditaan käytetyltä välineeltä objektiivisesti enemmän. Sen sijaan, koska väkivaltainen raiskaus ei lähtökohtaisesti edellytä mitään tekovälinettä, ja pelkkä uhkauskin riittää tunnusmerkistön täyttämiseen, on toisen hengen tai terveyden lisääminen uhattuihin oikeushyviin jo itsessään moitittavampaa.²³³ Tekovälineen on joka tapauksessa oltava hengenvaarallinen, sillä minkä tahansa välineen käyttäminen ei vastaa lainkohdan säätämisen tarkoitusta. Tämän vuoksi välineen hengenvaarallisuutta arvioidaan lähtökohtaisesti esineen yleisen käyttövaarallisuuden mukaan.²³⁴ Muunlaisia välineitä käytettäessä voi sovellettavaksi luonnollisesti tulla seurauskvalifiointiperuste.

Teräaseen määritelmä on kumotussa teräaselaissa (108/1977) säädettyä laajempi. Hengenvaarallisella teräaseella tarkoitetaan RL:n esitöiden mukaan *muun muassa* teräaselain mukaisia vaarallisia teräaseita, joita ovat tikarit, stiletit ja pistimet.²³⁵ Lienee kuitenkin selvää, että myös muunlaiset

---

²³⁰ HE 6/1997 vp, s. 174 ja Ojala 2014, s. 125—126.

²³¹ HE 94/1993 vp, s. 96.

²³² HE 6/1997 vp, s. 174.

²³³ Tekovälinekvalifikaation osalta kyseessä onkin ennemminkin konkurrenssikysymys kuin kysymys seksuaalisen itsemääräämisoikeuden loukkauksen vakavuudesta.

²³⁴ Vrt. eriävää kantaa edustava Niemi-Kiesiläinen 2005, s. 231. Ks. nykyään lähinnä suuntaa-antavista ratkaisuista KKO 1950 II 18 (sukkaan pantu kivi) ja KKO 1959 II 107 (olutpullo).

²³⁵ HE 66/1988 vp, s. 99.

teräaseet, kuten keittiöveitset, miekat ja puukot, ovat rikoslaissa tarkoitettuja teräaseita.²³⁶ Rajatapauksissa teräaseen hengenvaarallisuus saattaa aiheuttaa tulkintavaikeuksia. Esimerkiksi kuorimaveistä voitaneen lähtökohtaisesti pitää teräaseena, mutta ei välttämättä pahoinpitelysääntelyn vaatimalla tavalla hengenvaarallisena. Tällöin voidaan joutua arvioimaan välineen muita ominaisuuksia, kuten terän kokoa ja muotoilua, kätkeytyvyyttä sekä normaalia käyttöympäristöä.²³⁷

Esitöissä asiaa ei juurikaan perustella, mutta teräaseeseen rinnastettavalta välineeltä ei itse asiassa edellytetä terävyyttä. Sen sijaan välineen on sovelluttava lyömäaseeksi. Teräaseeseen rinnastuvat nimittäin myös järjestyslain korvaaman teräaseasetuksen (409/1977) 1 §:ssä luetellut ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut ja niihin ”rinnastettavat lyömäaseet”, minkä vuoksi tunnusmerkistöä ei täyty esimerkiksi vasara (KKO 2009:79), metallirunkoinen ravintolatuoli (KKO 2010:36) tai 25-senttinen ratanaula (KKO 1993:5)²³⁸. Yleisvaarallisuuden edellytyksen vuoksi teräaseeseen voidaan rinnastaa esimerkiksi rikottu lasiesine ja teroitettu luottokortti.²³⁹

Uuden järjestyslain (612/2003) asema teräaseen ja siihen rinnastettavan välineen määrittäjänä on epäselvä. Olkoonkin, että järjestyslakiin on sisällytetty ja täydennetty osa kumotun teräaselain ja sen nojalla annetun teräaseasetuksen sisällöstä,²⁴⁰ eivät täsmennykset välttämättä vastaa pahoinpitelysääntelyn tarkoitusta. Merkittävä ero järjestyslain ja teräaseasetuksen sanamuodoissa on rinnastuvan esineen *valmistusmateriaalin* mainitseminen: järjestyslain 10 §:n kiellettyjen esineiden listaan on nimittäin lisätty pesäpallomaila, joka voi olla esimerkiksi puinen.²⁴¹ Puinen pesäpallomaila on kuitenkin oikeuskäytännössä nimenomaisesti rajattu tekovälinekvalifikaation soveltamisalan ulkopuolelle (KKO 2009:79). Toinen tulkintaa hankaloittava seikka on rikoslaissa ja järjestyslain esitöissä esiintyvä kaksoisrinnastus: RL 21:6:ssa puhutaan teräaseesta ja siihen rinnastuvasta

---

²³⁶ Teräselain 4 §: ”Puukkoa taikka muuta sellaista teräasetta, joka on tarkoitettu työvälineeksi tai muuhun hyväksyttävään käyttöön mutta joka soveltuu henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen suorittamiseen tai sellaisella rikoksella uhkaamiseen, ei saa pitää hallussa --.” Järjestyslain esitöiden mukaan teräaseella tarkoitetaan ”puukkoa, veistä, tikaria, pistintä, miekkaa, viidakkoveistä ja heittopuukkoa sekä näihin rinnastettavia esineitä”. HE 20/2002 vp, s. 40.

²³⁷ Teräaseen vaarallisuuden arviointiperusteita on luonnosteltu eräässä aineiston salassa pidettävässä hovioikeuden ratkaisussa, joka koski sahalaitaisen, mutta ei-teräväpäisen keittiöveitsen arviointia. HO #34.

²³⁸ Erityisesti ratanaulaa pidettiin ennen lain muuttamista hengenvaarallisena välineenä, mutta sitä ei pidettäisi enää uuden lain *teräaseeseen rinnastettavana* hengenvaarallisena välineenä. Matikkala 2014, s. 238.

²³⁹ Ojala 2014, s. 129.

²⁴⁰ HE 20/2002 vp, s. 1.

²⁴¹ Kiellettyjä ovat järjestyslain 10 § 2 kohdan mukaan patukat, ketjut, jouset, vaijerit, kaapelit, pesäpallomailat ja muut näihin rinnastettavat lyömiseen soveltuvat esineet.

välineestä, järjestyslain esitöissä taas teräaseella tarkoitetaan muun muassa puukkoa ja veistä *sekä niihin rinnastuvaa esinettä*.

Ampuma-aseen määritelmää on sen sijaan tulkittu ahtaasti. Koska aseilta edellytetään niiden olevan hengenvaarallisia²⁴², ei esimerkiksi ampuma-aselakia (1/1998) voida käyttää kuin suuntaa antavana tulkinta-apuna.²⁴³ Näin ollen esimerkiksi kaasusumutinta (KKO 1994:73), ilmapistoolia (KKO 1992:189) tai tilapäisesti toimintakyvytöntä katkaistua haulikkoa²⁴⁴, jotka ampuma-aselain sanamuodon mukaan ovat ampuma-aseita, ei pidetä kuitenkaan rikoslain tarkoittamina *hengenvaarallisina* ampuma-aseina. Tunnusmerkistön täyttävät luonnollisesti muun muassa toimintakykyiset pistoolit²⁴⁵ ja haulikot sekä rinnastettavuuden nojalla esimerkiksi hengenvaaralliset jousipyssyt²⁴⁶, kaasupanokset ja räjähteet.²⁴⁷

Raiskaus voi kvalifioitua törkeäksi myös silloin, kun ”muuten” uhataan vakavalla väkivallalla. Seksuaalirikosten kokonaisuudistuksen yhteydessä lain esityöt vaikenivat täysin lisäyksestä. Pahoinpitely- ja ryöstörikoksille tuntemattoman poikkeaman lisääminen tekovälinettä edellyttävään kohtaan puhuu sen puolesta, että uhkaamisen on tapahduttava hengenvaarallista välinettä käyttäen. Oikeuskirjallisuudessa on kuitenkin omaksuttu kanta, jonka mukaan keskiössä on uhkauksen sisältö, joten sen voi toteuttaa myös ilman välinettä.²⁴⁸

3.4.5 Joukko- ja lapsenraiskaukset

Raiskausrikoksille ominaisia erityistilanteita on huomioitu ottamalla lakiin kaksi pahoinpitelystä poikkeavaa kvalifointiperustetta. RL 20:2 2 kohdan mukaan raiskausta pidetään törkeänä, jos tekoon osallistuu monia, tai jos siitä aiheutuu uhrille erityistä henkistä tai ruumiillista kärsimystä. Joukkoraiskausta on pidetty tyypillisesti henkistä kärsimystä aiheuttavana tekona (KKO 2014:85). Raiskausrikoksen tekijänä voidaan pitää myös muuten tekoon osallistuvaa henkilöä, kuten esimerkiksi uhrin kiinnipitäjää (KKO 2001:62). Olennaista on kuitenkin, että tekijät toimivat

---

²⁴² Sana ”muu” kohdassa ”taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä” viittaa myös itse ampuma- ja teräaseilta edellytettävään vaarallisuuteen. Ks. esim. kyynelkaasusumutimesta ryöstössä KKO 1994:73.

²⁴³ Matikkala 2014, s. 137.

²⁴⁴ Ks. laitonta uhkausta koskeva KKO 1999:59 ja tapausta koskien Nuutila 1999, s. 447.

²⁴⁵ Ks. törkeän pahoinpitelyn yritystä koskeva KKO 1975 II 83, jossa pistoolilla oli ammuttu useita laukauksia kivilattiaan kimpoamisvaaran aiheuttavalla tavalla.

²⁴⁶ Nuutila 1999, s. 444—449.

²⁴⁷ HE 66/1988 vp, s. 99.

²⁴⁸ Rautio 2009, s. 431. Pakottamiseen liittyvälle uhkaukselle asetetut varteenotettavuuden edellytykset koskenevat myös RL 20:2:n mukaista uhkausta.

yhdessä.²⁴⁹ Toisin kuin on usein asianlaita esimerkiksi teräaseiden osalta, joukkokvalifikaation täyttyminen ei lähtökohtaisesti tarkoita vielä teon olevan kokonaisuutena arvostellen törkeä, minkä vuoksi teon on oltava myös muilla tavoin tavallista moitittavampi.²⁵⁰ Henkisellä kärsimyksellä tarkoitetaan esimerkiksi tekoympäristöstä tai seuraamiseksi tulemisesta aiheutunutta tilaa, kun taas fyysinen kärsimys viittaa erityisesti kipuun, jota aiheutuu ilman seurauskvalifiointiperusteen täyttymistä. Toisin sanoen törkeästä raiskauksesta voidaan seurauksen perusteella tuomita silloinkin, kun 1 kohdassa mainittua seurausta ei ole syntynyt.²⁵¹

Lapsiin kohdistuvia seksuaalirikoksia pidetään erityisen moitittavina. Tästä syystä vuonna 2014 lisättiin RL 20:2:ään viides kvalifiointiperuste, jonka mukaan raiskaus on törkeä silloin, kun uhrina on alle 18-vuotias lapsi. Lainkohdan soveltaminen ei tullut itsessään tuottamaan ongelmia. Sen sijaan kokonaistörkeyden vaatimus on soveltamistilanteissa korostettu. Sen osalta voidaan kvalifiointiperustetta sovellettaessa ottaa huomioon esimerkiksi osapuolten ikäero.²⁵² RL 20 lukuun lisättiin lailla 486/2019 törkeää lapsenraiskausta koskeva 7 b §, jossa yhdistyy törkeä raiskaus ja törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö.²⁵³

Uhrin ikä on raiskauksen tunnusmerkistössä ominaisuus, joka muista kvalifiointiperusteista poiketen voi aiheuttaa ongelmia edellytettävän olosuhdetahallisuuden vuoksi.²⁵⁴ Tahallisuus ei ulotu raiskaukseen sen törkeäksi tekeviltä osin, mikäli tekijä ei ole pitänyt varsin todennäköisenä, että uhri on kahdeksaatoista vuotta nuorempi.²⁵⁵ Arvioinnissa otetaan huomioon muun muassa uhrin ulkonäkö ja käyttäytyminen sekä osapuolten tutustumiseen liittyvät olosuhteet. Sen sijaan pelkälle uhrin kertomukselle omasta iästään ei voi antaa merkitsevää arvoa.²⁵⁶

---

²⁴⁹ Viime kädessä kyse on olosuhdetahallisuuden täyttymisestä: tekijän on pidettävä varsin todennäköisenä, että tekijöitä on useita. Olosuhdetahallisuudesta ks. Frände 2012, s. 122—128 ja Tapani & Tolvanen 2015, s. 219—229. Norjan rikoslaissa (lov om straff § 293 a kohta) on erikseen mainittu, että tekijöiden on toimittava yhdessä (*i fellesskap*).

²⁵⁰ HE 216/2013 vp, s. 7.

²⁵¹ HE 6/1997 vp, s. 174.

²⁵² Ojala 2014, s. 121—122.

²⁵³ HE 212/2018 vp, s. 40.

²⁵⁴ Tekovälineen hengenvaarallisuus voisi teoriassa tuottaa ongelmia olosuhdetahallisuuden näkökulmasta, mutta oikeuskäytännössä niin ei vaikuta käyneen.

²⁵⁵ Olosuhdetahallisuudesta ks. esim. Frände 2012, s. 122—128 ja Tapani & Tolvanen 2015, s. 219—229. Ks. myös KKO 2014:54, jossa syyte lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä hylättiin, koska syytetty piti alaikäistä lasta varsin todennäköisesti 16 vuotta täyttäneenä.

²⁵⁶ Hirvelä 2006, s. 447.

3.4.6 Kokonaistörkeys

Teon kvalifioiminen törkeäksi edellyttää yhden tai useamman vaihtoehtoisen kvalifiointiperusteen täyttymisen lisäksi *kokonaistörkeyttä*. Kokonaistörkeys ei viittaa käsillä olevaan törkeyttä ilmentävään kvalifiointiperusteeseen, vaan teon kokonaisarvioituun törkeyteen suhteessa perustunnusmerkistön mukaiseen tyyppitekomuotoon.²⁵⁷ Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö kokonaistörkeys voisi ilmetä ainoastaan kvalifiointiperusteen edellytysten täytyttyä huomattavasti riittävää vähimmäistasoa vakavammin.²⁵⁸ Kokonaistörkeyttä arvioitaessa voidaan puoltavina seikkoina ottaa huomioon myös esimerkiksi täyttyneiden kvalifiointiperusteiden määrä²⁵⁹, kvalifiointiperusteita muistuttavat seikat (KKO 2017:69), tekijöiden lukumäärä (KKO 2005:7)²⁶⁰, tekijän motiivit ja muut RL 6 luvun koventamisperusteet²⁶¹, teon alaikäisten silminnäkijöiden traumatisoituminen (KKO 2004:80) sekä erityisesti raiskauksen osalta teon pitkittäminen (KKO 3550/13.11.1998). Kokonaistörkeyttä vastaan sen sijaan puhuvat esimerkiksi hätävarjelua lähenevä teko (KKO 2014:6), tekijän kärsimät vakavat psyykkiset häiriöt (KKO 2004:80) sekä raiskauksessa käytetty vakava uhkaus, jonka toteutuminen ei ole ollut tarpeeksi todennäköistä (KKO 2014:91).²⁶² Arvioinnissa voidaan myös ottaa huomioon eri kvalifiointiperusteiden väliset törkeyserot.²⁶³ Näin ollen esimerkiksi hengenvaarallisen tilan ollessa käsillä voidaan kokonaistörkeydeltä vaatia vähemmän kuin silloin, kun rikos on tehty erityisen nöyryyttävällä tavalla.

Korkeimman oikeuden ratkaisussa KKO 2014:6 oli kyse kokonaistörkeyttä koskevasta kokonaisharkinnasta. Tapauksessa aggressiivisesti käyttäytynyt B oli hyökännyt A:n kimppuun päästyään tämän asuntoon, jonka ovea hän oli potkinut. Yhteenoton aikana A:n kädessä ollut puukko oli osunut B:n kaulaan. Näin ollen käsillä oli riidattomasti tekovälinekvalifikaatio. Kokonaisharkinnan osalta todetaan, että puukon osumakohta ja vamman sijainti ovat sinänsä teon törkeäksi tekeviä seikkoja. Toisaalta A:n ei näytetty tarkoittavan B:n puukottamista, ja B:n saama vamma oli melko pinnallinen.

---

²⁵⁷ HE 94/1993 vp, s. 93.

²⁵⁸ Ojala 2014, s. 131 ja KKO 2013:57 kohta 6. Tästä syystä monissa KKO:n ratkaisuissa, jotka eivät koske kvalifiointiperusteiden täyttymisen arviointia, kokonaistörkeyden edellytys on todennäköisesti ohitettu ”enemmän kuin selvästi” täyttyneen kvalifiointiperusteen vuoksi.

²⁵⁹ Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 514. Ks. väkisinmakaamista koskeva KKO 1982 II 189, jossa kokonaisarvosteluun vaikutti tekijöiden määrä, teosta ulkopuoliset seuraajat ja väkivallan vakavuus. Nyt voimassa olevan lain mukaan kyseessä ollut teko olisi voinut tulla arvostelluksi törkeänä raiskauksena.

²⁶⁰ Melander 2005, s. 56.

²⁶¹ Matikkala 2000, s. 56.

²⁶² Rautio 2009, s. 431. Ks. myös KKO 2005:7.

²⁶³ Ojala 2014, s. 132.

Lisäksi, koska kyseessä oli molemminpuolinen yhteenotto, jota B:n aggressiivinen käyttäytyminen oli edeltänyt, ei tekoa pidetty kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

Kokonaistörkeyden arvioiminen edellyttää *pro et contra* –tyyppistä metodologiaa, jota käytettäessä punnitaan vastakkain teon törkeäksi tekeviä ja törkeyttä vastaan puhuvia seikkoja.²⁶⁴ Törkeää ryöstöä koskevassa ratkaisussaan KKO 2013:57 korkein oikeus toteaa, että kokonaistörkeyteen tulisi ottaa kantaa *aina*, kun rikostunnusmerkistö edellyttää sen täyttymistä. Oikeuskäytännössä törkeysarvioinnit on kuitenkin kirjoitettu varsin niukoiksi, eikä syytetä vastaan puhuvia seikkoja etenkin itsestään selviltä vaikuttavissa tapauksissa luetella, mistä syystä kokonaistörkeyden tutkiminen empiirisesti voi osoittautua haasteelliseksi.

Kokonaistörkeydeltä vaadittavien edellytysten vertaileminen törkeän raiskauksen ja pahoinpitelyn välillä saattaa jäädä pinnalliseksi toisaalta myös siksi, että arvioinnin kohteena on kaksi toisistaan perustavanlaatuisella tavalla eroavaa rikosta, jotka loukkaavat lähtökohtaisesti eri oikeushyviä. Raiskaus on teko-, kun taas pahoinpitely seurausrikos, mikä on omiaan vaikuttamaan etenkin rangaistuksen mittaamiseen, mutta myös törkeyden arviointiin.²⁶⁵ Lisäksi se seikka, että törkeäksi raiskaukseksi katsottava teko voi täyttää lisäksi joko pahoinpitelyn tai törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön, vaikeuttanee vertailua.

4 Kvalifiointiperusteet hovioikeuskäytännössä

4.1 Aineistosta

Tutkimuksen hovioikeusaineistoon kuuluu yhteensä 284 tuomiota ja päätöstä kaikista Suomen hovioikeuksista. Aineiston rajauksesta ja törkeitä raiskauksia koskevien tuomioiden suhteellisesta vähäisyydestä johtuen kaikista hovioikeuksista ei ole saatu pyydettyä 40:tä raiskaustuomiota. Aineistoon ei myöskään kuulu Turun hovioikeuden raiskaustuomioita, mikä on osaltaan omiaan laskemaan hieman aineiston täydellistä edustavuutta.²⁶⁶ Joidenkin aineiston tapausten osalta korkein oikeus on sittemmin joko käsitellyt asian tai myöntänyt valitusluvan. Tilastollisesti muutoksenhaku ei kuitenkaan vaikuta tutkimustuloksiin, sillä kyseessä on nimenomaisesti *hovioikeuskäytännön* tarkastelu.

195 pahoinpitelytuomiosta 159 on annettu vuonna 2018. Loput tuomioista ovat vuosilta 2016 ja 2017. Vastaavasti 89 raiskaustuomiosta 22 on vuodelta 2018 ja loput on annettu vuosina 2012—2017.

---

²⁶⁴ Virolainen & Martikainen 2010, s. 61—62.

²⁶⁵ Melander 2002, s. 948—949.

²⁶⁶ Ks. jakso 1.

Luvut vastaavat karkeasti vuoden 2017 rikollisuustilanneraportissa esitettyjä: esimerkiksi vuonna 2017 poliisin tietoon tuli 1581 törkeää pahoinpitelyä, kun taas raiskausrikoksia ilmeni yhteensä 1245, joista 11—12 % eli 137—149 oli törkeitä.²⁶⁷

Pahoinpitelytuomioista 34:ssä tekijän katsottiin syyllistyneen perusmuotoiseen pahoinpitelyyn törkeän sijasta, ja 13 tapauksessa syyte hylättiin kokonaisuudessaan. Vastaavasti raiskaustuomioista 12:ssa raiskausta ei pidetty törkeänä, ja 17 syytettä hylättiin kokonaan. Toisin sanoen törkeästä pahoinpitelystä tuomittiin aineistoon valituista tapauksista 148:ssä (76 % tapauksista) ja törkeästä raiskauksesta 60:ssä (67 % tapauksista). Prosentuaalisen eron selittää tunnusmerkistöjen erilaisuus erityisesti suostumuksen osalta: valtaosa kaikista syytteistä hylättiin näyttöongelmien vuoksi.

Aineiston tapaukset on jaoteltu sovellettujen kvalifiointiperusteiden perusteella. Lähtökohtaisesti määriä esitettäessä on huomioitu korkeintaan kaksi tapauksen kannalta olennaisinta kvalifiointiperustetta riippumatta tosiasiallisesti täyttyneiden kvalifiointiperusteiden määrästä. Lisäksi erityisesti raiskaustuomioiden kategorisoinnissa on kärsimyskvalifikaatioon viitattu ainoastaan sen ollessa korostetusti esillä, vaikka siihen tosiasiasa onkin syytteissä vedottu huomattavasti esitettyä useammin. Valinta perustuu *ensinnäkin* alkuperäiseen tutkimuksen tavoitteeseen vertailla tuomioissa sovellettuja kvalifiointiperusteita siltä osin kuin ne yhtenevät. *Toiseksi* erityisen kärsimyksen täyttymistä ei usein ole juurikaan perusteltu. *Kolmanneksi* esityksen lähtökohtaisena tarkoituksena ei ole tilastoida pahoinpitely- ja raiskaustuomioita muutoin kuin suuntaa antavasti. Samoista syistä tuomioissa, joihin sisältyy suuri määrä syytekohtia, on keskitytty tutkimuksen kannalta mielekkäimpään syytekohtaan.

Alla olevissa taulukoissa on esitetty aineiston tapauksissa sovellettujen kvalifiointiperusteiden lukumäärät (taulukot 1 ja 2). Taulukolla kuvataan syytteen hyväksyvien tuomioiden lukumäärä suhteutettuna sovellettujen kvalifiointiperusteiden lukumäärään muodossa *kvalifiointiperuste täyttynyt/kvalifiointiperustetta sovellettu*. Esimerkiksi pahoinpitelytuomioita, joissa sovellettiin sekä seuraus- että tekotapakvalifiointiperustetta, on aineistossa yhteensä 13. Näistä tuomioon törkeästä pahoinpitelystä päädyttiin 12 ratkaisussa. Tummennetuissa ruuduissa esitetyt luvut kuvaavat tuomioita, joissa on sovellettu vain yhtä kvalifiointiperustetta. Taulukoiden alimmalla rivillä on lopuksi ilmoitettu kunkin yksittäisen pystysarakkeen kvalifiointiperusteen kokonaisesiintyminen

---

²⁶⁷ Näsi ym. 2018, s. 56 ja Niemi ym. 2018, s. 88. Raiskaustilasto sisältää myös rikoksen yritykset (joita aineiston tapauksiin ei sen sijaan sisälly), minkä vuoksi suhdeluvut eroavat hieman toisistaan. Toisaalta aineiston määriä vääristää myös käytetty rajausperuste: Pahoinpitelytuomioita on tilattu tuomioistuimittain 40 kappaletta, minkä vuoksi vanhimmat tuomiot on vilkkaammissa hovioikeuksissa annettu huomattavasti vuodenvaihteen jälkeen.

aineistossa. Esimerkiksi ikäkvalifiointiperustetta sovellettiin yhteensä 28 raiskaustuomiossa, joista 17:ssä syyte törkeästä raiskauksesta hyväksyttiin.

Törkeä pahoinpitely (RL 21:6)	Vakava seuraus	Raaka tai julma tekotapa	Hengenvaarallinen väline
Vakava seuraus	11/16	12/13	4/5
Raaka tai julma tekotapa	12/13	41/52	9/10
Hengenvaarallinen väline	4/5	9/10	71/97
Kolme kvalifiointiperustetta	1/2	1/2	1/2
Yhteensä	28/36	63/77	85/114

Taulukko 1: Kvalifiointiperusteiden soveltaminen pahoinpitelytuomioissa.

Törkeä raiskaus (RL 20:2)	Vakava seuraus	Raaka tai julma tekotapa	Nöyryyttävä tekotapa	Hengen- vaarallinen väline	Joukko- raiskaus	Lapsen- raiskaus
Vakava seuraus	1/2	2/2	0	1/1	0	0
Raaka tai julma tekotapa	2/2	7/13	-	5/6	1/1	3/4
Nöyryyttävä tekotapa	0	-	4/7	2/3	3/7	4/5
Hengen- vaarallinen väline	1/1	5/6	2/3	10/11	1/1	0
Joukko- raiskaus	0	1/1	3/7	1/1	6/7 ²⁶⁸	1/2
Lapsen- raiskaus	0	3/4	4/5	0	1/2	9/17
Yhteensä	4/5	18/26	13/22	19/22	12/18	17/28

Taulukko 2: Kvalifiointiperusteiden soveltaminen raiskaustuomioissa.

4.2 Vakava seuraus

4.2.1 Törkeä pahoinpitely

Pahoinpitely on kvalifioitunut törkeäksi seurauksen perusteella viimeisen viiden vuoden aikana varsin harvoin. Törkeästä pahoinpitelystä on tuomittu pelkkään seurauskvalifikaatioon nojautuen 11

²⁶⁸ Mukaan on laskettu myös tuomiot, joissa on sovellettu ainoastaan kärsimysperustetta.

ratkaisussa.²⁶⁹ 17 syyksi lukevassa tuomiossa on sovellettu sekä seurauskvalifikaatiota että jompaakumpaa toisesta perusteesta ja yhdessä ratkaisussa oli kyse kaikkien kvalifointiperusteiden täyttymisestä.²⁷⁰ Havainto ei kuitenkaan ole täysin odottamaton, sillä seurausrikoksiin liittyy erilaisia tulkinta- ja näyttöongelmia verrattuna tekorikoksiin: koska kvalifointiperuste edellyttää tiettyä seurausta, on myös syy-yhteyden²⁷¹ ja seuraustahallisuuden vaatimusten täytyttävä.

Esimerkiksi HHO:n ratkaisussa 18/146174 jäi näyttämättä, että tekijä oli tahallisesti aiheuttanut uhrille traumaattisen kovakalvonalaisen verenvuodon ja ohimolohkon takaosan aivoruhjeen, jotka sinänsä täyttävät tunnusmerkistön, eikä pahoinpitelyä pidetty törkeänä.²⁷² Ratkaisussa THO 18/104265 tunnusmerkistön täyttänyt seuraus ei johtanut tuomitsemiseen, sillä ruumiinvammoja saanut henkilö oli kaatunut selkää edellä portaisiin, mutta hän väitti kuitenkin tulleen työnnettyksi selästä. HO hyväksyi KO:n perustelut, joiden mukaan olisi varsin epätodennäköistä kaatua portaisiin selkää edellä silloin, kun myös työntäminen kohdistuu selkään.

Toisaalta, varsinkin kun perusteen edellyttämä seuraus liittyy lähtökohtaisesti fyysiseen väkivaltaan, jonka on oltava varsin voimakasta, täyttyy usein samanaikaisesti jokin muu helpommin näytettävissä oleva kvalifointiperuste.²⁷³ Sanottu ei kuitenkaan tarkoita sitä, etteikö käsillä oleva kvalifointiperuste olisi tarpeellinen; sen soveltamisalaan kuuluvat erityisesti teot, jotka eivät sinällään sisällä voimakasta – tai ollenkaan – väkivaltaa.

Tyypillisimpiä kvalifointiperusteen täyttäneitä seurauksia ovat kallon murtumat sekä aivovammat ja –verenvuodot, joista kaksi viimeistä on voitu katsoa joko vaikeaksi ruumiinvammaksi tai hengenvaaralliseksi tilaksi. Näkökyvyn aleneminen tai menettäminen on säännönmukaisesti katsottu vaikeaksi ruumiinvammaksi. Vaikeana ruumiinvammana on pidetty myös tahdosta riippumatonta keskenmenoa.

Vaasan hovioikeuden ratkaisussa 18/110895 oli kyse sekä vaikeasta ruumiinvammasta sekä raa’asta ja julmasta tekotavasta. Tapauksessa A oli repinyt B:tä hiuksista, lyönyt tätä nyrkeillä pään ja vatsan

---

²⁶⁹ HHO 18/116348, 18/116352, 18/127298, I-SHO 17/150980, 18/125759, RHO 17/149053, 18/154847 sekä THO 18/102761, 18/129991 ja 18/131218. Lisäksi HHO 18/129197 koski törkeän pahoinpitelyn yritystä.

²⁷⁰ Seuraus ja tekotapa: I-SHO 18/110774 ja 18/154945; RHO 17/149906, 17/141032, 17/140698 ja 18/132463; THO 18/112901 ja 18/155537; sekä VHO 16/116846, 16/118779, 16/119946 ja 18/110895. Seuraus ja väline: I-SHO 17/149998, RHO 18/110367, VHO 16/121882 ja 18/122976. Seuraus, tekotapa ja väline: I-SHO 18/110772.

²⁷¹ Syy-yhteydestä oli kyse ratkaisussa THO 18/101792, jossa pahoinpitelyä ei pidetty törkeänä.

²⁷² Tahallisuudesta oli kyse myös ratkaisussa I-SHO 18/154314, jossa uhri oli sokeutunut ilmakiväärillä ampumisen seurauksena.

²⁷³ Koska raa’asta ja julmasta tekotavasta aiheutuu usein vakavia seurauksia, voidaan kääntäen todeta, että vakavat seuraukset on usein aiheutettu raa’alla tai julmalla teolla.

alueella, potkaisemalla tätä ainakin kerran häpyluun alueelle sekä kuristanut tätä seurauksena tajunnan menettäminen. Tekotapakvalifikaation soveltaminen on etenkin kuristamisen vuoksi ymmärrettävää, mutta ratkaisussa olennaisempaa on B:lle koituneen keskenmenon katsominen vaikeaksi ruumiinvammaksi. Vaikka raskaus oli alkuvaiheessa, liittyi keskenmenoon kipua ja verenvuotoa. Koska tapaukseen soveltui kaksi kvalifiointiperustetta, pahoinpitelyä oli jatkettu pakoyrityksistä huolimatta ja B:hen oli kohdistettu tämän henkeen ja terveyteen kohdistuvia uhkauksia, täyttyi myös kokonaistörkeyden vaatimus, ja A tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä.

Aineiston ratkaisuissa on ainoastaan yksi vakavaa fyysistä sairautta koskeva tapaus HHO 18/116352²⁷⁴, joka sekin koski HI-viruksen tartuttamista, jonka rikosoikeudellinen asema on ollut vakiintunut jo pitkään. Sen sijaan mielenkiintoisempi on RHO:n ratkaisu 17/140698, joka koskee sekä ilman väkivaltaa tehtyä törkeää pahoinpitelyä että puhtaasti psyykkistä sairautta. RHO:n ratkaisu on merkittävä niin perheväkivallan kuin myös psyykkisen väkivallan kannalta. Lapsen kehitykseen kohdistuvia loukkauksia on pystyttävä tulkitsemaan tarpeen vaatiessa myös törkeänä pahoinpitelynä, mikä onkin otettu huomioon lainkohdan muotoilussa.

Tapauksessa tapahtuma-aikaan 2-9 –vuotiaan C:n äiti A ja isäpuoli B olivat jättäneet C:n vuosien ajan toistuvasti yksin kotiansa tai rappukäytävään, jättäneet tämän huomiotta ja laiminlyöneet täysin tämän hampaiden hoidon. Väkivallattoman pahoinpitelyn seurauksena C:lle oli aiheutunut post-traumaattinen stressireaktio ja monimuotoisia sekä myös tulevaisuuteen vaikuttavia pitkäkestoisia psyykkisiä oireita, joita pidettiin vakavina sairauksina. Sen sijaan laiminlyönnistä johtuneita hammasvaurioita ei pidetty vakavana ruumiinvammana. Teko oli myös erityisen julma. Menettelyn keston ja tulevaisuuteen kohdistuvien vaikutusten vuoksi pahoinpitelyä pidettiin myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä.

Tutkimuksen kannalta on valitettavaa, ettei aineistoon päätynyt merkittäviä linjanvetotapauksia, jossa syyte olisi hylätty seurauksen riittämättömyyden vuoksi.²⁷⁵ Maininnan arvoinen on kuitenkin erityisesti THO:n ratkaisu 18/150578, jossa korvan irtoamista ei pidetty vaikeana ruumiinvammana, sillä käsillä ei ollut hengenvaara eikä vammasta aiheutunut pitkäaikaista hoitosuhdetta tai merkittävää invaliditeettia.²⁷⁶ Ratkaisussa THO 18/150982 HO hyväksyi KO:n perustelut, joiden mukaan yhden silmän sumentumista ja traumaperäistä stressihäiriötä ei voitu pitää tunnusmerkistön mukaisina seurauksina, mikä vastaa myös vakiintunutta oikeuskäytäntöä. Hengenvaaralliseen tilaan on otettu kantaa ratkaisussa VHO 16/116846. Tapauksessa päähän kohdistuneista potkuista aiheutunut tila ei ollut hengenvaarallinen, sillä KO:n perusteluiden mukaan, vaikka vaara uhrin menehtymiselle oli

²⁷⁴ Korkein oikeus on antanut asiassa valitusluvan koskien näytön arviointia. (KKO VL:2019-6)

²⁷⁵ Ks. VHO 17/138712, jossa ruhjevammaa silmän yläpuolella ja kaulan hiertymiä ei pidetty vaikeina ruumiinvammoina sekä VHO 18/144366, jossa pysyvää arpea ei pidetty pelkästään kosmeettisuutensa vuoksi vaikeana ruumiinvammana.

²⁷⁶ Oikeuskäytännössä vaikeaksi ruumiinvammaksi on katsottu silmän kaltaisten aistielinten menettäminen, mihin korvan repeäminen ei kuulon säilymisen vuoksi ainakaan suoraan rinnastu.

olemassa, parantui hän kuitenkin pääosin leikkaushoidon ansiosta. Perusteluista ei kuitenkaan ilmene, kuinka todennäköinen seuraus uhrin kuolema olisi ollut ilman sairaalahoitoa. Mikäli uhri olisi todennäköisesti menehtynyt ilman kiireellistä leikkaushoitoa, olisi hengenvaarallinen tila ollut käsillä.²⁷⁷

4.2.2 Törkeä raiskaus

Seurauksen kytkeminen tekorikoksena pidettävän raiskauksen rikostunnusmerkistöön saattaa herättää kysymyksen seksuaalisen itsemääräämisoikeuden vähättelemisestä, kun törkeäksi katsominen edellyttää pahoinpitelymäisiä ruumiilliseen koskemattomuuteen kajoavia piirteitä. Seuraukseen on kuitenkin vedottu 89 tapauksen otoksessa ainoastaan viidesti, joista kolmessa on lisäksi sovellettu vähintään yhtä muuta kvalifiointiperustetta.²⁷⁸ Tästä voidaan tehdä kaksi tärkeää huomiota: Seuraus ei ole yleisesti sovellettava kvalifiointiperuste, vaan ennemminkin viimeinen vaihtoehto tapauksissa, joissa esimerkiksi erityisen raaka tekotapa ei ole käsillä. Toiseksi seurauksvalifikaation säätäminen on mahdollistanut törkeän pahoinpitelyn yhdistämisen törkeään raiskaukseen siten, että jo pelkän rikosnimikkeen perusteella itse asiassa paheksuttavampana teossa on pidettävä seksuaaliseen itsemääräämisoikeuteen puuttumista eikä sen pahoinpitelyelementtiä.²⁷⁹

Myös aineiston tapauksissa aiheutuneista vakavista seurauksista voidaan tehdä päätelmä, jonka mukaan kvalifiointiperuste soveltuu raiskausrikoksiin jopa täysin muuttamattomana kopioituna pahoinpitelytunnusmerkistöstä myös lain tulkinnan osalta. Erityisesti sukupuolitaudit ovat raiskausrikoksille ominaisia vakavia sairauksia, joskin ne voivat olla seurausta myös terveyteen kohdistuvasta rikoksesta. Tunnusmerkistön onkin yhdessä ratkaisussa täyttänyt sukupuoliyhteydessä tarttunut klamydia.²⁸⁰ Raiskauksille ominaiset vaikeat ruumiinvammat taas kohdistunevat lähtökohtaisesti sukupuolieliimiin ja peräaukkoon. Vaikeaksi ruumiinvammaksi on katsottu esimerkiksi peräaukon vauriosta aiheutunut ulosteenpidätyskyvyttömyys, jota ei voi kirurgisesti korjata.²⁸¹ Sen sijaan hengenvaarallinen tila lienee korostetusti raiskauksen pahoinpitelyulottuvuuteen liittyvä seuraus, jonka perusteella tekijä voidaan vakavimmillaan tuomita raiskauksen lisäksi törkeästä pahoinpitelystä tai jopa tapon yrityksestä. Eräässä hovioikeuden

---

²⁷⁷ Mikäli uhri olisi todennäköisesti menehtynyt ilman leikkaushoitoa, olisi hengenvaarallinen tila ollut käsillä. Ks. konkreettisesta vaarasta jakso 3.4.2. Hovioikeudessa oli ratkaistavana vain kysymys vahingonkorvauksen määrästä.

²⁷⁸ Kahdessa tapauksista sovellettiin seurauksen ohella tekotapakvalifikaatiota ja yhdessä välinekvalifikaatiota.

²⁷⁹ Ks. HO #1, jossa raiskaustunnusmerkistön täytti leukaluun murtuminen.

²⁸⁰ HO #2.

²⁸¹ HO #3.

ratkaisussa hengenvaarallinen tila oli aiheutunut sinänsä yhteisymmärryksessä aloitetun sukupuoliyhteyden kesken alkaneesta kuristamisesta, jonka seurauksena uhri oli menettänyt tajuntansa ja saanut vaikean aivovamman.²⁸²

4.3 Raaka tai julma tekotapa

4.3.1 Törkeä pahoinpitely

Aineiston tuomitsemiseen johtaneista tuomioista 41:ssä (noin 20 % koko pahoinpitelyaineistosta) sovellettiin ainoastaan tekotapakvalifikaatiota.²⁸³ 22 ratkaisussa törkeästä pahoinpitelystä tuomittiin kahden tai kolmen kvalifointiperusteen nojalla.²⁸⁴ Esityötasolla käsillä oleva peruste eroaa kahdesta muusta esitettyjen esimerkkien osalta huomattavasti. Kun seuraus- ja tekovälinekvalifikaatioiden kohdalla hallituksen esitöissä luetellaan muutamia esimerkkejä ja soveltamisohjeita, kiinnittyy tekotapa erityisesti kahteen tyyppitekemuotoon: erityisen raakaa on maassa olevan (päähän) potkiminen ja erityisen julmaa on puolustuskyvyttömän pahoinpiteleminen.²⁸⁵ Tutkimuksen vähiten hedelmällinen tulos lienee se, että valtaosa törkeistä tekotapapahoinpitelyistä on kuin suoraan esitöistä. Toinen huomio koskee ”vivahte-eron” tekemistä: Raakaa ja julmaa tekotapaa on hyvin harvassa ratkaisussa eritelty. Sen sijaan, että teko olisi raaka *tai* julma, on tekoa kuvailtu säännönmukaisesti *raa’aksi ja* julkaksi riippumatta teon luonteesta, mikä johtuu tosin joissain tapauksista siitä, että maassa oleva henkilö on katsottu myös puolustuskyvyttömäksi. Toisaalta teko on voinut olla niin moninainen, että sitä on siitä syystä pidetty kokonaisuutena arvioiden sekä raakana

---

²⁸² HO #4.

²⁸³ HHO 18/110936, 18/116383, 18/116751, 18/121508, 18/127960, 18/132492, 18/138243, I-SHO 17/137633, 17/149653, 18/100937, 18/101730, 18/108356, 18/109702, 18/125629, 18/127481, 18/128635, 18/138559, 18/143609, 18/154587, RHO 17/139459, 17/153129, 17/153313, 18/110852, 18/116881, 18/121312, 18/123125, 18/128234, 18/138419, 18/147502, 18/149686, THO 18/101528, 18/114300, 18/114384, 18/119396, 18/120396, 18/120670, 18/138558, 18/143884, 18/150479, 18/156535, VHO 16/119519, 16/122021, 17/150031, 18/107837 18/110504, 18/111317, 18/114270, 18/117370, 18/124803, 18/144007 ja 18/154015.

²⁸⁴ Tekotapa ja seuraus: I-SHO 18/110774 ja 18/154945; RHO 17/140698, 17/141032, 17/149906 ja 18/132463; THO 18/112901 ja 18/155537; sekä VHO 16/116846, 16/118779, 16/11994, ja 18/110895. Tekotapa ja väline: HHO 18/129609, I-SHO 17/149778 ja 18/125080, VHO 16/119901, 18/119096 18/135197 ja 18/144366, RHO 17/140998 sekä THO 18/123918. Tekotapa, seuraus ja väline: I-SHO 18/110772.

²⁸⁵ HE 94/1993 vp, v. 96.

että julmana.²⁸⁶ Tässä jaksossa käsitellään edellä mainituista syistä pääsäännöstä poikkeavia hovioikeuksien ratkaisuja.

Jalkaan on raakuuden kontekstissa voitu rinnastaa erilaiset lyömäaseet, mikä on luontevaa varsinkin silloin, kun kyseessä olevalla välineellä saadaan kohdistettua päähän suurempi osumapaine joko välineen varren, osumapinta-alan tai materiaalin vuoksi. Potkimiseen on vähintään yhtä vaarallisena rinnastettu esimerkiksi metalliputkella (RHO 18/132463)²⁸⁷, harjanvarrella (I-SHO 18/109702), halolla (RHO 17/139459) ja kumivasaralla (VHO 18/117370) lyöminen iskujen kohdistuessa uhrin pään alueelle.²⁸⁸ Sen sijaan nyrkillä lyöminen ei ole tehnyt teosta erityisen raakaa, olkoonkin, että uhri on maannut maassa (I-SHO 18/108356, RHO 18/116881, THO 18/150479, VHO 18/111317).

Kidutus kuuluu luonnollisesti tekotapakvalifikaation soveltamisalaan.²⁸⁹ Raakoina on monessa tapauksessa myös pidetty tekoja, joihin sisältyy useita välineitä tai tekijöitä.²⁹⁰ Esimerkiksi ratkaisussa VHO 18/124803 erityisen raaka ja julmaksi katsottiin se, että kaksi tekijää oli työntänyt tuoliin sidotun uhrin peräaukkoon lasinsirpaleen ja virtsannut tämän päälle. Tapauksen teot eivät välttämättä olisi erikseen täyttäneet tunnusmerkistöä, mutta kokonaisuutena arvioituna tekoa pidettiin erityisen raakana ja julmana törkeänä pahoinpitelynä.²⁹¹

Puolustuskyvyttömyyden edellytys ei lähtökohtaisesti täyty pelkästään maassa makaamisen vuoksi, vaan ollakseen erityisen *julmaa*, tulisi maassa makaamisen lisäksi puolustuskyvyttömyydestä esittää

---

²⁸⁶ Ks. esim. VHO 18/144007, jossa kahden henkilön suorittama pahoinpitely koostui muun muassa kasvoihin lyömisestä nyrkein ja pullolla, vyöllä kuristamisesta ja puukon kahvaosalla lyömisestä. Tekoa pidettiin kokonaisuudessaan erityisen raakana ja julmana, vaikka yksikään teosta ei sinänsä yksinään riittänyt täyttämään tunnusmerkistöä.

²⁸⁷ Tapaus oli aineistossaan harvinainen tekotavan erittelyn vuoksi. Ratkaisussa on todettu yhtäältä, että metalliputkella lyöminen on erityisen raakaa; toisaalta erityisen julmuuden edellytys ei täytynyt, sillä puolustuskyvyttömyydestä ei ollut maassa olemisesta huolimatta näyttöä.

²⁸⁸ Ks. I-SHO 18/138559, jossa massaltaan kolmen kilogramman suuruisen urheiluvälineen (”Twister-jousta”) käyttämistä lyömäaseena ei pidetty potkimiseen rinnastettavana.

²⁸⁹ Ks. THO 18/138558, jossa uhriin oli kohdistettu niin sanottu vesikidutus, joka perustuu keinotekoisien hukkumisrefleksin aiheuttamiseen kaatamalla uhrin pyyhkeellä peitetyille kasvoille vettä. Tekoa pidettiin erityisen julmana. Ks. myös VHO 18/144366, jossa uhria oli muun muassa poltettu kuumennetulla rautaputkella.

²⁹⁰ Lappi-Seppälä ym. 2009, s. 490.

²⁹¹ Ks. myös esim. VHO 18/119096, jossa tekoon kuului lyöntejä niin nyrkein kuin useilla tylpillä esineillä, potkuja, viiltelyä ja polttamista. Uhri oli kahteen tekijään nähden puolustuskyvytön, ja väkivalta oli vakavaa. Tapauksessa täyttyi myös tekovälinekvalifikaatio.

lisänäyttöä, tai teon on kohdistuttava esimerkiksi sammuneeseen²⁹², sidottuun²⁹³ tai muuten liikuntarajoitteiseen²⁹⁴ uhriin. Nukkuvan henkilön pahoinpiteleminen ei sen sijaan tee teosta vielä välittömästi erityisen julmaa. Esimerkiksi ratkaisussa VHO 18/117370 katsottiin, että alun perin nukkuva henkilö ei ollut enää herättyään tunnusmerkistön tarkoittamalla tavalla puolustuskyvytön. Toiseen lopputulokseen päädyttiin ratkaisussa I-SHO 18/109702, jossa toisaalta tekijöitä oli kaksi ja uhri oli myös menettänyt välillä tajuntansa, mistä syystä tekoa pidettiin myös kokonaisuutena arvostellen törkeänä. Tunnusmerkistö erityisen julmuuden osalta on usein täytynyt silloin, kun pahoinpitelyn edetessä uhri on hänet kaatamalla maahan *saatettu* puolustuskyvyttömäksi.²⁹⁵

4.3.2 Törkeä raiskaus – raaka, julma tai nöyryyttävä tekotapa

Tekotapakvalifikaatiokvalifikaatiota sovelletaan aineiston perusteella raiskaustuomioissa huomattavasti useimmin. Raan tai julman tekotavan vuoksi raiskausta pidettiin törkeänä 18 tapauksessa 26:sta, ja törkeän raiskaustunusmerkistön omaan nöyryyttävyyssedellytykseen vedottiin 22 tapauksessa menestyksekkäästi 13 kertaa. Yhteensä perustetta sovellettiin näin ollen 95 tapauksen tapausaineistossa 48 kertaa, joista tuomioon törkeästä raiskauksesta päädyttiin 31 ratkaisussa. Ratkaisuille on korkeimman oikeuden tuomioiden tapaan tyypillistä, ettei tekotapoja ole juurikaan eritelty, mikä hankaloittaa osaltaan kvalifiointiperusteen tulkintakäytännön vertailua pahoinpitelyn ja raiskauksen välillä.²⁹⁶

Yksi erityisen julmuuden tyypillisimmistä ilmenemismuodoista on teon kohdistuminen puolustuskyvyttömään uhriin. Raiskausrikosten osalta erityisen julmuuden edellyttämä puolustuskyvyttömyys johtaa mielenkiintoiseen tulkintakysymykseen, sillä myös yksi perusmuotoisen raiskauksen tekotavoista on puolustuskyvyttömän uhrin tilan hyväksikäyttö. Lähtökohtaisesti erityistä julmuutta ei voitaisikaan soveltaa näihin hyväksikäyttöraiskauksiin, vaan

---

²⁹² Ks. esim. VHO 18/114270, jossa sammunut henkilö sytytettiin tuleen. Teko oli myös erityisen raaka.

²⁹³ Ks. esim. VHO 16/119946, jossa puolustuskyvyttömäksi katsottiin uhri, jonka käsien päällä tekijä istui. Ks. sitomisesta myös esim. THO 18/120396, jossa pahoinpitelyyn liittyi lisäksi kidutuksen piirteitä.

²⁹⁴ Ks. esim. RHO 17/139/459, jossa puolustuskyvyttömänä pidettiin pahoinpitelyn kohdetta, jonka toinen käsi oli ollut kantositeessä.

²⁹⁵ Ks. I-SHO 17/137633 ja 18/101730, joissa puolustuskyvyttömänä pidettiin uhria, jota lyötiin useita kertoja pesäpallomailalla maassa maatessaan. Ensimmäisessä tapauksessa puolustuskyvyttömyys johtui siitä, että uhri oli vasta joidenkin lyöntien jälkeen kaatunut maahan, mikä osoitti hänen puolustuskykynsä tulleen murretuksi; toisessa tapauksessa taas puolustuskyvyttömyys johdettiin uhrin epäonnistuneista yrityksistä paeta tilanteesta.

²⁹⁶ Mikäli syyksi on luettu kaikki kolme tekotapaa, on tapaus otettu huomioon ensimmäisessä laskelmassa. Toisin sanoen 22 tapauksessa viitattiin ainoastaan erityisen nöyryyttävään tekotapaan.

niiden osalta tulisi tukeutua muihin kvalifointiperusteisiin.²⁹⁷ Erityinen julmuus liittyykin erityisesti RL 20:1 1 momentin mukaisiin raiskauksiin, joissa sukupuoliyhteyteen on päästy väkivaltaa tai sen uhkaa käyttämällä. Esimerkiksi VHO:n ratkaisussa 18/141357²⁹⁸ tekoa pidettiin erityisen julmana, kun uhri oli saatettu vakavalla väkivallalla puolustuskyvyttömään tilaan.²⁹⁹ Julmana on myös pidetty sidotun uhrin raiskaamista³⁰⁰ sekä erilaisiin asentoihin taivuttamista³⁰¹.

Erityistä raakuutta on tulkittu raikausten osalta pahoinpitelyjen tapaan, eikä erityisen raakaan tekemuotoon liity juurikaan raiskauksille ominaisia piirteitä: Ainoana aineistossa ilmenneenä tekotapana voidaan mainita sukupuoliyhteyteen perinteisesti soveltumattomien esineiden käyttäminen.³⁰² Erityistä raakuutta ilmentää erityisesti karkea ja tarpeeton väkivalta, ja kuten pahoinpitelyjen osalta on todettu, on sen eräänä tyyppimuotona raiskauksissakin kuristaminen.³⁰³ Vaikka erityisen raakuden toisena mittapuuna käytetty päähän potkiminen ei ole raiskauksiin tyypillisesti liittyvä tekemuoto, on väkivallan oltava siihen rinnastuvaa; erityistä raakuutta ei ole väkivallan voimakkuuden osalta sovellettu tältääkään osin pahoinpitelyistä eroavalla tavalla. Esimerkiksi nurkassa istuneen uhrin lyömistä ja potkimista ei ratkaisussa HO #12 pidetty erityisen raakana, kun taas tapauksessa HO #13 metalliputkella päähän lyöminen täytti tunnusmerkistön.

Tekotapakvalifointiperusteeseen lisätty nöyryyttävä tekotapa on vertailun kannalta huomattavan tärkeä, sillä sen soveltamiskäytäntöä tulkitsemalla voidaan vastata kysymykseen, ovatko törkeän raiskauksen tunnusmerkistöön tehdyt lisäykset riittäviä kattamaan kaikki raiskauksille ominaiset piirteet. Nöyryyttävyys liittyy raakuutta ja julmuutta enemmän teon psyykkiseen puoleen; teolta ei edellytetä sen aiheuttavan kipua tai pakenemismahdollisuuksien poissaoloa. Esitöissä ja oikeuskirjallisuudessa erityisen nöyryyttäviä tekoja ovat ruumiineritteiden käyttäminen, sadomasokistinen toiminta sekä teon altistaminen muiden nähtäväksi.³⁰⁴ Nämä tekemuodot ovat

---

²⁹⁷ Ojala 2014, s. 123.

²⁹⁸ Julkinen osa.

²⁹⁹ Kokonaistörkeyden osalta HO toteaa, että raikausta edeltänyt väkivalta ja uhkaukset olivat itsessään niin vakavia, että menettely oli kokonaisuutena arvostellen törkeä. Vrt. HO #8, jossa erityisen julmana pidettiin liikuntakyvyttömän ja avunpyyntöihin kykenemättömän henkilön raiskaamista. Tekoon liittyi myös kolme erilaista tunkeutumistekoa, mutta toisaalta ne otettiin huomioon vasta kokonaistörkeyttä arvioitaessa.

³⁰⁰ VHO 18/118804 (julkinen osa), HO #5 ja HO #6.

³⁰¹ HO #5.

³⁰² Pahoinpitelyissä erityisestä raakuudesta on merkinä käytettyjen välineiden lukuisuus. Lappi-Seppälä ym. 2009. Ks. esim. HO #15.

³⁰³ HO #4 HO #9, HO #10 ja HO #11.

³⁰⁴ HE 6/1997 vp, s. 174 ja Ojala 2014, s. 125—126.

myös hovioikeuskäytännössä yleisiä. Erityisen nöyryyttävyyden sovellettavuutta kuitenkin vähentää se seikka, että raiskaus on tekona jo lähtökohtaisesti nöyryyttävä. Edes teon takana oleva nöyryytysmotiivi ei itsessään tee teosta *erityisen* nöyryyttävää.³⁰⁵ Erityinen nöyryyttävyys ei ole aineistonkaan perusteella kaikista helpoiten täyttyvä kvalifiointiperuste: 10 ratkaisussa 22:sta on koko syyte hylätty tai tekoa ei ole pidetty erityisen nöyryyttävänä.

Ruumiineritteiden ja muiden syömäkelvottomien aineiden syömiseen pakottaminen on ilmeisen nöyryyttävää.³⁰⁶ Sadomasokismiin ja eritteisiin voidaan niiden objektiivisesti arvioidun epätyypillisen luonteen vuoksi rinnastaa tekovälineet, jotka eivät täytä erityiseltä raakuudelta edellytettyä väkivaltaisuutta: erityisen nöyryyttävänä on pidetty esimerkiksi lopulta syötäväksi valmistetun ruokamakkaran ja mopinvarren pään käyttämistä tekovälineenä.³⁰⁷ Sen sijaan erityisen nöyryyttävänä ei pidetty esimerkiksi lääkkeiden työntämistä uhrin nieluun.³⁰⁸ Tekijän ja uhrin sukupuolelle ei ole annettu nöyryyttävyyсарvioinnissa merkitystä. Kolmessa tapauksessa ei pidetty erityisen nöyryyttävänä, että tekijä oli uhrin kanssa samaa sukupuolta.³⁰⁹

Tapahtumapaikalle ja tekoa todistavien henkilöiden piirille voidaan aineiston ratkaisujen perusteella asettaa joitakin lisäedellytyksiä nöyryyttävyyshedellytyksen täyttymiseksi. Ei riitä, että raiskaus toteutetaan paikassa, jonne on vapaa pääsy, vaan teon on *de facto* pitänyt olla muiden kuin sukupuoliyhteyteen osallistuvien³¹⁰ nähtävissä. Esimerkiksi pelkästään se, että teko tapahtui metsätien varrella, ei tehnyt teosta erityisen nöyryyttävää, sillä teolla ei ollut silminnäkijöitä.³¹¹ Sen sijaan tunnusmerkistö on täyttynyt muun muassa julkisessa liikennevälineessä sekä uhrin poikaystävän nähden tapahtuneiden raiskausten osalta.³¹² Erityisen nöyryyttävinä voidaan pitää myös raiskauksia, jotka valo- tai videokuvataan.³¹³

---

³⁰⁵ HO # 22 ja HO #23, joissa teon tarkoitus oli nöyryyttää uhria.

³⁰⁶ HO #16 sekä HO #17, jossa uhri pakotettiin syömään ihmisen ulostetta.

³⁰⁷ HO #18 sekä HO #19, jossa teko myös kuvattiin.

³⁰⁸ HO #20.

³⁰⁹ HO #35, HO #36 ja HO #37.

³¹⁰ Se, että raiskaukseen osallistuvat henkilöt näkevät tilanteet, sisältyy luonnollisesti joukkoraiskauskvalifikaatioon. Jos raiskaukseen osallistuvia muita tekijöitä on kuitenkin huomattavasti kahta enemmän, voinee samanaikaisesti täytyä sekä joukko- että nöyryytysedellytys.

³¹¹ HHO 18/140637 (julkinen osa). Myös HO #24, jossa teko ei ollut erityisen nöyryyttävä, koska sen tekopaikkana ollut julkinen paikka oli ollut riittävän suojaisa katseilta.

³¹² HO #25 ja HO #26. Myös VHO 18/141357 (julkinen osa).

³¹³ HO # 19 ja HO # 27.

Rajanvetotapauksena erityisen nöyryytyksen osalta voidaan mainita VHO:n ratkaisu 18/141357³¹⁴. Toisin kuin käräjäoikeus, hovioikeus piti erityisen nöyryyttävänä sitä, että raiskaus oli tapahtunut uhrin kotona kahden hänen läheisen ihmisen tekemänä, joista toinen oli hänen entinen seurustelukumppaninsa. Nöyryyttävyyttä lisäsi se, että raiskauksen uhri oli riisuttu alasti aikaisemmin pahoinpitelyssä käytetyillä saksilla. Tapauksessa täyttyi myös joukkokokvalifiointiperuste, mutta tekoa ei pidetty erityisen tuntuvaan kärsimystä aiheuttavana.

HO on päätenyt mielenkiintoiseen tulkintaratkaisuun teolta edellytettävän katselun osalta. Kun lain esitöissä todetaan, että erityisen nöyryyttävänä pidetään muun muassa raiskauksen altistamista uhrin läheisten katseille,³¹⁵ lieenee läheisellä kuitenkin tarkoitettua muuta kuin raiskaukseen osallistuvaa henkilöä. Vaikka raiskaus on lähtökohtaisesti aina nöyryyttävä rikos, johtaisi nyt käsillä olevan HO:n ratkaisun käyttäminen tulkintaohjeena siihen, että vähintään kolmasosa raiskauksista olisi lähtökohtaisesti törkeitä pelkästään osapuolten välisen läheisen suhteen perusteella, mikä ei ole esitöissä esitetyn tunnusmerkistön täyttymisen poikkeuksellisuuden taikka rikosten törkeys porrastuksen tarkoituksen mukaista.³¹⁶ Näin ollen HO:n ratkaisu on tekoa todistavien henkilöiden arvioinnin osalta altis kritiikille.

4.4 Hengenvaarallinen väline

4.4.1 Törkeä pahoinpitely

Pelkkää tekovälinekvalifikaatiota soveltaen tekijä tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä 71 tapauksessa.³¹⁷ Muut ratkaisut mukaan lukien on seurauskvalifikaation ja kokonaistörkeyden katsottu

---

³¹⁴ Julkinen osa.

³¹⁵ HE 6/1997 vp, s. 174.

³¹⁶ Vuonna 2012 julkaistun selvityksen mukaan 34,7 % raiskauksen tekijöistä on uhrin puoliso tai seurustelukumppani ja 3,3 %:ssa tapauksista uhrin sukulainen. OMJU 13/2012, s. 55—56. Tämän lisäksi varsin yleisiä ovat myös uhrin kotona tapahtuneet raiskaukset: vuonna 2017 poliisin tietoon tulleista tapauksista 66 % tapahtui yksityisasunnossa, mitä lukua ei ole kuitenkaan tarkemmin eritelty. Niemi ym. 2018, s. 90.

³¹⁷ HHO 18/110080, 18/110984, 18/112927, 18/115792 (yritys), 18/118486 (yritys), 18/120722, 18/121796, 18/122038, 18/127425 (yritys), 18/130018, 18/135054 (KKO VL:2019-16), 18/139197, 18/140214, 18/143060, 18/144448, 18/146732, I-SHO 18/104789, 18/113353, 18/115162, 18/116705, 18/138709, 18/142629, 18/149856, 18/150543 (yritys), 18/150771, 18/154095, 18/155077, RHO 17/134501, 17/143921, 17/146895, 17/148284, 17/148842, 17/149235, 17/150866, 18/101467, 18/106226, 18/113180, 18/118256, 18/120999, 18/123313, 18/127868, 18/130044, 18/151501, 18/153318, 18/155266, THO 18/100965, 18/103228, 18/106574, 18/106942, 18/107866, 18/110748 (yritys), 18/122509, 18/124609, 18/128183, 18/129192, 18/135395, 18/135502, 18/142657, 18/150578, VHO 16/105283, 16/108201, 16/109471, 16/119011, 16/119764, 16/121334, 16/129424, 17/149047, 18/117333, 18/127722, 18/146140 ja 18/146884.

täyttyneen 87 tapauksessa.³¹⁸ Näin ollen 149 syyksi lukevasta tuomiosta noin 59 %:ssa on käytetty hengenvaarallista välinettä.³¹⁹ Puukottaminen on aineiston perusteella selvästi yleisin törkeän pahoinpitelyn tekotapa, kun taas ampuma-aseita on käytetty suhteellisen harvoin. Välineellisille pahoinpitelyille ominaista on tekojen yhteys tapon yritykseen: kymmenessä aineiston ratkaisussa, jossa tekijä tuomittiin törkeästä pahoinpitelystä syytteenä olleen tapon yrityksen sijasta, kaikkiin sovellettiin välinekvalifikaatiota.

Yleisimpiä tekovälineitä ovat puukot sekä kääntö- ja leipäveitset. Kvalifiointiperusteen täyttymiseen ei ole lähtökohtaisesti vaikuttanut, onko vamma saatu aikaan pistämällä tai viiltämällä: riittävää on välineen käyttäminen väkivaltaisesti. Toisin sanoen toisin kuin raiskauksessa, riittävää ei ole välineellä uhkaaminen. Toisaalta kokonaistörkeyden täyttyminen on usein riippuvuussuhteessa haavan laadun ja sijainnin kanssa. Esimerkiksi pään ja sisäelinten alueelle kohdistuvat välinepahoinpitelyt on helposti arvosteltu kokonaisuutenakin törkeiksi.³²⁰

Esimerkiksi ratkaisussa I-SHO 18/142629 pahoinpitelyn uhria oli pistetty tarkemmin määrittelemättömällä teräaseella alaselkään aiheuttamatta vakavampia vammoja. Pistohaava oli suuruudeltaan 2-3 senttimetriä leveä ja noin etusormen syvyinen. Lääkärintodistuksen mukaan puukotus oli kuitenkin henkeä uhkaava, sillä se kohdistui alueelle, jossa sijaitsee suuria verisuonia ja elintärkeitä sisäelimiä. Vaikka voimakkuudeltaan tavanomaisia iskuja oli vain yksi, katsottiin lyönnin olleen potentiaalisesti niin vaarallinen, että teko oli myös kokonaisuutena arvioiden törkeä. Törkeyteen vaikutti myös teon motiivittomuus sekä sen kohdistuminen ”lähes” vieraaseen henkilöön.

Teräaseen määritelmän kannalta mielenkiintoisimmat ratkaisut koskevat tapauksia, joissa tekijä on käyttänyt pahoinpitelyyn kirveen hamaraa. Intuitiivisesti on selvää, ettei lyömäominaisuuksiltaan ennemminkin lekaa kuin kirveen terää muistuttava kirveen takaosa voisi tulla tulkituksi teräaseena, vaan teräaseeseen *rinnastettavana* hengenvaarallisena välineenä. Useimmissa ratkaisuissa hamara

---

³¹⁸ Väline ja seuraus: I-SHO 17/149998, RHO 18/110367, VHO 16/121882 ja 18/122976. Väline ja tekotapa: HHO 18/129609, I-SHO 17/149778, 18/125080, VHO 16/119901, 18/119096 18/135197, 18/144366, RHO 17/140998 sekä THO 18/123918. Väline, tekotapa ja seuraus: I-SHO 18/110772.

³¹⁹ Poliisin tietoon tulleista törkeistä pahoinpitelyistä noin 48 %:ssa on käytetty teräasetta ja 3 %:ssa ampuma-asetta. Näsi ym. 2018, s. 63.

³²⁰ Ks. päähän kohdistuneista veitseniskuista esim. VHO 16/119764, 16/121334 sekä RHO 18/155266, ja sisäelimiä vaarantavista veitseniskusta HHO 18/135054 (KKO VL:2019-16). Vrt. THO 18/150967 ja 18/105362, joissa vähäisiksi jääneiden kaulalla sijaitsevien vammojen vuoksi tekijät syyllistyivät ainoastaan tavalliseen pahoinpitelyyn. Ks. THO 18/100165, jossa teko ei ollut törkeä veitseniskujen kohdistuttua alueelle, jolla ei sijaitse elintoiminnolle tärkeitä elimiä, sekä THO 18/101690 ja I-SHO 18/115389, joissa raajoihin kohdistuneita teräaseella tehtyjä pahoinpitelyitä ei pidetty törkeinä.

onkin rinnastettu teräaseeseen.³²¹ Täysin päinvastaisessa ratkaisussa THO 18/127318 asiaa on käsitelty perusteellisesti: Tuomion perustelujen mukaan kirves on teräase ainoastaan sen terän osalta, minkä vuoksi on selvää, ettei teräaseen määritelmää täytä esimerkiksi kirveen varsi tai hamara. Toisin sanoen epätyypilliseen tapaan käytettynä asettakaan ei pidetä aseena.³²² Hamaraosan teräaseeseen rinnastuvuus edellyttää perustelujen mukaan, että kirves on käyttötarkoituksensa vuoksi ”tai muutoin” aseena kaltainen. Koska tapauksessa esitetyn selvityksen mukaan kirves oli tarkoitettu sisätiloissa takkapuiden pilkkomiseen, ei hamaraosaa pidetty teräaseeseen rinnastuvana hengenvaarallisena välineenä – toisenlaiseenkin ratkaisuun oltaisiin voitu päätyä. Valinnalla teräaseen ja siihen rinnastettavan hengenvaarallisen välineen välillä ei kuitenkaan ole käytännössä merkitystä, sillä kirveen teräosa voidaan ottaa huomioon erityisesti tarkastellessa kokonaistörkeyden täyttymistä: vaikka lyömiseen käytettäisiinkin kirveen ei-terävää päätä, päädytään etenkin uhrin puolustautuessa helposti tilanteeseen, jossa kirveen uhriin osuva osa on sattumanvarainen.³²³ Pienikin muutos etenkin painavan kirveen liikeradassa tai kohteen sijainnissa voi aiheuttaa syviäkin viiltohaavoja teräosan osuessa ihoon, minkä vuoksi hamarapuolellakin lyötynä kirveen vaarallisuutta tulisi lähtökohtaisesti arvioida kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana.³²⁴

Teräaseeseen rinnastuvuuden tulkinta on myös erityisesti rikkoutuneen lasin osalta aiheuttanut oikeuskäytännössä tulkintavaikeuksia.³²⁵ Vaikka (kumotun) teräaselain 4 §:n mukaan edes tavanomaista välinettä ei saanut kantaa julkisella paikalla, mikäli se soveltui terveyteen kohdistuvan rikoksen tekemiseen, ja vaikka oikeuskirjallisuudessa on omaksuttu kanta, jonka mukaan yleisvaaralliset, erityisesti pahoinpitelytarkoitukseen muunnellut esineet voidaan rinnastaa

---

³²¹ I-SHO 18/110772, I-SHO 18/115389 ja I-SHO 18/149856. Vrt. VHO 16/109471, jossa HO katsoi, että teossa oli käytetty teräasetta.

³²² Esimerkkinä perusteluissa mainitaan pistoolin kahva ja puukon tuppi, joskaan kirveen hamaraa ei hovioikeuden mukaan voi näihinkään rinnastaa. ”Kirveen hamarapuolella ja teräpuolella lyömisen välillä ei ole vastaavanlaista laatueroa kuin ampuma-aseella ampumisella ja lyömisellä. Hamarapuolella lyöminen ei suoraan rinnastu teräaseen kahvalla tai varrella lyömiseenkään, mitkä tekotavat eivät nekään välttämättä täyttäisi mainittua ankaroittamisperustetta.” THO 18/127318, s. 2.

³²³ Ks. VHO 17/149047 ja THO 18/127318. Tilanteessa, jossa lyömiseen liittyisi paljon sattumanvaraisia tekijöitä, voitaisiin välinettä mahdollisesti pitää kokonaisuutena arvioiden teräaseena.

³²⁴ Tulkinta perustuu ensisijaisesti kirveen varren pituuteen sekä lyömäosan massaan. Muiden lyömäaseiden, joilla nämä ominaisuudet eivät vastaa kirvestä, on kahvan, varren ja hamaran vaarallisuutta arvioitava enemmän tilannekohtaisesti.

³²⁵ Ratkaisun THO 18/127318 sivulla 3 todetaan nimenomaisesti, ettei oikeuskäytäntö ole esimerkiksi lasiesineiden osalta yhtenäinen.

teräaseeseen³²⁶, ei esimerkiksi ratkaisussa THO 18/102761 ja THO 18/138273³²⁷ rikkoutunutta olutpulloa pidetty tekoa kvalifioivana tekovälineenä. Ratkaisussa THO 18/150982 taas todetaan, että oluttuoppi ei ollut teräaseeseen rinnastuva hengenvaarallinen väline, koska se rikkoutui vasta lyönnin voimasta. Sen sijaan syyksi lukevan ratkaisun RHO 18/115734 perustelujen mukaan rikkoutunut lasi ”voi viilto-ominaisuuksiltaan vastata veistä tai puukkoa ja sitä voidaan sinänsä pitää vaarallisena pahoinpitelyvälineenä”, ja että käsillä olevaa ”rikkoutunutta lasipikaria on arvioitava kuten [aikaisemmassa oikeuskäytännössä on arvioitu] särkynyttä olutpullon kaulaosaa”.

Myös työvälineet voidaan tietyissä tilanteissa rinnastaa teräaseeseen. Ratkaisun HHO 18/154190 perusteluissa viitataan vakiintuneeseen oikeuskäytäntöön, jonka mukaan välinettä (tapauksessa ruuvimeisseliä) voidaan pitää teräaseeseen rinnastuvana *etenkin*, jos se vastaa pituudeltaan ja terävyydeltään teräasetta ja jos sillä on mahdollista aiheuttaa samanlaisia vammoja kuin teräaseella. Tapauksessa jäi kuitenkin näyttämättä, minkälainen teossa käytetty ruuvimeisseli tarkalleen oli, mistä syystä pahoinpitelyä ei pidetty törkeänä. Sen sijaan ratkaisussa THO 18/130053 katsottiin yhtäältä perustellusti, että tavanomaiselta esineeltä edellytetään pahoinpitelyvälineeksi jalostamista³²⁸, toisaalta syyte hylättiin ruuvimeisselin ollessa hovioikeuden mukaan tavanomainen, muokkaamaton esine, minkä päättelyn voi helposti kyseenalaistaa. Lähes samoin perustein *teräksen leikkaamiseen* tarkoitetulla rälläkällä tehtyä pahoinpitelyä ei pidetty törkeänä (RHO 18/139350); sorkkarauta on kuitenkin rinnastettu teräaseeseen (I-SHO 17/149778).

On selvää, että mikä tahansa esine ei täytä teräaseeseen rinnastuvuuden edellytystä, vaikka sitä voisikin käyttää hengenvaarallisella tavalla. Vaikka aseiden käytön moitittavuus onkin kvalifiointiperusteen *säätämisen* taustalla, ei rinnastuvuuden ehdottomana edellytyksenä sen sijaan tulisi olla aseiden kaltaisuus. Arvioinnissa tulisi ottaa huomioon muun muassa esineen viilto-, pisto- ja lyömisominaisuudet³²⁹, massa, varren pituus ja materiaali. Myös esineen tavanomainen käyttö tulisi huomioida: vaikka esimerkiksi ruuvimeisseli on *tarkoitettu* kädessä pidettäväksi työvälineeksi, on se täysin samoin perustein potentiaalisesti vaarallinen lyömäase. Mainituilla edellytyksillä sulkeutuisi soveltamisalan ulkopuolelle muun muassa rantatuolit ja vyöt, joita ei tähänkään asti ole

---

³²⁶ Ojala 2014, s. 129.

³²⁷ Hovioikeudessa ratkaistavana oli vain kysymys oikeudenkäyntikulujen suorittamisesta.

³²⁸ Tällaisia ovat esimerkiksi rikottu lasiesine ja teroitettu luottokortti. Ojala 2014, s. 129.

³²⁹ Kuten myös jaksossa 3.4.4 todetaan, ei teräaseeseen rinnastuvan hengenvaarallisen välineen itse asiassa tarvitse olla *terävä*. HE 66/1988 vp, s. 99.

oikeuskäytännössä pidetty teräaseisiin rinnastuvina. Oikeuskäytännön yhtenäisyys edellyttää korkeimman oikeuden ennakkoratkaisua.

Ampuma-aseiden osalta tuomiot ovat johdonmukaisia, joka osittain johtuneen rajanvetotyyppisten ratkaisujen puutteesta: Aineiston tapauksissa valtaosassa ampuma-aseina on käytetty pistooleita ja kivääreitä. Tapauksessa I-SHO 18/154314 uhria oli ammuttu ilmakiväärillä silmään sokeuttavin seurauksin, mutta asiassa ei edes väitetty tekovälinekvalifikaation edellytysten täyttyneen.³³⁰ Ampuma-aseen käytön on kaikissa neljässä tuomioon johtaneessa tapauksessa katsottu täyttävän myös kokonaistörkeyden edellytyksen ilman erityisiä lisäedellytyksiä, mikä on tarkoituksenmukaista pelkästään ampuma-aseiden yleisvaarallisuuden ja luvanvaraisuuden vuoksi.³³¹ Toisaalta syytteen hylkäämiseksi on tullut esittää painavia kokonaistörkeyttä vastaan puhuvia seikkoja: Ratkaisussa I-SHO 18/118791, jossa siinäkin todetaan ampuma-aseen käytön olleen itsessäänkin kokonaistörkeyttä puoltava peruste, tekoa ei pidetty törkeänä sen ollessa tehty hätävarjelutilanteessa.³³² Ampuma-aseisiin rinnastuvien hengenvaarallisten välineiden (jousipyssyt, kaasupanokset, pommit) kohdalla voisi kynnys olla perustellusti tilannekohtaisesti korkeammalla.

4.4.2 Törkeä raiskaus – hengenvaarallinen väline ja väkivallan uhka

Kuten jo lain sanamuodostakin käy ilmi, on raiskausten osalta riittävää, että hengenvaarallista välinettä käytetään vähintäänkin uhkaavasti. Toisin sanoen välineen *käyttämistä* sanan perinteisessä merkityksessä ei edellytetä – joskin väkivaltaista käyttämistä arvioidaan yhdenmukaisesti pahoinpitelyjen kanssa – mikä on luonnollinen jatke perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistöstä: ”Joka pakottaa toisen sukupuoliyhteyteen -- uhkaamalla käyttää sellaista väkivaltaa”. Kvalifiointiperustetta on sovellettu aineiston tapauksissa 22 kertaa, joista 16 liittyi teräaseeseen, kaksi ampuma-aseeseen ja kaksi muuhun hengenvaaralliseen välineeseen. Kahdessa tapauksessa oli kyse suullisesta uhkauksesta. Välinekvalifioinnin täytyminen perustaa vahvan oletaman syytteen hyväksymiselle, eikä painavia lisäsyitä tarvita kokonaistörkeyden täyttymiseksi: Vain kolmessa hengenvaarallista välinettä koskevassa tapauksessa törkeän raiskauksen tunnusmerkistö ei täyttynyt.

---

³³⁰ Ilman- ja kaasunpaineella toimivat ampuma-aseet on nimenomaisesti rajattu soveltamisalan ulkopuolelle (KKO 1992:189).

³³¹ Ks. I-SHO 18/125080, RHO 18/110367, THO 18/103228, VHO 18/117333. RHO:n tuomiota lukuun ottamatta kaikissa ratkaisuissa todetaan ainoastaan ampumisen olleen muutenkin kokonaisuutena arvioiden törkeää. RHO:n tuomiossa mainitaan toisena kokonaistörkeyttä puoltavana seikkana kahden kvalifiointiperusteen täytyminen.

³³² Tekijä tuomittiin hätävarjelun liioitteluna tehdystä pahoinpitelystä.

Tapaukset, joissa on sovellettu välinekvalifiointiperustetta, voidaan jakaa neljään osaan sen mukaan, miten välinettä on käytetty. *Ensimmäisen* luokan muodostavat pahoinpitelyraiskaukset, joissa tekovälinettä on käytetty sanan perinteisessä merkityksessä, toisin sanoen lyömä- tai ampuma-aseena. Aineiston perusteella apuvälinettä käyttäen tehdyt pahoinpitelyraiskaukset ovat varsin harvinaisia. Vain yhdessä tapauksessa on uhria lyöty hengenvaarallisella välineellä niin, että se täyttäisi myös törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön *käyttämisen* osalta.³³³ Lisäksi yhdessä tapauksessa perusmuotoisen pahoinpitelyn täyttävä hiustenleikkuu täytti törkeän raiskauksen tunnusmerkistön teräaseen käyttämisen osalta.³³⁴ Hengenvaarallisen välineen käyttäminen kirjaimellisessa mielessä voitaisiin tosin katsoa olevan vaarallisuudessaan niin ylittämisen tarpeetonta uhrin puolustuksen murtamiseksi, että tekoa voitaisiin pitää erikseen törkeänä pahoinpitelynä.

Toiseen luokkaan kuuluvat raiskaukset, joissa välineellä pahoinpitelemisen uhka on ollut todellinen. Tapaukset, joissa raiskauksen lisäksi täytyisi myös RL 25:7:n laittoman uhkauksen³³⁵ tunnusmerkistö, ovat huomattavasti yleisempiä. Törkeän raiskauksen tunnusmerkistön täyttää välinekvalifikaation osalta se, että tekovälinettä kädessä pitäen on saatu uhri alistumaan sukupuoliyhteyteen. On huomattava, että välineen ei tarvitse olla fyysisessä kontaktissa uhriin. Hovioikeuksien välillä on eroja siinä, onko terä- tai ampuma-aseen pitelemistä pidetty teräaseen *käyttämisenä* vai väkivallalla *uhkaamisena* – ero pahoinpitelyn välinekvalifiointiperusteen soveltamiseen on joka tapauksessa sama: pahoinpitelyn tunnusmerkistö ei täytyisi. Esimerkiksi ratkaisussa VHO 13/129847³³⁶ fileerausveitsen ”käyttämistä” tekovälineenä pidettiin ennemminkin väkivallalla uhkaamisena, kun taas eräässä ratkaisussa viidakkoveitsellä uhkaamista pidettiin hengenvaarallisen teräaseen käyttämisenä³³⁷. Tähän luokkaan kuuluvat kvalifiointiperusteen soveltamisalan yleisimmät tekotavat, joita ovat muun muassa veitsen pitäminen uhrin kaulalla sekä muunlaiset aseella uhkaamiset.³³⁸

Kolmas luokka koostuu raiskauksista, joissa uhri on saatettu tietoiseksi hengenvaarallisen välineen käyttämisen mahdollisuudesta. Kvalifiointiperusteen soveltamisala on raiskausten osalta toisin

---

³³³ HO # 28.

³³⁴ HO # 14.

³³⁵ ”Joka nostaa aseensa toista vastaan tai muulla tavoin uhkaa toista rikoksella sellaisissa olosuhteissa, että uhatulla on perusteltu syy omasta tai toisen puolesta pelätä henkilökohtaisen turvallisuuden tai omaisuuden olevan vakavassa vaarassa --”

³³⁶ Julkinen osa.

³³⁷ HO #19.

³³⁸ Esimerkiksi HO #29, jossa tekijä piti veistä uhrin selkää sekä suuta vasten.

sanoen hieman jopa lain sanamuotoa laajempi. Riittävänä on pidetty terä- tai ampuma-aseen sijoittumista raiskauksen tekopaikkana olevaan tilaan.³³⁹ Lienee kuitenkin selvää, ettei mikä tahansa sinänsä tunnusmerkistön täyttävä väline riitä täyttämään kyseenisissä tapauksissa törkeän raiskauksen tunnusmerkistöä, vaan olennaista on nimenomaan tietoisuus välineen käyttömahdollisuudesta. Näin ollen esimerkiksi ruokailutiloissa tehdyt raiskaukset eivät ole automaattisesti törkeitä sen vuoksi, että pöydällä on ollut veitsiteline.

Neljäs luokka on kvalifiointiperusteen soveltamisalan tulkinnanalaisin, sillä siihen kuuluvat vakavalla väkivallalla uhkaamiset, jotka on tehty täysin ilman hengenvaarallista välinettä. Törkeän pahoinpitelyn sisältäviin uhkauksiin ja tappouhkauksiin liittyyneen samanlaisia tulkintavaikeuksia kuin mitä jaksossa 3.3.2 on esitetty raiskaamisiin liittyvien pakottamistilanteiden osalta: olennaista on, että uhkauksen toteutuminen on ollut uhrin näkökulmasta varteenotettava. Väkivallan uhan todellisuutta ovat omiaan vahvistamaan esimerkiksi jo aiemmin tehty väkivalta, tekijöiden määrä sekä muut olosuhteet. Esimerkiksi uhrin sitominen ja pahoinpiteleminen nyrkein pelottavassa ympäristössä voi riittää arvioitaessa väkivalta- tai tappouhkauksen vakavuutta.³⁴⁰

4.5 Raiskauksille ominaiset kvalifiointiperusteet

4.5.1 Joukkoraiskaukset ja erityinen kärsimys

Aineiston 89 tapauksesta 15:ssä oli kyse raiskauksesta, jossa oli yhtä useampi tekijä. Näistä kahdeksassa sovellettiin erityisesti myös tekotapakvalifiointiperustetta, kahdessa ikävalifiointiperustetta ja yhdessä välinekvalifiointiperustetta. Vaikka raikaus voi kvalifioitua törkeäksi silloinkin, kun sukupuoliyhteydessä on ollut vain yksi tekijä, yhdistää lähes kaikkia aineiston syyksi lukevia tuomioita sukupuoliyhteyksien samanaikaisuus. Mikäli sukupuoliyhteydessä on ollut vain yksi tekijä ja muut tekijät ovat osallistuneet tekoon muulla tavoin, on kokonaistörkeyden täyttymiseltä vaadittu huomattavasti enemmän.

Esimerkiksi eräässä aineiston tapauksessa tekijöitä oli ollut neljä, joista kolme oli ainoastaan osallistunut väkivaltaiseen pakottamiseen. Raikausta ei pidetty erityisen nöyryyttävänä, sillä sitä ei pidetty suunnitelmallisena, ja koska sen motiivina oli ennemminkin kosto, minkä vuoksi

---

³³⁹ HO #30, jossa veitsi oli ollut samassa huoneessa ja HO #31, jossa veitsi oli ollut uhrin ”näköpiirissä”.

³⁴⁰ HO #32, jossa sanallisen uhkauksen sisältävän väkivallan varteenotettavuutta voimistivat tekijöiden lukumäärä ja uhrin käsien sitominen, joiden avulla uhri saatettiin pelkotilaan sekä HO #33, jossa kuolemanpelko aiheutettiin kuristamisen yhteydessä esitetyin uhkauksin.

joukkokvalifikaatio ei yksinään riittänyt kokonaistörkeyden täyttymiseen.³⁴¹ Toisaalta sukupuoliyhteyksiltä voidaan edellyttää tekijöiden välillä vallitsevaa yksituumaisuutta eli vähintään todennäköisyystahallisuuden täyttymistä samaan kokonaisuuteen kuuluvien sukupuoliyhteyksien raiskausluonteen osalta: kahta perusmuotoista raikausta ei voida pitää yhtenä törkeänä raikauksena, mikäli tekijät eivät ole mieltäneet toimineensa yhteisymmärryksessä.

Muun ohella yhteisymmärrystä käsiteltiin ratkaisussa HHO 18/111554³⁴². Vaikka HO hylkäsi toisen kahdesta raikaussyytteestä riittämättömän näytön vuoksi, on Helsingin KO:n tuomio joukkokvalifiointiperusteen osalta varsin hyvin perusteltu. KO:n mukaan käsillä oli kaksi peräkkäistä raikausta, joiden ei kuitenkaan katsottu eikä väitetty tapahtuneen yhteisymmärryksessä. A:n osalta KO toteaa: ”[S]iinä vaiheessa, kun A oli ollut yhdynnässä asianomistajan kanssa, ei hän ole välttämättä arvannut, mieltänyt tai päätellyt, että myös B tulee olemaan yhdynnässä asianomistajan kanssa tälle vastentahtoisesti. A:n teon moitittavuutta on arvioitava sen mukaan, mikä on ollut hänen tahallisuutensa ja tietoisuutensa oman yhdynnän aikana”, ja B:n osalta: ”Myöskään siitä, että B olisi tullut ennen oman yhdyntänsä alkamista tietoiseksi siitä, että A oli [yhdyntänsä yhteydessä] kuristanut asianomistajaa tai kohdistanut tähän lyöntejä tai muuta väkivaltaa, ei ole kertynyt riittävästi näyttöä”. ”Syytekohtaan 2 teonkuvauksessa tarkoitettua suoraa tietoisuutta/kytkentää A:n tekoon ja sen sisältämiin mahdollisiin kvalifiointiperusteisiin ei B:n kohdalla voida näissä olosuhteissa katsoa olevan olemassa.” Kun muidenkaan kvalifiointiperusteiden ei katsottu täyttyneen, syyllistyivät A ja B perusmuotoisiin raikauksiin.

Erityisen tuntevan kärsimyksen kvalifiointiperustetta on tuoreessa hovioikeuskäytännössä sovellettu hyvin harvoin sellaisenaan. Sen sijaan joissain ratkaisussa on kokonaistörkeyden lyhyen mainitsemisen tavoin vedottu kärsimykseen asiaa sen enempää perustelematta. Raikatuksi tuleminen on lähtökohtaisesti henkistä kärsimystä aiheuttava tapahtuma, minkä vuoksi on vaikea arvioida, kuinka korkealle erityisen tuntevan henkisen kärsimyksen raja on vedetty. Voitaneen arvioida, että monia henkistä kärsimystä aiheuttavia tekoja voidaan pitää myös erityisen nöyryyttävinä. Toisaalta erityisen tuntevaa ruumiillista kärsimystä aiheuttaneet raikaukset voidaan korottaa törkeiksi esimerkiksi erityisen raakoina tai julmina.³⁴³

Kahdessa aineiston ratkaisussa, jossa tekijä tuomittiin törkeästä raikauksesta ainoastaan henkiseen kärsimykseen nojautuen, oli kyse useita vuosia kestäneestä lapseen kohdistuvasta raikausten

---

³⁴¹ HO #35.

³⁴² Julkinen osa.

³⁴³ Esimerkiksi ratkaisussa HO #31 katsottiin kivuliaan, pitkäkestoisien peräaukkoon kohdistuneen raikauksen aiheuttaneen tuntevaa fyysistä kärsimystä. Toisaalta lähes samoin perustein raikausta pidettiin erityisen raakana tai julmana; tapauksessa olisi voinut soveltaa pelkkää tekotapakvalifikaatiota.

kokonaisuudesta aikaan, jolloin ikäkvalifiointiperustetta ei ollut vielä säädetty.³⁴⁴ Henkisen kärsimyksen oireita ovat olleet syntyneet traumat sekä lähestymiskammo. Aineiston ajallisesta rajaamisesta johtuen voidaankin arvioida, että myös muita lapsiin kohdistuneita raiskauksia on pidetty törkeinä kärsimyskvalifiointiperusteen perusteella. Kaiken kaikkiaan vaikuttaisi siltä, että kärsimys on raiskauskokonaisuuteen liittyvä kvalifiointiperuste, jota on erityisesti ikäkvalifioinnin säätämisen myötä tarve soveltaa vain muiden perusteiden täyttymisen ollessa vaikeammin näytettävissä.

4.5.2 Lapsenraiskaukset

Vuodesta 2014 alkaen raiskaus on voitu kvalifioida törkeäksi myös uhrin iän perusteella. Kuten jaksossa 4.5.1 todetaan, eivät erittäin moitittavina pidettävät lapsenraiskaukset ole tätä ennen kuitenkaan jääneet oikeuskäytännössä raikaussääntelyn katvealueelle, vaan sovellettavaksi on voinut tulla erityisesti kärsimyskvalifikaatio. Tapausaineisto osoittaa, että kvalifiointiperusteen säätäminen on joka tapauksessa vastannut osittain aiemmin vallinneeseen ongelmaan: 28 tapausta on ratkaistu ikäkvalifiointiperustetta soveltaen. Näistä tapauksista 11:ssä on sovellettu rinnakkain myös joko joukko- tai tekotapakvalifiointiperustetta.

Vain yhdessä aineiston tapauksessa arvioitiin olosuhdetahallisuuden täyttymistä uhrin iän suhteen.³⁴⁵ Iän ollessa olosuhde sekä aineellinen totuus onkin kvalifiointiperustetta sovellettaessa enemmän painoarvoa kokonaistörkeyden edellytyksellä. Yleisimpiä kokonaistörkeyden puolesta puhuvia seikkoja ovat uhrin ja tekijän välinen suuri ikäero, tekijän ja uhrin läheinen (perhe)suhde, uhrin houkuttelu sekä tekokokonaisuuden pitkä kesto. Uhrin ollessa erittäin nuori on kokonaistörkeyden saatettu katsoa täyttyvän pelkästään nuoren iän perusteella.³⁴⁶ Oikeuskäytäntö ei kuitenkaan ole ehtinyt vakiintua sen osalta, mihin ikään saakka ikää on pidettävä raskauttavana seikkana *per se*.³⁴⁷ Vertailukohdan asettamista kuuteentoista ikävuoteen puoltaisi RL 20:6:n lapsen seksuaalisen hyväksikäyttörikoksen tunnusmerkistö, joka edellyttää täyttyäkseen lapselta alle kuudentoista vuoden ikää, ja johon myös seksuaalisen itsemääräämisoikeuden suojaikäraja on asetettu.

---

³⁴⁴ HO #40 ja HO #41.

³⁴⁵ HO #18.

³⁴⁶ HO #42 (10-vuotias) ja HO #43 (tekoaikaan 3-5-vuotias).

³⁴⁷ Vrt. HO #44, jossa 16-vuotiaasta ei pidetty niin nuorena, että hänen ikänsä vaikuttaisi itsessään kokonaistörkeysarviointiin sekä toisaalta HO #45, jossa 16 vuoden ikää pidettiin kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana. Ks. myös HO #46, jossa 15-vuotiaasta pidettiin niin paljon täysi-ikäistä nuorempana, että se seikka sukupuoliyhteyden muodon ohella riitti teon pitämiseksi törkeänä.

Ikäeron merkitys korostuu erityisesti tapauksissa, joissa myös tekijä on alaikäinen. Eräässä hovioikeuden ratkaisussa katsottiin, että tekijän ollessa alaikäistä uhria nuorempi, ei osapuolten iälle voitu antaa kvalifiointiperusteen täyttymisestä huolimatta suurta merkitystä kokonaistörkeyden täyttymistä arvioitaessa. Tekijä syyllistyi törkeän raiskauksen sijasta perusmuotoiseen raiskaukseen.³⁴⁸

Huomattavassa osassa syytteen hylkäävistä ikäkvalifikaation soveltamiseen liittyvistä tuomioista ovat ongelmana olleet pakottamiseen kohdistuvat näyttökysymykset.³⁴⁹ Pakottamiseen, erityisesti lapsen avuttoman tilan hyväksikäyttämiseen liittyvät ongelmat ovatkin herättäneet viime vuosina kriittistä keskustelua.³⁵⁰ Erimielisyyttä on aiheuttanut erityisesti kysymys siitä, onko nuori lapsi lähtökohtaisesti avuttomassa tilassa suhteessa omiin vanhempiinsa taikka muihin läheisiin silloin, kun arvioitavana on muuten raiskauksen tunnusmerkistön täyttävä sukupuoliyhteys. Toisin sanoen ongelmaksi ovat muodostuneet tilanteet, joissa kvalifiointiperuste sinänsä täyttyy, mutta tekoa ei ole pidettävä edes perusmuotoisena raiskauksena.³⁵¹

Esimerkiksi eräässä hovioikeuden ratkaisussa syyte myös perusmuotoisesta raiskauksesta hylättiin, sillä 7-vuotiaan lapsen ei katsottu olleen avuttomassa tilassa hänen vanhempansa ollessa sukupuoliyhteydessä hänen kanssaan.³⁵² Päätös perustui kriminalisoinnilla suojeltavaan oikeushyvään: lapsiin kohdistuvat sukupuoliyhteydet on kriminalisoitu erityisesti lapsen kehityksen suojelemiseksi. Sen sijaan raiskauskriminalisoinnin suojaamaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta – siinä laajuudessa kuin lapsella sellainen on – ei voitu katsoa tulleen rikotun, sillä hovioikeuden mukaan 7-vuotias lapsi olisi voinut käyttäytymisellään ilmaista kieltäytymisensä.

Tuomiot, joissa lasta ei ole katsottu pakotetun sukupuoliyhteyteen lapsen ja lapsen vanhemman välisen riippuvuussuhteen perusteella, ovat perustellusti alttiita kritiikille. Lapset ovat helposti manipuloitavissa ja ohjailtavissa hyväksymään tietynlaisia itseensä kohdistuvia tekoja, mikä onkin otettu monessa syyksi lukevassa tuomiossa huomioon.³⁵³ Toisaalta seksuaalisen hyväksikäytön suosimista voidaan perustella seksuaalisen itsemääräämisoikeuden henkilöllisen soveltamisalan kautta: Oikeuskirjallisuudessa on esitetty kanta, jonka mukaan nuorilla lapsilla ei ole heidän kehittymättömyytensä vuoksi aikuisten tapaan täysimääräistä seksuaalisen itsemääräämisen oikeutta.³⁵⁴ Myös lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevan sääntelyn muuttamisen esitöissä

---

³⁴⁸ HO #39.

³⁴⁹ HO #48—53.

³⁵⁰ Ks. esim. A-studio: Talk. Seksuaalirikokset kuriin. 17.1.2019 sekä A-studio: 22.11.2017.

³⁵¹ Ks. lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten uudistusta koskevasta samankaltaisesta ongelmasta Melander 2019, s. 9.

³⁵² HO #47.

³⁵³ Ks. myös Hirvelä 2006, s. 24—26 ja 61—62.

³⁵⁴ Kanerva 2016, s. 13—15. Ks. myös Leskinen 2016, s. 16—17.

todetaan, että seksuaalinen itsemääräämisoikeus alkaisi vasta 16-vuotiaana suojaikärajan ylityttyä.³⁵⁵ Sanottu ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö lapsen kanssa sukupuoliyhteydessä olemista voisi pitää myös raiskauksena,³⁵⁶ olennaista on, että myös lapset kykenevät ikänsä ja kehitystasonsa huomioon ottaen vapaaseen tahdonmuodostukseen, jota vastaan toimiminen on RL 20:1:n mukaista pakottamista.³⁵⁷ Merkitystä on myös sillä, mihin oikeuksiin sukupuoliyhteydellä puututaan. Lähtökohtaisesti sukupuoliyhteyttä lapsen kanssa arvioidaan kuitenkin törkeän lapsen hyväksikäytön näkökulmasta (RL 20:7).³⁵⁸

4.6 Kokoavia havaintoja kokonaistörkeydestä

Korkeimman oikeuden ratkaisujen tavoin myös hovioikeuksien ja niiden perustana olevien käräjäoikeuksien tuomioiden kokonaistörkeysarvioinneista puuttuu usein *pro et contra* –tyyppinen vastakkainasettelu, ja kvalifiointiperustetta koskevan kappaleen loppuun on varsin usein ainoastaan kirjoitettu myös kokonaistörkeyden täyttyvän. Kokonaistörkeyttä ei ole lähtökohtaisesti arvioitu myöskään tapauksissa, joissa minkään kvalifiointiperusteen ei ole katsottu täyttyvän. Aineiston 54 (36 % syyksi lukevasta 149 tuomiosta) törkeää pahoinpitelyä ja 19 (32 % syyksi lukevasta 60 tuomiosta) törkeää raiskausta koskevassa ratkaisussa on kokonaistörkeyden täyttymisen katsottu olleen niin ilmeistä, ettei sitä ole perusteltu mitenkään. Vaikuttaisikin siltä, että valtaosassa tuomioita on katsottu kvalifiointiperusteen täyttymisen olevan jo itsessään törkeää: kokonaistörkeyden otsikon alle on vain listattu loput rikoksen ominaisuuksista, jotka tukevat syytteen hyväksymistä, mutta eivät sisälly kvalifiointiperusteiden soveltamisalaan.³⁵⁹ Syytettä vastaan puhuvia seikkoja ei sen sijaan usein mainita, minkä on katsottu olevan seurausta 1850-luvulta lähtöisin olevien oppien säilymisestä

---

³⁵⁵ HE 282/2010 vp, s. 60. Myös LaVM 24/2018 vp, s. 7. Huomionarvoista on, että Ruotsissa, Tanskassa ja Islannissa suojaikäraja on 15 vuotta. Norjassa ei ole tarkkaa suojaikärajaa, vaan esimerkiksi seksuaalisen hyväksikäytön moitittavuus riippuu siitä, onko lapsi tekohetkellä ollut alle 14- vai 16-vuotias.

³⁵⁶ ”Rangaistusta voidaan edelleen ankaroittaa, jos lapseen kohdistuva teko täyttää lisäksi jonkin raiskausta koskevassa säännöksessä mainitun tunnusmerkin. Raiskausta koskevassa säännöksessä ei ole ikärajoja. Suostumus sinänsä ei ole arvioitavana, koska lapsi ei voi missään olosuhteissa antaa pätevää suostumusta sukupuoliyhteyteen lapsen aikuisen kanssa.” HE 212/2018 vp, s. 24.

³⁵⁷ Ks. Hirvelä 2006, s. 25. Lapsen seksuaalisella itsemääräämisoikeudella voidaan tarkoittaa myös sitä, että lapsen tahdonmuodostukseen ei saa puuttua painostuksen tai taivuttelun avulla. HE 282/2010 vp, s. 106.

³⁵⁸ Kanerva 2016, s. 13—15. Ks. lisää myös OM VN/4346/2018, s. 2—5.

³⁵⁹ Aikaisemmissakin tutkimuksissa on huomattu, ettei raiskaustuomioissa juurikaan tuoda lieventäviä seikkoja esille. OMJU 13/2012, s. 16.

tuomion perustelemisen taustalla.³⁶⁰ Kokonaistörkeyden puolesta puhuvia seikkoja ovat niin pahoinpitely- kuin raiskaustuomioidenkin osalta muun muassa teon kesto, sekä jo aiheutuneet³⁶¹ että myös potentiaaliset seuraukset³⁶², tekijöiden lukumäärä³⁶³, suunnitelmallisuus³⁶⁴, yllätyksellisyys³⁶⁵, kvalifiointiperustetta muistuttavat seikat³⁶⁶ sekä ylikorostuneet kvalifiointiperusteet³⁶⁷. Erityisesti törkeän raiskauksen kokonaistörkeyden puolesta puhuvia seikkoja ovat kaikkien kvalifiointiperusteiden osalta olleet muun muassa sukupuoliyhteyksien moninaisuus sekä tekojen toistuvuus.

Sanottu ei tarkoita sitä, etteikö kokonaistörkeyden vaatimuksella olisi oikeuskäytännössä merkitystä. Niissä harvoissa tapauksissa, joissa on jouduttu tekemään rajanvetoa törkeän ja tavallisen tekemuodon välillä, on kokonaistörkeyden arviointi osoittautunut hyödylliseksi. Syyte törkeästä pahoinpitelystä alennettiin normaaliksi pahoinpitelyksi 15 ratkaisussa kokonaistörkeyden perusteella. Vastaavanlaiseen ratkaisuun päädyttiin neljässä raiskaustuomioissa. Yleisin syy teon katsomiselle törkeää lievemmäksi on ollut vähäiseksi jäänyt väkivalta: pinnallisten ja nopeasti paranevien vammojen on katsottu puhuvan kokonaistörkeyttä vastaan.³⁶⁸ Myöskään tappeluissa tapahtuneita pahoinpitelyitä ei ole pidetty törkeinä.³⁶⁹ Lisäksi joissain tapauksissa on otettu huomioon tekojen

---

³⁶⁰ Prosessioikeuden eräät tunnetuimmat professorit kuten *R. A. Wrede* ja *Tauno Tirkkonen* puolsivat oppia, jonka mukaan vastasyitä ei tullut luetella tuomion perusteluissa. Kuten aineiston ratkaisuidenkin ilmenee, on oppia noudatettu osittain nykypäivään saakka, vaikka sen suosio oikeuskirjallisuudessa vähenikin jo 1980-luvulla. Virolainen & Martikainen 2010, s. 61.

³⁶¹ Ks. esim. jaksossa 4.2.1 selostettu psyykkistä pahoinpitelyä koskeva RHO 17/140698.

³⁶² Useissa teräaseisiin liittyvissä tapauksissa todetaan seurauksen syntymättömyyden olleen sattumanvaraista, mikä puhuu kokonaistörkeyden puolesta. Ks. esim. HHO 18/139197, 18/144448, I-SHO 18/104789, RHO 17/150866, 18/130044, THO 18/123918, VHO 16/108201, 16/119901 ja 16/129424.

³⁶³ Ks. esim. RHO 17/153313 ja VHO 18/144007. Peruste ei lähtökohtaisesti koske raiskaustuomioita, ellei se ole tapauksessa korostetusti esillä.

³⁶⁴ Ks. esim. I-SHO 18/125629 ja VHO 18/114270.

³⁶⁵ Ratkaisussa HHO 18/116348 pahoinpitely katsottiin törkeäksi ottaen huomioon, että voimakas nyrkinisku kasvoihin oli ollut sanallisesta erimielisyydestä huolimatta täysin ennalta-arvaamaton. Ks. myös esim. I-SHO 18/125759.

³⁶⁶ Ratkaisussa HHO 18/129197 kokonaistörkeysarvioinnissa otettiin huomioon henkilöauton, jonka rinnastuminen teräaseeseen ei aiheuttane tulkintaongelmia, käyttäminen tekovälineenä. Ks. myös I-SHO 17/149998, jossa kokonaistörkeys johdettiin teon erityisen julmuuden *kaltaisuudesta*.

³⁶⁷ Monessa ratkaisussa luetellaan kokonaistörkeyteen kuuluviksi monia myös kvalifiointiperusteet täyttäviä seikkoja. Erityisesti raiskauksesta nöyryyttävän tekeviä piirteitä on pidetty myös kokonaistörkeyttä puoltavina seikkoina.

³⁶⁸ HHO 18/132492, I-SHO 18/115389, 18/127517, 18/134987, RHO 18/115734, THO 18/100165, 18/101690, 18/105362, 18/150967, VHO 18/137009, HO #11 sekä HO #44.

³⁶⁹ Ks. Provosoinnista VHO 18/117985 ja hätävarjelusta I-SHO 18/118791.

laatu ja määrä: yksittäisiksi jääneet tai suojeltavaa oikeushyvää suhteellisen lievästi loukanneet, sinänsä moitittavat teot eivät välttämättä ole riittäneet kokonaistörkeyden kynnyksen ylittämiseen.³⁷⁰

Ratkaisussa I-SHO 18/157160 veitsellä tehdyn pienen viillon lisäksi pahoinpitelytekoon sisältyi lyömistä pään alueelle, hiuksista repimistä, raapimista ja yhdellä kädellä kuristamista. Monimuotoisesta väkivallasta huolimatta, koska veitsenisku oli jäänyt pinnalliseksi, kuristamisen voimakkuus jäi näyttämättä, ja koska uhrille aiheutuneet vammat olivat muutenkin vähäisiä, kokonaistörkeyden ei katsottu täyttyneen.

Tutkimuksen kannalta arvokkaita ovat luonnollisesti myös rajanvetoratkaisut, joissa vasta kokonaistörkeysarvioinnissa tehty vastakkainasettelu on johtanut syytteen hyväksymiseen. Esimerkiksi ratkaisussa RHO 18/121312 oli kyse erityisesti kokonaistörkeyden arvioinnista. Tapauksessa A oli lyönyt B:tä nyrkillä päähän sillä seurauksella, että tämä oli kaatunut maahan. Tämän jälkeen A oli vielä potkaissut B:tä päähän kaksi tai kolme kertaa. Erityisen raakuuden täyttymisestä ei näin jäänyt epäilystä. Kokonaistörkeyttä vastaan tapauksessa puhuivat muun muassa pahoinpitelyteon lyhyt kesto ja sen loppuminen A:n omasta aloitteesta. Lisäksi potkuja oli vähäinen määrä eikä B:lle aiheutunut vakavia vammoja. Toisin sanoen ruumiilliseen koskemattomuuteen puututtiin verrattain lievästi. Toisaalta huomioon otettiin teon yllätyksellisyys, kun se alkoi B:n takaa kohdistuneella hyökkäyksellä, sekä se, että pahoinpitelystä *olisi voinut* aiheutua vakavia vammoja. Lisäksi HO katsoi, että jo pelkästään kvalifiointiperusteen täittyminen puoltaisi teon katsomista myös kokonaisuutena törkeäksi, mikä tukee aikaisemmin esitettyä huomiota vakavasta suhtautumisesta myös tyyppillisimpiin, oppikirjamaisiin tekemuotoihin. Tekoa pidettiin kokonaisuutena arvostellen törkeänä.³⁷¹

Erityisesti oikeussuojan ja oikeudenmukaisen oikeudenkäynnin vaatimusten kannalta olisi tuomioistuimissa tärkeää panostaa myös kokonaisarvioinnin tekemiseen, sillä laadukas *pro et contra* -perustelu lisää muun ohella tuomion puolueettomuuden vakuuttavuutta.³⁷² Vaikka oikeusoppineen näkökulmasta suurin osa kvalifiointiperusteen täyttävistä tapauksista on ilmeisesti myös

---

³⁷⁰ Erityisen julmaa pahoinpitelyä ei pidetty törkeänä ratkaisussa RHO 18/116881, kun huomioon otettiin potkujen voimakkuus ja lukumäärä. Ratkaisussa HHO 18/136752 muun muassa keskivaikeaan aivovammaan johtanutta pahoinpitelyä ei pidetty törkeänä, kun otettiin huomioon teon rajoittuminen yhteen lyöntiin, muiden moitittavuutta lisäävien seikkojen poissaolo ja se seikka, että lyönti oli tapahtunut aidan takaa tuntemattomaksi jääneellä välineellä.

³⁷¹ Saman sisältöisiä olisi todennäköisesti suurin osa erityiseen raakuuteen perustuvista kokonaistörkeydestä vaikenneista tuomioista, mikäli ne olisi kirjoitettu riittävällä tarkkuudella. Sanottu ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö kokonaisarvioinnin tekeminen olisi ennalta-arvattavuudesta huolimatta tärkeää.

³⁷² Virolainen & Martikainen 2010, s. 62.

kokonaisuutena arvostellen törkeitä, on lukijalle – niin asiaan osalliselle kuin ulkopuolisellekin – kriittistä pystyä ymmärtämään kokonaisuuteen vaikuttavien seikkojen painoarvo.³⁷³

5 Raiskauksen ominaispiirteet raiskausrikosten tunnusmerkistöissä

Vuoden 2017 rikollisuustilanneraportissa on esitetty raiskaukselle ominaisia piirteitä.³⁷⁴ Myös oikeuskirjallisuudessa *Timo Ojala* on rekonstruoinut raiskauksen tyyppitilanteen yleisesti esiintyvien tunnusmerkistötekijöiden pohjalta.³⁷⁵ Tässä jaksossa arvioidaan sekä raiskausten ominaispiirteiden että tutkimuksen tuomioistuinaineiston perusteella, jääkö raiskaussääntelyn katvealueelle tilanteita, joiden osalta tunnusmerkistöjä tulisi edelleen kehittää. Jaksossa otetaan huomioon myös joitakin perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistötekijöitä. Ilmoituskynnykseen liittyviin ongelmiin ei jaksossa oteta kantaa, sillä se ei sinänsä vaikuta tunnusmerkistön soveltamiseen.³⁷⁶

Sukupuolijakauman perusteella raiskausrikollisuus on varsin homogeenistä. Vuonna 2017 99 prosenttia tekijöistä oli miehiä ja 97 prosenttia uhreista naisia. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä rangaistavaksi tulivat myös niin naisten tekemät kuin miehiin kohdistuvat raiskaukset; muutos tasa-arvoiseen suuntaan tehtiin verrattain myöhään. Nykytilassa erilaiset sukupuoli- ja seksuaaliset suuntautumiset eivät kuitenkaan enää aiheuta soveltamisongelmia, vaan raiskaus on rangaistavissa kaikissa henkilösuhteissa.

Sama johtopäätös voidaan tehdä myös osapuolten välisen sosiaalisen suhteen osalta. Noin kolmasosassa poliisin tietoon tulleista tapauksista osapuolet ovat olleet tekoaikana avioliitossa tai parisuhteessa. Vuodesta 1994 lähtien myös aviopuolisoiden väliset väkisinmakaamiset on voitu katsoa raiskauksiksi – avioliitto ei enää muodosta oletusta suostumuksesta eikä näin ollen heikennä puolison seksuaalista asemaa. Neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat ystäviä tai tuttavina, noin viidesosassa osapuolet tunsivat toisensa jotenkin muutoin ennestään esimerkiksi yhteisen

---

³⁷³ Ibid., s. 61—63. Olkoonkin, että *Virolaisen* ja *Martikaisen* mukaan *pro et contra* –perustelu ei olekaan tarpeen riidattomissa tapauksissa, koskenee tämä kuitenkin tuomion perusteluita yleisellä tasolla; mikäli tunnusmerkistö edellyttää, että teko on kokonaisuutena *arvostellen* törkeä, on tekoa näin ollen *arvosteltava* (ks. s. 476). Toisaalta on otettava huomioon myös, ettei läheskään kaikissa moitittavuutta ilmentävissä tapauksissa yksinkertaisesti ole käsillä lieventäviä asianhaaroja. Ks. myös KKO 2013:57, perustelujen kohta 8.

³⁷⁴ Niemi ym. 2018, s. 90—93. Ellei erikseen mainita, on kyseinen tutkimus tässä jaksossa käytetty lähde.

³⁷⁵ Ojala 2014, s. 57.

³⁷⁶ Erityisesti perhe- ja parisuhdeväkivallan ilmoittamiseen liittyvät kysymykset ovat tärkeitä, mutta ne muodostavat itsessään kokonaisen tutkimus- ja kehityskohteen.

ravintolaillan jälkeen³⁷⁷, ja vain noin kuudesosassa tapauksista osapuolet olivat täysin tuntemattomia toisilleen. Toisin sanoen kansankieliset ”puskaraiskaukset” ovat itse asiassa suhteellisen harvinaisia.³⁷⁸ Osapuolten väliselle läheiselle suhteelle ei lähtökohtaisesti anneta merkitystä esimerkiksi nöyryytyskvalifikaatiota sovellettaessa, sillä ollakseen *erityisen* nöyryyttävä, raikaustyyppi ei saisi olla henkilörelaation perusteella tilastollisesti yleinen. Sen sijaan esimerkiksi se seikka, että raikaus on tapahtunut perheen sisällä tai se, että uhri on valittu sattumalta, on saatettu ottaa huomioon kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana.

Noin kaksi kolmasosaa raikauksista tapahtuu yksityisessä asunnossa ja vajaa viidesosa muussa yksityisessä tilassa. Noin 16 % tapauksista sijoittuu yleisille paikoille. Yleiset paikat ja erityisesti muiden todistettavissa olevat raikaukset on otettu huomioon nöyryyttävyykskvalifikaatiota sovellettaessa. Raikauksen julkisuutta niin tuntemattoman ohikulkijan kuin muuten tilanteessa läsnä olevan henkilön näkökulmasta on pidetty usein myös kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana. Muutoin tekopaikkaa ei lähtökohtaisesti voida pitää kvalifioivana tekijänä. Poikkeuksena voitaneen mainita alaikäisiin kohdistuvat raikaukset, joissa kokonaistörkeyttä arvioitaessa voidaan ottaa huomioon oman kodin turvallisuuteen liittyvät odotukset ja niiden rikkoutuminen.

Vakavat niin fyysiset kuin psyykkiset seuraukset ovat mahdollisista ennakkokäsityksistä poiketen harvinaisia. Noin kuudessa prosentissa aineiston tapauksista sovellettiin seurauskvalifiointiperustetta, mikä vastaa vuonna 2012 tehdyn tapausanalyysin tuloksia.³⁷⁹ Seurausperustetta on sovellettu yhtenevästi pahoinpitelyn vastaavan kvalifiointiperusteen kanssa. Rikollisuustilannetutkimuksen mukaan raikaus aiheuttaa uhrilleen 63 % tapauksessa psyykkistä, usein myös hoitoa vaativaa vahinkoa, minkä vuoksi erityisesti psyykkisen seurauksen osalta törkeäksi kvalifioimisen kynnys on varsin korkealla. Ääritilanteita varten tunnusmerkistöön on kuitenkin otettu myös erikseen henkisen ja fyysisen kärsimyksen kvalifiointiperuste, jota on voitu soveltaa muiden raikauksen piirteiden ollessa taka-alalla. Samalla on korostettu usean henkilön tekemien raikausten moitittavuutta, kun taas esimerkiksi pahoinpitelyissä tekijöiden määrä on voitu ottaa huomioon korkeintaan kokonaistörkeyden puolesta puhuvana seikkana.

Jotta tekotavan osalta huomioon voitaisiin ottaa erityisesti myös ilman väkivaltaa tehdyt raikaukset, on tekotapakvalifikaatioon lisätty vaihtoehtoinen erityisen nöyryyttävyyden edellytys. Myös julmuuden edellytystä voidaan soveltaa raikauksen ominaispiirteet, kuten moninaiset

---

³⁷⁷ Ravintola- tai muuten läheinen yhteinen ilta on yksi raikauksen tyypillisistä lähtötilanteista. Ojala 2014, s. 57.

³⁷⁸ Ibid., s. 57.

³⁷⁹ Yli 30 tapauksen aineistossa seurauskvalifiointiperustetta sovellettiin kahdesti (5—7 %). OMJU 13/2012, s. 83.

sukupuoliyhteydet, huomioiden. Erityisen nöyryyttävyyden edellytys mahdollistaa monenlaisten tekemuotojen kvalifioimisen törkeäksi; sitä voidaan pitää eräänlaisena törkeän raiskauksen kattokäsitteenä, jonka soveltamisalaan kuuluu monia raiskaukselle ominaisia tilanteita. Erityisen nöyryyttävänä on voitu pitää esimerkiksi julkista, sadomasokistista taikka ruumiineritteitä sisältävää taikka muuten pelottavissa olosuhteissa tapahtuvaa raiskausta. Myös nöyryytysperustetta sovellettaessa on kuitenkin huomioitava raiskauksen lähtökohtainen nöyryyttävyys.

Raiskausten ominaiset piirteet on otettu huomioon myös tekovälinekvalifiointiperusteen kirjoitusasussa. Sen lisäksi, että rangaistavaa on aseiden käyttäminen, on siihen rinnastettavissa myös vakavalla väkivallalla uhkaaminen. Lisäksi kun törkeä pahoinpitely voi olla käsillä vain välineen (tai sen projektiilin) osuessa toiseen henkilöön, on törkeän raiskauksen säännöstä sovellettaessa riittävää, että uhri on tehty tietoiseksi välineen käyttämisen tai muunlaisen henki- tai terveystrikoksen mahdollisuudesta. Lisäksi raiskauksessa käytettävän välineen soveltamisalaa on laajennettu pahoinpitelyyn verrattuna: välineen ei tarvitse rinnastua terä- tai ampuma-aseeseen, mikä on osaltaan merkki apuvälineen käyttämisen moitittavuudesta. Toisin kuin pahoinpitelyissä, joissa suojeltavana oikeushyvinä on terveys ja ruumiillinen koskemattomuus, olennainen kysymys ei ole, miten tai mitä, vaan se, *mihin tarkoitukseen* välinettä on käytetty.

Lapsiin kohdistuvia rikoksia on pidetty eräinä moitittavimpina tekoina, mistä syystä uhrin ikä on voitu vuodesta 2014 alkaen ottaa huomioon kvalifioivana seikkana. Ikään liittyvät seikat ovat toisaalta aiheuttaneet viime aikoina yhä enemmän keskustelua. Tapaukset, joista esimerkkinä on jaksossa 4.5.2 esitelty raiskausta koskevan syytekohdan hylännyt ratkaisu, ovat antaneet aiheutta raiskauslainsäädännön kriittiselle tarkastelulle. Voimassa olevan lain mukaan lapsen vanhemmastaan riippuvaa asemaa ei pidetä sellaisena avuttomana tilana, joka mahdollistaisi raiskauksen tunnusmerkistön täyttymisen, vaan sovellettavaksi on tullut lähtökohtaisesti törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, mitä on perusteltu erityisesti suojeltavan oikeushyvin kautta. Ikävalifikaatio ei ole kuitenkaan jäänyt säätämistään lähtien vailla merkitystä, vaan se on tuonut soveltamisalan piiriin muunlaisia alaikäisiin kohdistuvia raiskauksia, joissa pakottamisen edellytys täyttyy. Ongelma *rikosnimiketasolla* on toisin sanoen enemmänkin terminologinen.³⁸⁰

---

³⁸⁰ Koska tutkimuksen teemana ei ole rangaistuksen mittaaminen, ei lapsiin kohdistuvien rikosten rangaistusasteikkoon liittyvään keskusteluun oteta kantaa. Todettakoon kuitenkin, että RL 20:2 ja 20:7:n rangaistusasteikot eroavat minimirangaistuksen osalta (törkeä raiskaus 2-10 vuotta, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö 1-10 vuotta). Ks. HE 212/2018 vp ja LaVM 24/2018 vp sekä muut lakiehdotuksiin liittyvät asiakirjat.

Koska raiskauksesta tuomitseminen edellyttää pakottamista tai avuttoman tilan hyväksikäyttöä, kohdistuu tyypillisesti näyttöongelmia uhrin vastahakoisuuteen tai vastahakoisuuden oletamaan. Vaikka lain sanamuodossa ei sitä nimenomaisesti mainita, on kyse toisin sanoen toisen osapuolen suostumuksen puutteesta.³⁸¹ Koska Suomen rikosoikeus perustuu syyttömyysolettamalle (muun muassa EIS 6 artikla ja OK 17:3)³⁸², jäävät raiskaussyytteet, joissa esimerkiksi lääkärintodistuksella ei saada näyttöä pakottamisesta tai edes sukupuoliyhteydestä, muita helpommin ”sana sanaa vastaan”-tapauksina tuomitsematta. Voidaan aiheellisesti toisaalta kyseenalaistaa paljon keskustellun ja Istanbulin sopimuksen edellyttämän³⁸³ suostumusperusteisen raiskauslainsäädännön³⁸⁴ käytännön mahdollisuuksia olemassa oleviin näyttöongelmiin, sillä suostumuksen olemassaoloa tultaisiin yhä tarkastelemaan tukeutuen tapahtuman ulkoisiin seikkoihin. Myöskään tahallisuuteen liittyvät ongelmat eivät katoa suostumusta edellyttämällä.³⁸⁵ Sanottu ei tietenkään tarkoita sitä, etteikö näyttämättömien ja selvittämättömien raiskausten ongelma olisi todellinen tai vakavasti otettava: viimeisen kymmenen vuoden aikana raiskausrikosten keskimääräinen selvitystodennäköisyys on laskenut puolesta yhteen kolmasosaan.³⁸⁶ Seksuaalirikoslainsäädännön uudistaminen on tarpeellinen, mutta kunnianhimoinen ja haastava tehtävä.³⁸⁷

---

³⁸¹ OMJU 25/2012, s. 27.

³⁸² OK 17:3: ”Rikosasiassa kantajan on näytettävä ne seikat, joihin hänen rangaistusvaatimuksensa perustuu. Tuomion, jossa vastaaja tuomitaan syylliseksi, edellytyksenä on, ettei vastaajan syyllisyydestä jää varteenotettavaa epäilyä.”

³⁸³ Istanbulin sopimuksen (CETS 210) 36 artiklan mukaan jäsenvaltioiden on ryhdyttävä tarpeellisiin lainsäädännöllisiin toimiin ei-suostumuksellisten seksuaalisten tekojen kriminalisoimiseksi. On huomattava, että nykymuodossaan raiskaustunnusmerkistö edellyttää suostumuksen puutetta, olkoonkin, että lainkohdassa puhutaan pakottamisesta. Istanbulin sopimuksessa käytetyn ”*non-consensual*”-termin voi tulkita myös viittaavan suomalaisessa lainsäädännössä käytettyyn oikeudettomuuskonstruktion (”joka oikeudettomasti --”, ilman lupaa), jonka varaan nykyinen raiskaussääntely rakentuu. Istanbulin sopimuksen implementointia koskevissa esitöissä (HE 155/2014 vp, s. 50—51) ei suostumusvaatimukseen oteta kantaa, mikä lieenee merkki siitä, että kirjoitusasua pidettiin sen osalta riittävänä.

³⁸⁴ Eräs raiskauslainsäädännön kokonaisuudistusta valmistelevalle työryhmälle tehtävistä on suostumuksen aseman parantamisen arviointi. Oikeusministeriö 15.1.2019. Tiedote.

³⁸⁵ Hahto 2006, s. 473—478.

³⁸⁶ Niemi ym. 2018, s. 93.

³⁸⁷ Suostumusproblematiikkaa ei tässä tutkimuksessa pohdita enempää, sillä se ei todennäköisesti liity törkeiden tekemuotojen soveltamiseen. Todettakoon nimittäin, että esimerkiksi Ruotsissa vuonna 2018 voimaan tulleen suostumusperusteisen raiskaussääntelyn törkeän tekemuodon tunnusmerkistöä ei muutettu.

6 Johtopäätökset ja yhteenveto

Henkeen ja terveyteen kohdistuvia loukkauksia on pidetty vuosisatojen ajan eräinä moitittavimpina kuviteltavissa olevina tekoina. 1900-luvun kuluessa myös seksuaalinen itsemääräämisoikeus sai sijaa oikeushyvinä, ja vuosisadan loppupuolelle tultaessa raiskausta pidettiin pahoinpitelyn ja tapon ohella yhtenä vakavimmista henkilöön kohdistuvista teoista. Samalla kun pahoinpitelyjä koskeva sääntely ja sen soveltamiskäytäntö ovat pysyneet periaatteellisella tasolla varsin muuttumattomina voimassa olevan rikoslain säätämisestä saakka, ovat raiskausrikosten tunnusmerkistöt olleet suurten muutosten kohteena muuttuneiden moraalikäsitteiden myötä: niin rikoslain lukujen kuin rikosnimikkeiden otsikointi, uhrin henkilö, osapuolten sukupuoli, ikä ja heidän välisen suhteen merkitys ovat viimeisten vuosikymmenten aikana kehittyneet huomattavasti. Rikoslain kokonaisuudistuksen yhteydessä 1990-luvun lopussa rikosten törkeys porrastusta muutettiin ja törkeän pahoinpitelyn ja raiskauksen kvalifiointiperusteet yhtenäistettiin ottaen huomioon rikoksille ominaiset piirteet. Nykyisessä muodossaan törkeän pahoinpitelyn ja raiskauksen tunnusmerkistöt muistuttavat yhä toisiaan, minkä vuoksi ne ovat joiltain osin vertailukelpoisia:

21 luvun 6 § Törkeä pahoinpitely

Jos pahoinpitelyssä

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai

3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä

20 luvun 2 § Törkeä raiskaus

Jos raiskauksessa

1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila,

2) rikoksen tekevät useat tai siinä aiheutetaan erityisen tuntuva henkistä tai ruumiillista kärsimystä,

3) kohteena on kahdeksatoista vuotta nuorempi lapsi,

4) rikos tehdään erityisen raa'alla, julmalla tai nöyryyttävällä tavalla tai

5) käytetään ampuma- tai teräasetta tai muuta hengenvaarallista välinettä taikka muuten uhataan vakavalla väkivallalla

ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä pahoinpitelystä vankeuteen vähintään yhdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

ja raiskaus on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä, rikoksenteijä on tuomittava törkeästä raiskauksesta vankeuteen vähintään kahdeksi ja enintään kymmeneksi vuodeksi.

Yritys on rangaistava.

Pahoinpitely on ruumiilliseen koskemattomuuteen kohdistuva rikos, jonka voi toisaalta tehdä ilman fyysistä väkivaltaa kuitenkin seurauksen aiheuttaen, toisaalta väkivalloin seurausta aiheuttamatta. Monenlainen moitittava toiminta voidaan tuomita pahoinpitelynä, ja myös henkilövahinkojen kirjo on rikoslain säätämistä asti sisällyttännyt niin henkiset kuin fyysisetkin vammat. Pahoinpitely voi kvalifioitua törkeäksi kolmella vaihtoehdoisella perusteella, jonka lisäksi kokonaistörkeyden edellytyksen on täytyttävä. Vakavan seurauksen kvalifiointiperuste on aikojen saatossa aiheuttanut perusteista eniten tulkintaongelmia erityisesti hengenvaarallisen tilan konkreettisuuden osalta. Seurauskvalifikaatio mahdollistaa myös erityisesti perhe- ja parisuhdeväkivaltaan liittyvien psyykkisten sairauksien ja traumatilojen pitämisen ankaroittavina pahoinpitelyn seurauksina. Pahoinpitelyn ollessa häikäilemätön ja uhrin ihmisarvoa alentava voi sovellettavaksi tulla tekotapakvalifiointiperuste, jonka monitulkintaiset raakuuden ja julmuuden termit mahdollistavat monenlaisista teoista rankaisemisen törkeinä pahoinpitelyinä. Suomalaiselle pahoinpitelykulttuurille tavanomaiset puukkotapaukset voidaan kolmantena ryhmänä ratkaista törkeää tekemuotoa koskevaa lainkohtaa soveltaen. Kvalifiointiperusteen soveltamisalaan kuuluvat monenlaiset lyömä- ja ampuma-aseet, joskin teräaseeseen rinnastuvuuteen liittyvät määrittelykysymykset tulisi alempien oikeusasteiden ratkaisujen epäjohdonmukaisuuden vuoksi ratkaista korkeimman oikeuden ennakkoratkaisulla.

Raiskaussääntelyllä suojataan erityisesti henkilön seksuaalista itsemääräämisoikeutta, jonka merkitys on viimeisten vuosikymmenten aikana noussut niin tärkeäksi, että seksuaalirikoksiin kohdistuva keskustelu on jatkuvasti ajankohtaista. Raiskausrikos, jonka soveltamisalaan sisältyvät myös pahoinpitelyn sisältävät seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavat teot, edellyttää sukupuoliyhteyttä, joka on saavutettu joko pakottaen tai uhrin avutonta tilaa hyödyntäen. Sukupuoliyhteyden legaalimääritelmän mukaan kyseeseen tulevat vain seksuaalisesti olennaisiin ruumiinrakenteisiin kohdistuvat tunkeutumis-; koskettelu ja seksuaaliset suulliset loukkaukset on jätetty soveltamisalan ulkopuolelle, joskin niistäkin voidaan tuomita rangaistukseen muita RL 20 luvun lainkohtia soveltaen. *De lege ferenda* sukupuoliyhteyden määritelmän tarkentaminen ei kuitenkaan ole etenäkään raiskauksen kansantajuisten merkityksen vuoksi yhtä olennaista kuin pakottamiseen ja avuttomaan tilaan liittyvien ongelmien ratkaiseminen: suurin raiskaussääntelyn

aukko kohdistuu tilanteisiin, joissa aidon suostumuksen käsilläolo on epävarmaa. Myös uuden RL 20:1.3:n alennetun rangaistusasteikon raiskauksen ja törkeän raiskauksen väliseen suhteeseen tulisi ottaa kantaa joko korkeimman oikeuden ennakkoratkaisulla tai tarkentamalla RL 20:2.1:n sanamuotoa, joka nykytilassa viittaa RL 20:1:ään kokonaisuudessaan.

Törkeää raiskausta koskevan RL 20:2:n soveltamisala on olennaisesti törkeää pahoinpitelyä laajempi, mutta erityisesti hovioikeuskäytännön perusteella sen kattavuus on itse asiassa vielä sitäkin monipuolisempi. Vakavaan seuraukseen – joka lisää raiskaukseen pahoinpitelyulottuvuuden – liittyy samanlaisia tulkintaongelmia niin raiskausten kuin pahoinpitelyjen osalta. Tekotapakvalifiointiperusteeseen lisätty erityinen nöyryyttävyys on yleisesti hyödynnetty peruste teon törkeyttä arvioitaessa, sillä sitä sovellettaessa voidaan ottaa huomioon hyvin monenlaisia raiskauksen ominaispiirteitä. Hengenvaarallisen välineen osalta huomataan, että raiskauksessa käytettävälle välineelle asetettu kynnys on hyvinkin matala: käyttämisenä pidetään vähimmillään teräaseen sijoittumista tekopaikkaan, ja perusteen täyttää myös vakavalla väkivallalla uhkaaminen. Raiskauksen ominaispiirteet on edelleen otettu huomioon lisäämällä lakiin vielä kaksi kvalifiointiperustetta. Joukko- ja kärsimyskvalifikaatiota soveltaen raiskauksesta voi tehdä törkeän yhteisymmärryksessä vähintään kahden henkilön tekemät raiskaukset sekä nöyryyttävyuden tavoin monenlaiset kipua ja ahdistusta aiheuttavat teot. Ikäkvalifiointiperusteen säätäminen viestii lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten erityisestä moitittavuudesta. Sen soveltamiseen – ja lapsiin kohdistuvien seksuaalirikoksiin ylipäänsä – liittyy kuitenkin perustavanlaatuinen perus- ja ihmisoikeuskytkentäinen ongelma, sillä seksuaalisen itsemääräämisoikeuden on katsottu lähtökohtaisesti alkavan vasta 16 vuoden iässä. Kvalifiointiperuste mahdollistaa joka tapauksessa kaikista moitittavimpien sukupuoliyhteyksien katsomisen törkeiksi raiskauksiksi lapsen seksuaalisen hyväksikäytön sijaan.

Suurimmat ongelmat henkilöön kohdistuvien rikosten tutkinnassa liittyvät näyttöongelmiin, jotka ovat syyttömyysolettaman (*in dubio pro reo*) väistämätön kääntöpuoli. Törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistö on kuitenkin selkeä ja sen soveltamiskäytäntö on varsin vakiintunutta, kun taas törkeän raiskauksen tunnusmerkistön sinänsä laajatulkintaiset kvalifiointiperusteet mahdollistavat kaikenlaisten raiskaukselle ominaisten piirteiden ottamisen huomioon, eivätkä perusmuotoisen raiskauksen tunnusmerkistön ulkopuolellekaan jäävät teot jää rankaisematta. Törkeää lapsenraiskausta koskevan lakiuudistuksen myötä voidaan lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista antaa yhä ankarampia tuomioita.

Samalla kun tunnusmerkistöjen soveltaminen on lähtökohtaisesti varsin ongelmatonta, voidaan kritiikkiä kuitenkin kohdistaa tuomioistuinten toimintaan. Oikeusvarmuuden ja rikosprosessin

uskottavuuden säilyttämiseksi tulisi tuomioiden perusteluissa olla huomattavasti enemmän *pro et contra* -arviointia erityisesti törkeiden tekemuotojen kokonaistörkeyden osalta. Vaikka intuitiivista olisikin ehkä ajatella, ettei kvalifiointiperusteen täyttävä teko voisi olla kokonaisuudessaan törkeää lievempi, tulisi aina kirjata myös kokonaistörkeyttä vastaan puhuvat seikat.

Korkein oikeus on antanut varsin vähän ennakkoratkaisuja törkeän raiskauksen tunnusmerkistön tulkinnasta – olkoonkin, että tuomiot ovat lähtökohtaisesti salassa pidettäviä. Erityisesti ikäqualifiointiperuste sekä sen säätämisen myötä myös avuttomaan tilaan liittyvät hyväksikäyttötilanteet ovat herättäneet paljon kriittistä keskustelua, jota selkiyttämään olisi omiaan ylimmän muutoksenhakuinstanssin soveltamisohje. Niin tunteita herättävät ja potentiaalisesti ketä tahansa koskettavat teemat kuin raiskausrikollisuus ja raiskaustuomioiden oikeudenmukaisuus antavat joka tapauksessa alituisesti aihetta tuoreelle tutkimukselle. Kaiken kaikkiaan rikoslaki kuitenkin turvaa varsin hyvin henkilön niin terveydellisen kuin seksuaalisen koskemattomuuden.